

การตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต

จักรกฤษณ์ แจ่มศรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2563

Examining the Ability to Fight Cases of Insanity Defendants

Jakrit Jangsri

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2020

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

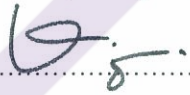
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต
เสนอโดย นายจักรกฤษณ์ แจ่มศรี
สาขาวิชา นิติศาสตร์
หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนยุติธรรมทางอาญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน
ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์อัจฉรียา ชูตินันท์)

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล)

วันที่ เดือน พ.ศ.

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลย ที่เป็นคนวิกลจริต
ชื่อผู้เขียน	จักรกฤษณ์ แจ่มศรี
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

สังคมไทยมีคนจำนวนไม่น้อยที่มีสภาพจิตไม่ปกติ บางครั้งสาเหตุแห่งสภาพจิตที่ผิดปกติ นั้นเริ่มมาจากความเครียด โรคซึมเศร้า และก่อให้เกิดปัญหาในสังคมหลายประการ โดยเฉพาะการ กระทำความผิดทางอาญา ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น อาทิเช่น การทำร้ายร่างกายผู้อื่น การ ทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย การฆ่าผู้อื่นหรือสมาชิกในครอบครัวตาย การรบกวน หรืออื่นๆ ซึ่งผลของ การกระทำดังกล่าว นอกจากจะทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของคนที่เป็น ผู้เสียหายในสังคมแล้ว ยังต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า ตัวบุคคลที่กระทำความผิดนั้นเป็นบุคคลวิกลจริต จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงอาการชั่วคราว ไม่ปกติในบางครั้งเท่านั้นและความรุนแรงของอาการทางจิต ส่งผลต่อการกระทำความผิดหรือไม่ แต่ในทางปฏิบัติพบว่ามีบางกรณีที่จำเลยกลายเป็นคนวิกลจริตใน ระหว่างการพิจารณาคดีไม่ว่าจะในชั้นของพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ หรือในชั้นศาลซึ่ง ส่งผลให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างคนทั่วไป แต่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะนัก กฎหมายนั้นไม่มีความรู้ทางด้านจิตเวชในการวิเคราะห์พฤติกรรมว่าจำเลยเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ และหรือ ในขณะที่กระทำความผิดจำเลยไม่รู้สำนึกหรือควบคุมการกระทำของตน ไม่ได้จริงหรือไม่ จึง ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีกับจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นอย่างจำเลยทั่วไป ส่งผลให้เกิดการละเมิดต่อ สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยทำให้จำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมเท่าที่ควร เพราะนักกฎหมายมิใช่ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการวินิจฉัยอาการทางจิต ประกอบกับในทางการแพทย์นั้น โรคทางจิตในทาง จิตเวชมีหลายประเภทจึงย่อมต้องมีรายละเอียด และสมควรได้รับการวินิจฉัยที่ชัดเจนตามหลักทางการ แพทย์ เพราะบางกลุ่มอาการ หรือบางโรคจะแสดงอาการแค่บางช่วง หากบุคลากรที่ไม่มีความรู้ในทาง

จิตเวชหรือนิติจิตเวชเป็นผู้วินิจฉัยย่อมไม่มีความสามารถแยกได้เลยว่า จำเลยบางคนเป็นผู้ที่มีอาการทางจิตเวชอยู่ หรือจำเลยบางคนเป็นบุคคลที่จิตปกติแต่แสร้งว่ามีอาการจิตลจริต เป็นต้น

หากพิจารณาถึงสาระสำคัญของมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดไว้ถึงกรณีที่จำเลยมีความวิกลจริตหรือมีความบกพร่องทางจิตซึ่งกฎหมายได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาไว้เพื่อให้จำเลยมีสิทธิต่างๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และเจ้าพนักงานของรัฐย่อมจะต้องเคารพสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีด้วย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติในเวลาปัจจุบัน คือ เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเริ่มต้นเข้าไปในคดีอาญา เจ้าพนักงานสอบสวน ไม่ได้ให้ความสำคัญในการตรวจสอบเบื้องต้นถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด เพียงพิจารณาเบื้องต้นว่าผู้ถูกกล่าวหาพูดจาตอบโต้รู้เรื่องหรือไม่ มีสารเสพติดในร่างกายหรือไม่ แต่กระบวนการดังกล่าวไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาในเวลานั้นมีอาการจิตผิดปกติ เป็นโรคจิตเภท หรือเป็นคนวิกลจริตหรือไม่ ดังนั้น หาก ผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติในชั้นสอบสวนแล้ว เจ้าพนักงานสอบสวนย่อมไม่อาจรู้ได้ และสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนย่อมไม่บริบูรณ์

ต่อมาเมื่อถึงชั้นของพนักงานอัยการ เมื่อได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องเตรียมสำนวนการฟ้องร้องเพื่อส่งฟ้องต่อศาล ดังนั้น พนักงานอัยการย่อมไม่สามารถตรวจสอบถึงความผิดปกติทางจิตของจำเลยได้ เนื่องจากไม่มีกระบวนการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยเช่นเดียวกับในชั้นสอบสวน ดังนั้น เมื่อพนักงานอัยการตรวจสอบสำนวนแล้วมีความเห็นสั่งฟ้องคดี จำเลยย่อมถูกส่งตัวไปพิจารณาคดีในชั้นศาลได้ง่าย โดยไม่มีกระบวนการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อจำเลยได้เข้าไปในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีของศาลแล้ว หากจำเลยนั้นไม่มีอาการผิดปกติทางจิตที่แสดงออกมาในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลย่อมไม่มีทางรู้หรือมีเหตุอันควรเชื่อถึงความวิกลจริตหรือจิตผิดปกติของจำเลยได้เลย อีกทั้งกระบวนการในชั้นพิจารณาของศาลในปัจจุบันยังขาดการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตั้งแต่เริ่มต้นการพิจารณาคดีในชั้นศาลด้วยเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยนั้นยังขาดกระบวนการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการพิจารณาอย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมและการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันเพราะขาดกระบวนการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมในทุกกรณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความลำเอียง ไม่ทันเหตุการณ์ของกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทย เนื่องจากไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในการต่อสู้

คดีอาญาได้อย่างแท้จริง และมีโอกาสมากที่จะก่อให้เกิดผลร้ายจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สำหรับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

Thesis Title	Examining the Ability to Fight Cases of Insanity Defendants
Author	Jakrit Jangsri
Thesis Advisor	Asst.Prof.Dr.Kanpirom Komalarajun
Department	Law
Academic Year	2019

ABSTRACT

In some cases, the cause of mental disorder begins with stress and depression resulting in various social problems, especially crime which causes damage to other people including assault, damage to others' property, murder or familicide, charcoal-burning murder etc. that the consequence of such actions not only causes harm to life, body or property to the people in the society, but we also have to consider whether the culprit is truly of unsound mind or the disorder just occurs temporarily and occasionally and whether the severity of mental disorder affects the offense. However practically, it was found that in some cases, the defendant became unsound during the trial, either at the inquiry officer level, the prosecutor level or the court level, resulting in the defendant who is of unsound mind failing to defend suits as the normal people. But the persons in charge as the lawyers lack the psychiatric knowledge to analyze the defendant's behavior if he is of unsound mind or not and/or if during committing an offense, the defendant is really unconscientious or unable to control himself. Hence, they proceed to a trial with the defendant of unsound mind as the normal person. This results in violation of defendant's rights that he cannot receive a fair trial as it should be because the lawyers do not specialize in mental disorder diagnosis. Moreover, medically there are many different types of mental illnesses. It therefore requires details and the defendant should be accurately diagnosed according to medical practices as some conditions or symptoms may occur periodically. If the person who lack the psychiatric or forensic psychiatric knowledge is responsible for diagnosis, he will be unable to distinguish if the defendant is a person of unsound mind or a normal person who pretends to be of unsound mind.

If considering the essence of Article 14 of the Criminal Procedure Code, the defendant who is unsound mind or mentally impaired, which the law has assured the rights of the defendant in a criminal case so that the defendant has rights to be able to fully defend suits and the officials must also respect the rights of defendants for the defense. But practically, the issues arising at the present time is when the alleged offender starts entering a criminal case, the inquiry officer does not give priority to the defendant's ability to defend the suit in the preliminary investigation. The inquiry officer just preliminarily considered whether the alleged offender is able to knowingly speak and respond, whether the substance abuse is found in the alleged offender's body. However, such procedure cannot verify whether the alleged offender has suffered from mental illnesses, schizophrenia or is of unsound mind at that time. Thus, if the alleged offender is of unsound mind or mentally impaired at the investigation level, the inquiry officer may not be aware and the rights of defense of the alleged offender may not be absolute.

Consequently, when it comes to the prosecutor level and upon receipt of the investigation report from the inquiry officer, the prosecutor is responsible for preparing the order to submit to the court. The prosecutor therefore would not be able to investigate whether the defendant has mental disorders as there is no investigation process for the defendant's right to defend suits as at the investigation level. Thus, when the prosecutor reviews the report and makes a decision to issue the prosecutor order, the defendant will be easily sent to the trial without any process to investigate the alleged offender or defendant's ability to defend. When the defendant has entered the criminal trial at the trial and if the defendant does not show any conditions of mental disorders during the trial, the court would never have been aware or had reasonable grounds to believe that the defendant was of unsound mind or mentally impaired. In addition, the current trial lacks the examination of the defendant's ability to defend from the beginning of the trial. Therefore, it can be seen that the criminal trial in Thailand absolutely lacks the process of verifying the defendant's ability to defend from the beginning, resulting in unfair and unequal treatment because there is no process for investigating the defendant's ability to defend suits effectively and fairly in all cases. which all of these reflect the obsolescence of the criminal trial in Thailand because it cannot definitely protect the rights of the alleged offender or defendant in criminal defenses and it is very likely that the criminal procedures

cause adverse effects to the alleged offender or defendant who is of unsound mind or mentally impaired during the criminal trial since the beginning.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่าน ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ประธาน ท่านรองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์ กรรมการ และ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้ความกรุณา ให้ข้อคิด ชี้แนะแนวทางการแก้ไขข้อบกพร่อง ให้ความอนุเคราะห์ ทั้งด้านการค้นคว้าให้คำแนะนำ ติดตาม และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้เขียนขอ ระลึกถึงพระคุณอย่างซาบซึ้งในความเมตตากรุณาไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอขอบคุณนางอัมพร แจ่มศรี มารดาอันเป็นที่รักที่ได้ให้การสนับสนุน และเป็น กำลังใจให้บุตรชายคนนี้ด้วยดีเสมอมา และให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เป็นคนใฝ่ดีในการศึกษา ด้วยดีตลอดมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีส่วนดีประการใด ผู้เขียนขอระลึกถึงพระคุณและยกความดีนี้ ให้แก่คุณพ่อ คุณแม่ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และคณาจารย์ทุกท่านที่เคยประสิทธิ์ประสาทวิชา ความรู้ให้แก่ผู้ศึกษาจนประสบความสำเร็จได้ในครั้งนี้

จักรกฤษณ์ แจ่มศรี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2. สภาพปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของ จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	7
2.1 สิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	7
2.2 สถานะของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	16
2.3 สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนวิกลจริต	20
2.4 บทบาทของกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย	22
2.5 การให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	40
2.6 การวิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลย ที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	42
3. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยที่เป็น คนวิกลจริตตามกฎหมาย	60
3.1 สถานะของจำเลยในระบบกล่าวหา	60
3.2 แนวคิดในการต่อสู้คดี	62
3.3 หลักสิทธิมนุษยชนในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลย	68
3.4 ลักษณะของคนป่วยทางจิตเวช	75

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
3.5 ความหมายของคน विकจريتในทางกฎหมาย	80
4. การวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคน विकจريتตามกฎหมาย ของต่างประเทศ	83
4.1 สหรัฐอเมริกา	83
4.2 อังกฤษ	92
4.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	100
5. แนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่ เป็นคน विकจريت.....	112
5.1 แนวทางการแก้ไขสิทธิของจำเลยที่เป็นคน विकจريتในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา	113
5.2 แนวทางการแก้ไขการให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ.....	119
6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	122
6.1 บทสรุป.....	122
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	125
บรรณานุกรม.....	127
ประวัติผู้เขียน.....	132

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.3 กระบวนการสอบสวน	33
4.1 สรุปสาระสำคัญการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตามกฎหมาย ของต่างประเทศเปรียบเทียบกับประเทศไทย	108

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีคนจำนวนมากไม่น้อยที่มีสภาพจิตไม่ปกติ บางครั้งสาเหตุแห่งสภาพจิตที่ผิดปกตินั้นเริ่มมาจากความเครียด โรคซึมเศร้า และก่อให้เกิดปัญหาในสังคมหลายประการ โดยเฉพาะการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น อาทิเช่น การทำร้ายร่างกายผู้อื่น การทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย การฆ่าผู้อื่นหรือสมาชิกในครอบครัวตาย การรบกวนหรืออื่นๆ ซึ่งผลของการกระทำดังกล่าว นอกจากจะทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของคนที่เป็นผู้เสียหายในสังคมแล้ว ยังต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า ตัวบุคคลที่กระทำความผิดนั้นเป็นบุคคลวิกลจริตจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงอาการชั่วคราว ไม่ปกติในบางครั้งเท่านั้น และความรุนแรงของอาการทางจิตส่งผลต่อการกระทำความผิดหรือไม่ นอกจากนี้ ผู้กระทำผิดที่มีความผิดปกติทางจิตยังมีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำซึ่งเกิดจากหลายปัจจัย โดยเฉพาะการขาดการบำบัดรักษาและการดูแลที่เหมาะสมและต่อเนื่องรวมทั้งเป็นผลจากการใช้สารเสพติดที่พบร่วมด้วย แต่เนื่องจากผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตมีความแตกต่างจากบุคคลปกติทั่วไป ในทางกฎหมายจึงจำเป็นต้องใช้มาตรการทางกฎหมายที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปในบางประการ¹

ในกรณีของผู้มีความผิดปกติทางจิตที่ไปกระทำความผิดอาญา แล้วต่อมาปรากฏว่าในระหว่างชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน หรือในระหว่างชั้นสอบสวนฟ้องร้องโดยพนักงานอัยการ² ซึ่งเริ่มตั้งแต่พนักงานสอบสวนส่งฟ้องให้แก่พนักงานอัยการ หรือชั้นพิจารณาโดยศาล กลับปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยนั้นกลายเป็นคนวิกลจริตเสียแล้ว หากแต่ในกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชั้นสอบสวน หรือในระหว่างชั้นสอบสวนฟ้องร้อง หรือชั้นพิจารณา กลับปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมักจะใช้แต่เพียงดุลพินิจของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะนักกฎหมาย หรือผู้ที่ไม่มีความรู้ทางด้านจิตเวชเท่านั้นในการวิเคราะห์พฤติกรรมว่าจำเลยเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่

¹ สรวุฒิ เกษมสุข, “ความผิดปกติทางจิตในกฎหมายอาญา : ศึกษาเฉพาะคำศัพท์ นิยาม และการตีความทางกฎหมาย,” วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข, เล่มที่ 5, ฉบับที่ 1, น.41-55(มกราคม- มิถุนายน 2562).

² คณิต ผนคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2561), น. 62.

และหรือในขณะที่กระทำความผิดจำเลยไม่รู้สำนึกหรือควบคุมการกระทำของตนไม่ได้จริงหรือไม่ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนั้นย่อมทำให้จำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมเท่าที่ควร เพราะนักกฎหมายมิใช่ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการวินิจฉัยอาการทางจิต ประกอบกับในทางการแพทย์นั้นโรคทางจิตในทางจิตเวชมีหลายประเภทจึงย่อมต้องมีรายละเอียด และสมควรได้รับการวินิจฉัยที่ชัดเจนตามหลักทางการแพทย์ เพราะบางกลุ่มอาการหรือบางโรคจะแสดงอาการแค่บางช่วง หากบุคลากรที่ไม่มีความรู้ในทางจิตเวชหรือนิติจิตเวชเป็นผู้วินิจฉัยย่อมไม่มีความสามารถแยกได้โดยว่า จำเลยบางคนเป็นผู้ที่มีอาการทางจิตเวชอยู่ หรือจำเลยบางคนเป็นบุคคลที่จิตปกติแต่แสร้งว่ามีอาการวิกลจริต เป็นต้น จึงทำให้เกิดสมมติฐานขึ้นว่า หากนำข้อมูลที่ศึกษาในทางนิติจิตเวชศาสตร์ เรื่อง การพิสูจน์ความวิกลจริตในขณะที่คนวิกลจริตกระทำความผิดทางอาญาของต่างประเทศมาศึกษาประกอบทั้งเหตุและผลย่อมน่าจะเกิดการบัญญัติเป็นนิยาม หรือแนวทางในการจำแนกคนวิกลจริต และวิธีการพิสูจน์ไว้เป็นกฎหมาย สามารถแก้ปัญหาที่เป็นช่องว่างอยู่ระหว่างทางการแพทย์กับทางกฎหมายได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อพัฒนากฎหมายในเรื่องนี้ต่อไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ได้มีการบัญญัติถึงความบกพร่องของจำเลยที่เกี่ยวกับเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีไว้ในมาตรา 14 ว่า “ในระหว่างทำการสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร กรณีที่ศาลงดการไล่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

ความสามารถในการต่อสู้คดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้น กฎหมายได้กล่าวถึงไว้เพียงกรณีที่จำเลยมีความวิกลจริตหรือมีความบกพร่องทางจิตเท่านั้น ย่อมหมายความว่า กฎหมายได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาไว้เพื่อให้จำเลยมีสิทธิต่างๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และเจ้าพนักงานของรัฐย่อมจะต้องเคารพสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีด้วย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติในเวลาปัจจุบัน คือ เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเริ่มต้นเข้าไปในคดีอาญา เจ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ให้ความสำคัญในการตรวจสอบ

เบื้องต้นถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด เพียงแค่พิจารณาว่าพุดจาตอบ
 โต้รู้เรื่องหรือไม่ มีสารเสพติดในร่างกายหรือไม่ แต่กระบวนการเช่นว่านั้นไม่สามารถตรวจสอบได้ว่า
 ผู้ถูกกล่าวหาในเวลานั้นมีอาการจิตผิดปกติ เป็นโรคจิตเภท หรือเป็นคนวิกลจริตหรือไม่ ดังนั้น หาก
 ผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติในชั้นสอบสวนแล้ว เจ้าพนักงานสอบสวนย่อมไม่อาจ
 รู้ได้ และสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนย่อมไม่บริบูรณ์

สำหรับในชั้นของพนักงานอัยการ เมื่อได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงาน
 สอบสวนแล้ว พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องเตรียมสำนวนการฟ้องร้องเพื่อส่งฟ้องต่อศาล ดังนั้น
 พนักงานอัยการย่อมไม่สามารถตรวจสอบถึงความผิดปกติทางจิตของจำเลยได้เช่นเดียวกัน
 เนื่องจากไม่มีกระบวนการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยเช่นเดียวกับใน
 ชั้นสอบสวน ดังนั้น เมื่อพนักงานอัยการตรวจสอบสำนวนแล้วมีความเห็นสั่งฟ้องคดี จำเลยย่อมถูก
 ส่งตัวไปพิจารณาคดีในชั้นศาลได้ง่ายโดยไม่มีกระบวนการในการตรวจสอบความสามารถในการ
 ต่อสู้คดีแต่อย่างใด ซึ่งในทางปฏิบัติเมื่อจำเลยได้เข้าไปในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นพิจารณา
 คดีของศาลแล้ว หากจำเลยนั้นไม่มีอาการผิดปกติทางจิตที่แสดงออกมาในระหว่างการพิจารณาคดี
 ศาลย่อมไม่มีทางรู้ถึงความวิกลจริตหรือจิตผิดปกติของจำเลยได้เลย อีกทั้งกระบวนการในชั้น
 พิจารณาของศาลในปัจจุบันยังขาดการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตั้งแต่
 เริ่มต้นการพิจารณาคดีในชั้นศาลด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความลำเอียง ไม่
 ทันเหตุการณ์ของกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทย เนื่องจากไม่สามารถให้ความสำคัญ
 ค้ำครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างแท้จริง และมีโอกาสมากที่จะ
 ก่อให้เกิดผลร้ายจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่เป็นคน
 วิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ

อีกประการหนึ่ง การที่จะช่วยให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่นั้นย่อมเกิดขึ้นได้
 ต่อเมื่อจำเลยนั้นมี “ความสามารถในการต่อสู้คดี” อย่างแท้จริง กล่าวคือ จำเลยนั้นจะต้องมีความ
 พร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจด้วย เพราะถ้ามีความพร้อมเพียงด้านใดด้านหนึ่งแล้วก็จะย่อมส่งผล
 กระทบต่อความสามารถของจำเลยได้เหมือนกัน เช่น ในกรณีที่มีการสอบสวนหลายชั่วโมง
 ติดต่อกัน ทำให้จำเลยมีความเหนื่อยล้าจนทำให้มีการตอบสนองลดลง ทำให้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะ
 สามารถรับรู้การสอบสวนได้อย่างสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็น ซึ่งความสามารถในการต่อสู้คดีจะ
 สมบูรณ์ได้นั้น ในทางกฎหมายจำเลยควรต้องมีความเข้าใจและสามารถรับรู้ในกระบวนการ
 พิจารณาทางกฎหมายได้โดยสภาพ ดังจะเห็นได้จากหลักการทางกฎหมายซึ่งได้มีการกล่าวถึงไว้ใน
 หลักวิธีพิจารณาความอาญาหลักหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ หลักฟังความทุกฝ่าย ซึ่งเป็นหลักประกัน

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ศาลจะต้องฟังความจากคู่ความทั้งสองฝ่าย ดังนั้น ถ้าจำเลยไม่สามารถที่จะเข้าใจหรือมีความสามารถในการรับรู้ลดน้อยถอยลงแล้วย่อมจะส่งผลกระทบต่อความสามารถของจำเลยในการต่อสู้คดีอย่างแน่แท้ หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่แค่เพียงเรื่องวิธีการเท่านั้นแต่ต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของการพิจารณาคดีด้วย

ดังนั้น ความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเรื่องอื่นจึงเป็นพื้นฐานแรกของกระบวนการยุติธรรมที่จำเลยควรได้รับการตรวจสอบเบื้องต้นถึงความพร้อมก่อนที่จะเข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมต่อจำเลย โดยเฉพาะในกรณีที่ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้นมีความวิกลจริตหรือมีความผิดปกติทางจิตได้อย่างแท้จริง โดยในการศึกษานี้จะเน้นการศึกษาถึงจำเลยในชั้นพิจารณาของศาลเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ในทางกฎหมายจึงควรที่จะให้ความสำคัญแก่จำเลยให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่มีความบกพร่องหรือมีความผิดปกติทางจิต ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาข้อบกพร่องทางกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่มีอยู่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและจัดหามาตรการเยียวยาให้แก่จำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริงต่อจำเลยด้วยเช่นเดียวกัน

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเรื่องอื่น จึงเป็นพื้นฐานแรกของจำเลยควรต้องมีความพร้อมก่อนที่จะเข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมต่อจำเลยที่มีความผิดปกติทางจิตได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ในทางกฎหมายจึงควรที่จะให้ความสำคัญแก่จำเลยให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่มีความผิดปกติทางจิตด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาข้อบกพร่องทางกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่มีอยู่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและจัดหามาตรการเยียวยาให้แก่จำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริงต่อจำเลยด้วยเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม อมรวิดี จำปาศรี ได้เคยวิเคราะห์ถึงความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหา โดยศึกษากรณีผู้มีความสามารถบกพร่องทางกายและจิตใจ ได้วิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับคำจำกัดความและขอบเขตของความสามารถในการต่อสู้คดีว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ไม่ได้กล่าวถึงผู้ถูกกล่าวหาทางด้านทางร่างกายไว้เลย ซึ่งหมายถึงผู้ถูกกล่าวหาที่หูหนวก ตาบอด หรือเป็นใบ้ ทำให้เกิดปัญหาความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหาบกพร่องทางกายของผู้ถูกกล่าวหาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ที่ให้พิจารณาและสืบพยานในศาลทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย การที่จำเลยมองไม่เห็นหรือไม่ได้ยินนั้น เนื่องจากความบกพร่องทาง

ร่างกายหุนหวก ตาบอด หรือเป็นใบ้ ทำให้จำเลยไม่สามารถที่จะเข้าใจและรับรู้ในกระบวนการพิจารณาได้ ทำให้เกิดปัญหาต่อความยุติธรรมได้ แต่ในเล่มนี้ผู้เขียนตั้งสมมติฐานขึ้นว่า หากมีการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบุคคลกระทำผิดไม่สามารถรู้ผิดชอบขณะกระทำความผิดอาญาของประเทศไทยและในกฎหมายของต่างประเทศ โดยนำมาพิจารณาศึกษาวิเคราะห์ว่าประเทศไทยยังขาดความสมบูรณ์หรือบกพร่องในสิ่งใด ซึ่งจะได้ นำของต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและหรือนำมาประยุกต์ใช้ในบางเรื่องบางประเด็นที่เห็นว่าเหมาะสมกับสังคมไทย และจะพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยอย่างเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีความเป็นสากล อันจะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงกว่าในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาในการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
2. เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตตามกฎหมาย
3. เพื่อศึกษาถึงการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตตามกฎหมายของต่างประเทศ
4. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

บุคคลวิกลจริตที่มีความผิดปกติทางจิตถือเป็นบุคคลที่มีโอกาสในการก่ออันตราย ต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ตลอดจนทรัพย์สิน ทั้งของตนเองหรือของผู้อื่น และเมื่อบุคคลวิกลจริตได้ไปกระทำความผิดอาญา และตกเป็นผู้ต้องหา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ในขณะที่สอบสวน (ชั้นสอบสวน) หรือไต่สวนมูลฟ้อง (ชั้นศาล) หากสงสัยว่าผู้ต้องหาเป็นคนวิกลจริต สามารถแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญดำเนินการพิสูจน์ และสามารถมาให้การในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นศาลได้ (แล้วแต่กรณี) ดังนั้น ผู้ต้องหา/จำเลย ที่เป็นคนวิกลจริตจึงควรมีสติที่จะได้อาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น จิตแพทย์ ตรวจทดสอบทางการแพทย์ และให้ความเห็นว่าพวกเขาเป็นบุคคลวิกลจริตหรือมีความผิดปกติทางจิตหรือไม่ อันเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะการพิสูจน์ว่า“ความไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง” มีผลทางกฎหมายในเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาที่แตกต่างกันอย่างมาก

1.4 ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาถึงความเป็นมา สภาพปัญหา ตลอดจนหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศอันเกี่ยวกับการปัญหา ความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ตลอดจนนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ใช้การศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร เช่น ข้อมูลจากหนังสือ ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ และแนวคำพิพากษาฎีกา เพื่อนำมาวิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้า เพื่อเสนอแนวความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ถูกต้องชัดเจนตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย อันเป็นการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมสามารถนำมาปรับใช้และอำนวยความสะดวกธุรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นสืบไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาในการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
2. ทำให้ทราบถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตตามกฎหมาย
3. ทำให้ทราบถึงการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตตามกฎหมายของต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต เพื่อให้มีความเหมาะสมและได้มาตรฐานในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น ถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและเป็นหลักประกันทางอาญาที่เหมาะสมให้แก่จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาต่อไป

บทที่ 2

สภาพปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดี ของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในบทนี้จะได้นำเสนอสภาพปัญหาเกี่ยวกับการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งประกอบด้วย 2.1) สิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 2.5) ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1 สิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในส่วนนี้ จะได้นำเสนอบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

ก) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้วางหลักเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในทางกฎหมาย โดยครอบคลุมทั้งสิทธิของจำเลยในคดีอาญาในระหว่างถูกดำเนินคดีไว้ โดยได้บัญญัติในมาตรา 27 ถึงมาตรา 29 โดยในมาตรา 27 นั้น ได้วางหลักเกี่ยวกับความเสมอภาคของบุคคลซึ่งรวมไปถึงการให้ความคุ้มครองการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล และมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ซึ่งย่อมหมาความรวมถึงการบัญญัติรับรองความเสมอภาคของบุคคลในการดำเนินคดีตามกฎหมายด้วย ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของมาตรา 27 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”³ สำหรับมาตรา 28 มาตรา 29 เป็นบทบัญญัติคุ้มครองจำเลยในคดีอาญาโดยเฉพาะ โดยในมาตรา 28 เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยในระหว่างการจับกุม คুমขัง

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560.

หรือคันตัวบุคคล ซึ่งวางหลักห้ามมิให้ทำการจับหรือขังบุคคลใดโดยปราศจากคำสั่งหรือหมายจากศาลหรืออัยการที่กฎหมายอื่น ๆ ให้อำนาจไว้ และจะทำการคันตัวบุคคลโดยทำให้บุคคลผู้นั้นได้รับความกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิต ร่างกายมิได้ นอกจากนี้ ในมาตรา 28 วรรคท้าย ยังได้บัญญัติคุ้มครองจำเลยเพื่อเป็นการประกันว่า จะไม่มีผู้ใดปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นด้วยความทารุณโหดร้าย รวมทั้งประกันว่าจำเลยจะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม ส่วนมาตรา 29 เป็นการบัญญัติถึงสิทธิของบุคคลในคดีอาญาโดยเฉพาะ เป็นการบัญญัติเพื่อกล่าว้ำถึงสิทธิของหรือผู้ถูกกล่าวหาที่พึงได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันได้แก่

(1) สิทธิที่บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญาเว้นแต่ในขณะกระทำความผิดจะได้มีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และจะลงโทษผู้ถูกกล่าวหาหนักกว่าโทษที่กฎหมายในขณะนั้นกำหนดไว้มิได้

(2) สิทธิที่จำเลยทุกคนจะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และก่อนที่จะมีคำพิพากษาเช่นนั้นจะปฏิบัติต่อจำเลยเสมือนหนึ่งว่าเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

(3) สิทธิที่จำเลยจะถูกควบคุมหรือคุมขังเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้หลบหนีเท่านั้น

(4) สิทธิที่จำเลยจะไม่ถูกบังคับให้ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) สิทธิที่จำเลยจะได้รับการพิจารณาคำขอประกันอย่างเป็นธรรมและถูกต้องตามกระบวนการของกฎหมาย และเจ้าหน้าที่จะเรียกประกันเกินควรแก่กรณีมิได้⁴

ข) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บุคคลวิกลจริต คือ บุคคลที่มีจิตบกพร่องอันทำให้บุคคลเหล่านั้นมีปัญหาทางด้านความคิดที่อาจมีความคิดไม่เหมือนผู้อื่น หรืออาจมีปัญหาทางด้านการสื่อสารซึ่งทำให้บุคคลเหล่านั้นไม่อาจสื่อสารกับบุคคลอื่นให้เข้าใจถึงเจตนาที่แท้จริงของตนได้ หากบุคคลเหล่านี้ถูกแจ้งความหรือถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญา อาจมีปัญหาในการดำเนินคดีได้อันเนื่องมาจากความผิดปกติหรือปัญหาในการสื่อสารของผู้เป็นคนวิกลจริตนั้น ซึ่งการปล่อยให้บุคคลผู้เป็นคนวิกลจริตเหล่านั้นต้องดำเนินคดีอาญาต่อไป ถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตอย่างแน่แท้ เพราะเขาอาจไม่มีความสามารถในการหาพยานหรือหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของจำเลยซึ่งเป็น

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560.

⁵ ประทีป อ่าววิจิตรกุล, คนวิกลจริต, (ม.ป.ท: ม.ป.ท, 2556), น. 170.

คนวิกลจริต โดยเฉพาะภายใต้หลักการที่ว่าบุคคลวิกลจริตมีความสามารถในการต่อสู้คดีด้อยกว่าคนปกติทั่วไปนั้น กฎหมายต้องให้ความสำคัญคุ้มครองคนที่วิกลจริตนั้นมากกว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาทั่วไปซึ่งมีร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ ตั้งแต่แนวความคิดและทฤษฎีพื้นฐานในการดำเนินคดีอาญา และสิทธิขั้นพื้นฐาน จำเลยทุกคนพึงจะได้รับในระหว่างดำเนินคดี และสิทธิเพิ่มเติมที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับรองให้แก่หรือบุคคลวิกลจริตเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดีให้มากที่สุด

เมื่อกล่าวถึงสิทธิของจำเลยตามที่ได้บัญญัติรับรองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับปัจจุบันจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหลายประการได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด ทฤษฎี ความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย หรือ Due Process Model ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยอย่างชัดเจน โดยสิทธิของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญนั้นประกอบด้วยสิทธิต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิในการมีทนายความหรือที่ปรึกษาทางกฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติรับรองสิทธิแก่จำเลยในการมีทนายความหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายคอยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีได้ โดยมีการให้สิทธิดังกล่าวนี้ตั้งแต่ชั้นจับกุม ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ที่วางหลักไว้ว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือยังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมตัวอยู่ใน โอกาสแรกนอกจากนั้นแล้ว ยังให้สิทธิแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาให้มีสิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวและมีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนเองในชั้นสอบสวนได้ โดยสิทธิต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่จะต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบในโอกาสแรกเพื่อให้มีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่⁶

ในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเป็นการรับรองสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหาไว้เช่นเดียวกัน โดยปรากฏตามมาตรา 134/1 ซึ่งวางหลักไว้ว่า ก่อนเริ่มถามคำให้การในชั้นสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาก่อนว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าหากไม่มีทนายความ และคดีดังกล่าวเป็นคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือเป็นคดีที่ผู้ต้องหาไม่เินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา รัฐจะต้องจัดหาทนายความให้ เช่นเดียวกับคดีที่มีอัตราโทษจำคุก กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาก่อนว่ามีทนายความหรือไม่ แต่หากไม่มีทนายความและผู้ต้องหา

⁶ นิรันดร์ เสียมทอง, การแจ้งข้อหาในคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวน, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, 2533), น. 19.

ต้องการ รัฐต้องจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาด้วย นอกจากนี้ ในมาตรา 134/3 และมาตรา 134/4 (2) ยังได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนในชั้นสอบสวนได้อีกด้วย⁷ ซึ่งถ้าหากก่อนทำการสอบสวน พนักงานสอบสวนไม่ทำตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ข้างต้น ย่อมมีผลให้บรรดาถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาได้ให้ไว้ในการสอบสวนครั้งนั้นเสียไป ไม่สามารถนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้⁸

นอกจากนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในการมีทนายความนับตั้งแต่วันที่ถูกฟ้องต่อศาลซึ่งถือได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าสิทธิในการต่อสู้คดีในกระบวนการชั้นพิจารณาคดีของศาลนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่ประชาชนชาวไทย ทั้งนี้ ดังปรากฏตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ซึ่งวางหลักว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาคดี ให้ศาลถามจำเลยก่อนว่าจำเลยมีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มการพิจารณาคดีให้ศาลถามจำเลยก่อนว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ดังนั้น หากในทางพิจารณาคดีปรากฏว่าศาลมิได้ดำเนินการจัดหาทนายความให้ตามที่จำเลยร้องขอ จะส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลในส่วนนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะไม่ทำตามขั้นตอนแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งส่งผลให้ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาใหม่⁹

(2) สิทธิในการมีล่ามระหว่างดำเนินคดี

ฝ่ายนิติบัญญัติได้บัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของหรือผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่สามารถสื่อสารโดยใช้ภาษาไทยในการดำเนินคดีได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ซึ่งวางหลักไว้ว่าในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณา ถ้ามีความจำเป็นต้องทำการแปลภาษาท้องถิ่นหรือ ภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย หรือแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาท้องถิ่นหรือภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ล่ามแปลและในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหา หรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลจัดหาล่ามให้แก่ผู้นั้นโดยไม่ชักช้า หรือในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยินหรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ

⁷ ปรีชญน กิจวิวงศ์, เทคนิคพิชิตข้อสอบเนติฯ ป.วิอาญา เล่ม 1, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2561), น. 141.

⁸ สิทธิพนธ์ กี่สุขพันธ์, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาผู้วิกลจริต, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2559), น. 34.

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกา 3133/2551.

ศาล จัดหาล่ามภาษามือให้หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีการอื่นใดตามที่เห็นสมควร โดยสาเหตุหลักที่ต้องมีการบัญญัติรับรองสิทธิของ และผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา ๖๖ เพราะเนื่องจากการดำเนินคดีอาญาจำต้องให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการเข้าใจกระบวนการพิจารณาเพื่อที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ซึ่งหากไม่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทำความเข้าใจในกระบวนการพิจารณา หรือไม่สามรถสื่อความหมายในความเข้าใจของตนให้ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเข้าใจได้ ก็จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับความยุติธรรมในกระบวนการพิจารณาคดี

(3) สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมหรือตรวจค้น โดยไม่มีเหตุอันสมควร

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของในการถูกจับกุมไว้หลายมาตรา ซึ่งในแต่ละมาตรามีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน คือ การจับกุมบุคคลใดจำเป็นต้องมีเหตุผลอันสมควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้กระทำความผิด หากปราศจากเหตุอันควรเชื่อดังกล่าวก็จะไม่สามารถจับกุมบุคคลใดๆ ได้ เนื่องจากการจับกุมเป็นการลิดรอนซึ่งเสรีภาพของบุคคลอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ¹⁰ โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 วางหลักไว้ว่า พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใด โดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งศาลไม่ได้ เว้นแต่จะมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิด ซึ่งเหตุดังกล่าวนี้ มาตรา 78 ได้วางหลักเอาไว้ 4 เหตุด้วยกันตามมาตรา 78 (1) – (4) อันได้แก่ การกระทำผิดซึ่งหน้ามีเหตุสงสัยว่าบุคคลนั้นจะก่ออันตรายต่อบุคคลอื่นหรือมีเครื่อง อาวุธ หรือวัตถุต้องสงสัยว่าอาจใช้ในการกระทำความผิดมีเหตุสมควรจับและเป็นการจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่สามารถขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้ และการจับหรือผู้ถูกกล่าวหาที่หลบหนีในระหว่างปล่อยตัวชั่วคราว¹¹

สำหรับการออกหมายจับเพื่อให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในการจับกุมบุคคลใดๆ นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการวางหลักเหตุในการออกหมายจับไว้ในมาตรา 66 ว่า การจะออกหมายจับได้นั้นจะต้องมีเหตุสมควรเชื่อได้ว่าบุคคลตามหมายมีการกระทำความผิดจริง หรือมีเหตุสมควรเชื่อว่าผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดจะหลบหนีไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรืออาจก่อเหตุร้ายประการอื่นในเรื่องของการค้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 69 ได้วางหลักเกณฑ์ที่จะออกหมายค้นสถานที่ไว้ 5 ข้อด้วยกัน ซึ่งการจะออกหมายค้นจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ข้อหนึ่งข้อใดภายใน 5 ข้อดังกล่าว มิฉะนั้นศาลก็ไม่สามารถออกหมายค้นให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไปค้นสถานที่หรือเคหสถานใดๆ ที่มีผู้อยู่ครอบครองอยู่ได้ โดยเหตุในการออกหมายค้นเช่นนี้ได้แก่ การค้นเพื่อพบและยึด

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 32.

¹¹ สิทธินั้นที่ กี่สุขพันธ์, เห่งอ้าง, น. 35.

สิ่งของที่จะใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานในคดีเพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด ได้มาโดยการกระทำความผิด หรือมีเหตุสงสัยว่าได้ใช้หรือตั้งใจจะใช้กระทำความผิดเพื่อพบและช่วยบุคคลจากการถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังโดย มิชอบด้วยกฎหมายเพื่อพบบุคคลซึ่งมีหมายให้จับและเพื่อพบและยึดสิ่งของตามคำพิพากษาหรือตามคำสั่งศาลในกรณีที่ไม่อาจพบหรือยึดโดยวิธีการอื่นนอกจากนี้ มาตรา 92 ได้มีการบัญญัติประกันสิทธิในการค้นสถานที่ของบุคคลไว้อีกมาตราหนึ่ง โดยวางหลักให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไม่สามารถค้นสถานที่ของบุคคลใดๆ โดยไม่มีหมายค้นหรือคำสั่งของศาลได้ เว้นแต่จะปรากฏว่า มีเสียงดังออกจากสถานที่แห่งนั้นประหนึ่งว่ามีเหตุร้ายเกิดขึ้นเมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำในสถานที่แห่งนั้นบุคคลที่กระทำความผิดซึ่งหน้าหลบหนีหรือมีเหตุอันน่าสงสัยได้ว่าหลบหนีเข้าไปอยู่ในสถานที่แห่งนั้นเมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควรปรากฏว่าในสถานที่แห่งนั้นมีของที่ผิดกฎหมายหรือพยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดซ่อนอยู่และไม่อาจขอหมายค้นได้ทัน หรือเมื่อสถานที่แห่งนั้นเป็นของบุคคลที่จะต้องถูกจับตามหมายจับหรือมีเหตุสมควรที่จะจับเจ้าของสถานที่นั้นได้โดยไม่มีหมายสำหรับในเรื่องของการค้นตัวบุคคลนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการวางหลักเกณฑ์ไว้เช่นกันว่า การค้นตัวบุคคลในที่สาธารณะจะทำได้เว้นแต่จะมีเหตุอันควรสงสัยว่า บุคคลนั้นมีสิ่งของที่จะใช้ในการกระทำความผิด ได้มาจากการกระทำความผิดหรือมีไว้เป็นความผิด ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93¹²

(4) สิทธิที่จะไม่ได้รับการใช้กำลังที่ไม่จำเป็นในการจับกุมและการค้น

ในการจับกุมผู้ที่จะต้องถูกจับนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วางหลักไว้ว่า ห้ามไม่ให้เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ซึ่งทำการจับใช้กำลังจับตัวผู้จะต้องถูกจับโดยให้อำนาจผู้ทำการจับในเบื้องต้นเพียงว่าให้แจ้งแก่ผู้ถูกจับว่า เขาต้องถูกจับและสั่งให้เขาไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน โดยผู้ทำการจับจะใช้กำลังต่อร่างกายของผู้ถูกจับได้เฉพาะกรณีผู้ถูกจับขัดขวางการจับกุม หลบหนี หรือพยายามจะหลบหนีเท่านั้น นอกจากนี้ มาตรา 86 ยังได้มีการบัญญัติวิธีการในการควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ว่า ห้ามมิให้ใช้วิธีควบคุมผู้ถูกจับเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้เขาหนีเท่านั้น

ส่วนกรณีของการค้นสถานที่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักเกณฑ์พื้นฐานไว้ในมาตรา 99 ว่า ในการค้น เจ้าพนักงานผู้ค้นต้องพยายามมิให้สิ่งของเสียหายหรือกระจัดกระจายมากเกินไป อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า วิธีการค้นสถานที่ของเจ้าพนักงานนั้นจะต้องกระทำโดยระมัดระวัง นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้บัญญัติ

¹² ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, สิทธิของผู้ต้องหา ผู้ถูกกล่าวหาและผู้ต้องโทษในคดีอาญา (รายงานการศึกษาวิจัย), (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2540), น. 160.

ข้อยกเว้นให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถใช้กำลังในการเข้าค้นสถานที่ของบุคคลใดๆ ได้ถ้าปรากฏเหตุว่า เจ้าของสถานที่ที่ค้นไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่เข้าทำการค้นโดยชอบโดยไม่ยอมให้เจ้าพนักงานเข้าไปทำการค้น ในกรณีเช่นนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 94 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถใช้กำลังเปิดหรือทำลายสิ่งกีดขวางเพื่อเข้าไปได้ หรือ ในกรณีผู้ที่อยู่ในสถานที่ค้นจะขัดขวางถึงกับทำให้การค้นนั้นไร้ผล เจ้าพนักงานก็สามารถควบคุมตัวบุคคลนั้นไว้ในขณะทำการค้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันไม่ให้การค้นนั้นไร้ผลได้ ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 100

(5) สิทธิที่จะถูกควบคุมตัวเท่าที่จำเป็น สิทธิในเรื่องนี้เป็นสิทธิของที่สำคัญในชั้นจับกุม โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ได้วางหลักเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ว่า ห้ามมิให้มีการควบคุมตัวผู้ถูกจับเกินแก่ความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี ในกรณีผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวเนื่องด้วยมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือฟ้องคดี ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอหมายจับนั้นไว้ สำหรับหมายจับที่ออกโดยศาลได้มีการจำกัดระยะเวลาของการขังไว้ตามความผิดอาญาและอัตราโทษ โดยในข้อหาความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียวไม่เกิน 7 วัน ในข้อหาความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก อย่างสูงเกินกว่า 6 เดือน แต่ไม่ถึง 10 ปี หรือปรับเกินกว่า 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดกันได้ แต่ครั้งหนึ่งไม่เกิน 12 วัน และรวมระยะเวลาขังแล้วต้องไม่เกิน 48 วันสำหรับในข้อหาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดกันได้ แต่ครั้งหนึ่งไม่เกิน 12 วัน และรวมระยะเวลาขังแล้วต้องไม่เกิน 84 วัน และเมื่อครบกำหนดระยะเวลาขังต้นแล้วหากยังมีความจำเป็นต้องขังต่อไปอีก ศาลจะสั่งขังต่อไปได้ ต้องทำการนัดไต่สวนโดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแสดงเหตุจำเป็นอันสมควร¹³

(6) สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีการบัญญัติคุ้มครองจำเลยจากการถูกบังคับให้การด้วยวิธีการทรมาน ทารุณ โหดร้าย หรือข่มขู่ ทั้งนี้ปรากฏตามมาตรา 135 ที่วางหลักไว้ว่า ในการถามคำให้การ ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้กระทำการใดๆ อันมีลักษณะเป็นการให้คำมั่นสัญญา ขู่เชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำการใดๆ เพื่อจูงใจให้ให้การอย่างใดๆ ในเรื่องที่ต้องหาโทษ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ให้การผิดไปจากข้อเท็จจริง นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังให้สิทธิแก่จำเลยที่จะให้การหรือไม่ให้การอย่างใดๆ ก็

¹³ สิทธิหน้าที่ สุขพันธ์, เห่งอ้าง, น. 38.

ได้ทั้งในระหว่างการสอบสวนตามมาตรา 134/4 (1) และในชั้นพิจารณาคดีในศาลตามมาตรา 172 วรรคสองซึ่งถือเป็นการให้เสรีภาพแก่จำเลยในการเลือกที่จะให้การในเรื่องใดๆ ต่อเจ้าหน้าที่หรือศาล

(7) สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมสิทธิ

ในเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นสิทธิที่สำคัญของผู้ถูกจำเลยในคดีอาญาและได้รับการยอมรับทั้งในระดับกฎหมายต่างประเทศและในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับ¹⁴ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเองก็ได้มีการยืนยันถึงสิทธิในเรื่องนี้ของจำเลยโดยปรากฏอยู่ในมาตรา 8 ซึ่งวางหลักไว้ว่า นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องคดีแล้ว จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 179 ยังได้วางหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีของผู้พิพากษาไว้ให้สอดคล้องกับนโยบายการดำเนินคดีอาญาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยวางหลักว่า ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ศาลจะดำเนินการพิจารณาตลอดไปจนเสร็จโดยไม่เลื่อนก็ได้ ถ้าพยานไม่มาหรือมีเหตุอื่นอันควรต้องเลื่อนการพิจารณาก็ให้ศาลเลื่อนคดีไปตามที่เห็นสมควร¹⁵ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า โดยหลักการพิจารณาคดีต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะเสร็จ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นตามสมควรเช่น พยานไม่มา ทัศนคติความป่วย หรือทัศนคติความลอนตัวและต้องแต่งตั้งทนายความใหม่ เป็นต้น¹⁶

(8) สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและกระทำต่อหน้าจำเลย

การพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไปเป็นที่ยอมรับกันในหลักสากลว่าจะต้องดำเนินการโดยเปิดเผยและกระทำต่อหน้าจำเลย สิทธิของจำเลยในข้อนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 172 วรรคหนึ่ง ซึ่งวางหลักไว้ว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น อันหมายความว่า โดยหลักการพิจารณาคดีอาญาต้องทำโดยเปิดเผยและกระทำต่อหน้าจำเลย แต่ถ้ามีกฎหมายบัญญัติให้สามารถพิจารณาคดีโดยไม่เปิดเผยหรือบัญญัติให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ ศาลก็มีอำนาจที่จะดำเนินการพิจารณาคดีโดยลับหรือทำการพิจารณาคดีไปโดยไม่ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในระหว่างพิจารณาก็ได้ซึ่งข้อยกเว้นดังกล่าวประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 177 ซึ่งบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาคดีเป็นการลับได้เมื่อศาลเห็นสมควรหรือโดยคำร้องของกลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยศาลจะสามารถสั่งให้พิจารณาคดีเป็นการลับได้ก็ต่อเมื่อเพื่อเป็นประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันความลับ

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 40.

¹⁵ สมบูรณ์ ช่วยรักษา, การพิจารณาคดีต่อเนื่อง : ศึกษาเฉพาะกรณี มาตรา 179 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2546).

¹⁶ ณรงค์ โจหาญ และคณะ, *เพิ่งอ้าง*, น. 161.

เกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน

นอกจากนี้ มาตรา 172 ทวิ ได้วางหลักเกี่ยวกับการให้อำนาจศาลในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยไว้โดยให้ถือเป็นดุลยพินิจของศาลที่ทำการพิจารณา ทั้งนี้ คำสั่งของศาลที่อนุญาตให้ทำการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยดังกล่าวจะต้องเป็นไปด้วยเหตุอันสมควรและเพื่อให้การดำเนินการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วไม่ชักช้า¹⁷

(9) สิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ มีดังนี้

เมื่อกล่าวถึงสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่นั้น สามารถแบ่งขั้นตอนในการพิจารณาการต่อสู้คดีออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

(ก) สิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีในชั้นสอบสวน

ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิรับทราบข้อกล่าวหาว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เพื่อที่จะได้มีโอกาสให้การแก้ข้อกล่าวหาในชั้น เจ้าพนักงานได้อย่างถูกต้อง ฉะนั้น พนักงานสอบสวน ต้องแจ้งเรื่องราวที่กล่าวหาว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายให้ผู้ต้องหาทราบโดยแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจา และต้องให้โอกาสพอสมควรแก่ผู้ต้องหาที่จะให้การรับหรือปฏิเสธข้อกล่าวหา นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ซึ่งสอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่าย อันเป็นการสร้างหลักประกันสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาที่จะมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยพนักงานสอบสวนต้องฟังข้อเท็จจริงทั้งฝ่าย ผู้กล่าวหาผู้ถูกกล่าวหา และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดซึ่งรวบรวมได้เอง

(ข) สิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีในชั้นพิจารณา

ในชั้นพิจารณาจำเลยมีสิทธิที่จะทราบว่าโจทก์กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดด้วยการกระทำหรือพฤติกรรมอย่างไร และพยานหลักฐานที่โจทก์นำเสนอได้แสดงข้อเท็จจริงหรือกล่าวข้อเท็จจริงอันแสดงให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร เพื่อให้จำเลยได้รับทราบและแก้ตัวได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสิทธิการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10 และ ข้อ 11 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง ข้อ 14 (2) (3) (5)¹⁸ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติหลักประกันสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 172 ที่กำหนดว่าการพิจารณาต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเป็นหลักสำคัญที่ทำให้จำเลยสามารถรับทราบพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งได้นำสืบในชั้นพิจารณาได้นำเสนอข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร เมื่อจำเลยได้รับทราบแล้วจึง

¹⁷ สิทธิพนธ์ กี่สุขพันธ์, *เพิ่งอ้าง*, น. 38.

¹⁸ ณรงค์ โจทย์หาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, (ม.ป.ท: ม.ป.ท, 2556), น. 73.

สามารถยกข้อโต้แย้งหรือข้อแก้ตัวได้¹⁹ ในทางกลับกัน หากพยานหลักฐานใดกระทำโดยไม่ได้กระทำต่อหน้าจำเลย โดยหลักฐานไม่อาจนำมารับฟังในการพิจารณาในศาลได้โดยตรง เช่น พยานหลักฐานที่น่าสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือในชั้นสอบสวน แต่มิได้นำมาสืบในชั้นพิจารณา เป็นต้น เนื่องจากจำเลยไม่มีโอกาสซักค้านหรือ รับฟังพยานดังกล่าวต่อหน้าตน

(ค) สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือในการดำเนินคดี ในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือทางคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ในชั้นพิจารณาจำเลยมีสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือทางคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ดังนั้น การมีทนายความช่วยเหลือทางคดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถให้การต่อสู้คดีได้ดีและถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด²⁰ ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองไว้ใน ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง

2.2 สถานะของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มักให้ความสำคัญกับตัวจำเลยในคดี โดยเริ่มจากกระบวนการในการค้นหาความจริงในรูปแบบต่างๆ นับตั้งแต่กฎหมายจารีตนครบาลที่ใช้บังคับกับการดำเนินคดีอาญาอยู่ในเวลานั้น ซึ่งกระบวนการในการค้นหาความจริงในขณะนั้นจะอยู่ในรูปแบบของการทรมานจำเลยด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ตบปาก จำคุก จำขื่อ มัดเช่าน้ำ ดากแดด เข็มย่น ตอกเล็บ บีบขมับ ซึ่งแต่ละวิธีล้วนแต่เป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพของจำเลยและเป็นการกระทำที่ไร้มนุษยธรรม ต่อมา เมื่อมีการปฏิรูปกฎหมายในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาที่มีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ขึ้น ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้สิทธิของจำเลยเริ่มปรากฏให้เห็นในกฎหมายไทยเป็นครั้งแรก ภายหลังต่อมาสิทธิของจำเลยจึงเริ่มได้รับการยอมรับและได้รับความคุ้มครองและปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน²¹ แต่ส่วนใหญ่บทบัญญัติที่รับรองสิทธิของจำเลยตามรัฐธรรมนูญนั้นมักจะไม่ได้ถูกนำมาใช้บังคับอย่างจริงจัง จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุดฉบับหนึ่งได้ถูกประกาศใช้ ส่งผลให้สังคมและภาครัฐเริ่มมีความตื่นตัวในเรื่อง

¹⁹ เพิ่งอ้าง, น. 80.

²⁰ เพิ่งอ้าง, น. 80.

²¹ ณรงค์ โจหาญ และคณะ, เพิ่งอ้าง, น. 147.

ของสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นรวมถึงสิทธิของจำเลยในการดำเนินคดีอาญาด้วย²²

ตามหลักกฎหมายสากลระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีมี 2 ระบบ คือ ระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน และตามกฎหมายไทยนั้นใช้ระบบกล่าวหา ดังนั้น ก่อนที่จะพิจารณาว่าระบบไต่สวนหรือระบบกล่าวหาที่แตกต่างกันอย่างไร โดยอาจใช้การแบ่งแยกจากบทบาทของศาลและคู่ความในการพิจารณาเป็นหลัก ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าระบบกล่าวหาเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันซึ่งแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีในระบบไต่สวน ระบบกล่าวหาจึงมีลักษณะสำคัญคือ ศาลมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการพิจารณามีหลักเกณฑ์ละเอียดปลีกย่อยมาก ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อยมาก คู่ความสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกัน อย่างเห็นได้ชัด ในคดีอาญาศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน ดังนั้น บางครั้งศาลอาจยกฟ้องต่างๆ ปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดก็ได้ แต่พยานหลักฐาน โจทก์มีข้อสงสัย ต้องยกผลประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย และในระบบกล่าวหา มีหลักเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย มีบทตัดพยานเด็ดขาด ไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้น เข้าสู่สำนวนความเลย นอกจากนี้มีการห้ามใช้คำถามนำในการถามพยานตนเองอีกด้วย²³

ข้อแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหา กับระบบไต่สวน คือ

ก) ในระบบกล่าวหาศาลมีบทบาทในการพิจารณาคดีค่อนข้างจำกัดโดยเป็นกรรมกรผู้ดูแลให้คู่ความดำเนินคดีไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ไม่มีอำนาจสืบพยานเอง แต่ตามระบบไต่สวน ศาลมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี จะตั้งสืบพยานเพิ่มเติม หรือลดสืบพยานก็ได้ กำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย เพราะศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง

ข) คู่ความในระบบกล่าวหาจะมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้คดี โดยเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง แต่ในระบบไต่สวน โดยเฉพาะในคดีอาญา จะเป็นการดำเนินคดีระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงเท่านั้น

ค) ตามระบบกล่าวหา มีหลักเกณฑ์การนำสืบพยานเคร่งครัดมาก เช่น มีบทตัดพยาน ไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลย ทั้งการใช้คำถามชักถาม ถ้าม้าน ก็ต้องอยู่ในบังคับกฎหมายอย่างเคร่งครัด หากบกพร่องหรือผิดพลาดไปจากนี้ ศาลจะไม่เชื่อเลย ต่างกับระบบไต่สวนที่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาลได้โดยไม่จำกัด กำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย และไม่เป็นสาระสำคัญ ศาลจึงมีดุลพินิจอย่างกว้างขวาง

²² รุ่งนภา เอี่ยมศรี, สิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2558), น. 16-17.

²³ ณรงค์ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2555), น. 15.

ข้อดีและข้อเสียของระบบกล่าวหา

ข้อดีของระบบกล่าวหา คือ ฐานะของจำเลยถูกเปลี่ยนจากวัตถุที่อาจทำอะไรก็ได้ ใฐานะเป็นกรรมแห่งคดี มาเป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริง และช่วยในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณา ซึ่งถือว่าเป็นประธานแห่งคดี ดังนั้น จำเลยจึงได้รับสิทธิต่างๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือพิสูจน์ว่าไม่ควรรับโทษอย่างไร เพราะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 ยังให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษ จนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่าระบบกฎหมายไทยยังเห็นความสำคัญของจำเลยโดยถือว่าจำเลยมีฐานะเป็นประธานในคดีด้วย

ข้อเสียของระบบกล่าวหา คือ เมื่อจำเลยได้รับการยกฐานะเป็นประธานในคดีแล้ว จำเลยจะมีโอกาสในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทำให้อาจมีการพิพากษายกฟ้องจำเลยโดยอาศัยเทคนิคทางกระบวนการพิจารณาคดี และจำเลยอาจหลุดพ้นคดีเพียงเพราะพยานหลักฐานยังเพียงพอ และพยานหลักฐานน่าสงสัย ทำให้ไม่ได้ความจริงแห่งคดีที่ครบถ้วนและรอบด้าน ศาลมีบทบาทในการเสาะหาข้อเท็จจริงในคดีน้อยมาก เป็นเรื่องของคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง จึงมักจะปรากฏอยู่เสมอว่าจำเลยชนะคดีเนื่องกฎหมายวิธีพิจารณาความ

ข้อดีและข้อเสียของระบบไต่สวน

ข้อดีของระบบไต่สวน คือ มีความรวดเร็วในการพิจารณาคดี คู่ความไม่อาจที่จะประวิงคดีได้ และทำให้คดีได้ข้อเท็จจริงที่รอบด้านครบถ้วน ถ้ามีหลักฐานฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดก็ลงโทษได้ การสงสัยไม่แน่ใจว่าจำเลยทำผิดหรือไม่ จึงไม่น่ามีได้ เพราะถ้าสงสัยศาลก็ต้องค้นหาความจริงจนถึงที่สุดให้สิ้นสงสัย ถ้าค้นหาความจริงจนที่สุดแล้ว ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอ ก็พิพากษายกฟ้องไป

ข้อเสียของระบบไต่สวน คือ การให้อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว โดยไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ ดังนั้น จึงอาจเกิดกรณีที่มีการพิจารณาและการพิพากษานั้นมิได้เกิดจากความบริสุทธิ์ใจ หรือมีอคติต่อจำเลยโดยง่าย และการที่ถือว่าจำเลยเป็นกรรมแห่งคดี ทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา และศาลจะต้องลดตัวมาทำหน้าที่เป็นทนายความเสียเองด้วย

แต่ก็เป็นที่ยอมรับในปัจจุบันว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความในปัจจุบันทั่วโลกมิได้ใช้ระบบใดทั้งหมดเพียงระบบเดียว แต่จะเป็นระบบผสมผสานทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน แต่ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศว่าได้พื้นฐานเดิมนั้นเป็นระบบใดมากกว่า เช่น ภาคพื้นยุโรปเน้นหนักไปในทางระบบไต่สวน และกลุ่มกฎหมายคอมมอนลอว์จะเน้นหนักไประบบกล่าวหา เท่านั้น

ดังนั้น ในระบบกล่าวหาของประเทศไทย เมื่อพิจารณาถึงกรณีที่จำเลยนั้นเป็นคนวิกลจริตในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทางศาล แต่ศาลได้ใช้ดุลพินิจในการตัดสินคดีตามสำนวนของพนักงานสอบสวนและอัยการแล้ว โดยจำเลยอาจไม่ปรากฏอาการให้ศาลเห็นศาลจึงไม่มีการส่งไปให้แพทย์ตรวจเสียก่อนยอมส่งผลให้จำเลยนั้นไม่ได้รับการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมและถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างแท้จริง ซึ่งหากพิจารณาถึงสภาพของผู้ป่วยจิตเวชหรือผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตในทางกฎหมายแล้วจะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตนั้นถือเป็นบุคคลผู้ที่มีโอกาสก่อให้เกิดอันตรายทั้งต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ตลอดจนทรัพย์สิน ทั้งในตนเองและผู้อื่น เมื่อบุคคลดังกล่าวได้กระทำความผิดทางอาญา จะมีผลทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาเป็นการเฉพาะ โดยระดับความรับผิดชอบทางอาญาจะพิจารณาจากระดับความไม่รู้ผิดชอบหรือความรับผิดชอบที่ต่างกัน ซึ่งลักษณะของการกระทำผิดของบุคคลวิกลจริตนั้น จะกระทำความผิดตามกฎหมายได้อยู่เพียงไม่กี่เรื่องเท่านั้น และส่วนมากที่เราพบเห็นได้ในปัจจุบันผู้วิกลจริตจะทำผิดในส่วนของกฎหมายอาญาแทบทั้งสิ้น ได้แก่ หมวดยุติความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ และความผิดเกี่ยวกับเพศเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในความผิดทางด้านประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แทบไม่ค่อยมีให้เห็นมากนัก เช่นนี้ แม้ฐานะของจำเลยในระบบกล่าวหาจะถูกเปลี่ยนจากวัตถุที่เป็นกรรมแห่งคดี มาเป็นประธานแห่งคดี เพื่อเป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริง และช่วยในการค้นหาความจริงในคดี เพื่อให้จำเลยได้รับสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกลับยังยึดติดการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบเดิม โดยเห็นว่าจำเลยเป็นเพียงวัตถุที่จะทำอะไรกับจำเลยก็ได้ไม่ได้ค้ำประกันว่าจำเลยควรเป็นประธานในคดีมากกว่าที่จะเป็นกรรมแห่งคดี เพราะจำเลยทุกคนควรได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด นั่นเอง

2.3 สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนวิกลจริต

2.3.1 การคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดี

บทบัญญัติมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กล่าวถึงกรณีที่จำเลยเป็นบุคคลวิกลจริตไว้ 2 กรณี²⁴ คือ ในระหว่างการสอบสวน ฟ้องร้องหรือพิจารณาคดี และการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดี

มาตรา 14 ได้กำหนดว่า ในระหว่างที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน หรือไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้น ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าเมื่อตรวจผู้ถูกกล่าวหาแล้วได้ผลเป็นอย่างไร และในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือ ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นจะหายจากการวิกลจริต หรือจนกว่าจะสามารถต่อสู้คดีได้เอง และยังให้มีอำนาจพนักงานสอบสวนหรือ ศาล ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาขึ้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลแล้วแต่จะเห็นสมควร โดยศาลจะสั่งจำหน่ายคดีไว้ก่อนก็ได้

สุขภาพจิตของจำเลยถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาความพร้อมในการต่อสู้คดีของจำเลย เพราะการที่จำเลยมีสุขภาพจิตที่ไม่สมบูรณ์หรือป่วยทางจิต ย่อมทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้ให้ความคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีไว้ในมาตรา 14 ซึ่งแม้ว่าขณะกระทำผิดอาจรู้ผิดชอบอยู่บ้าง (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 วรรคสอง) แต่เมื่อถึงชั้นสอบสวน ฟ้อง พิจารณาคดี จำเลยกลับกลายเป็นคนวิกลจริตไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ก็ต้องงดการดำเนินคดีจนกว่าจะสามารถต่อสู้คดีได้และเมื่อหรือผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้แล้ว จึงมาดำเนินคดีต่อ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14)

ดังนั้น ในเรื่องความวิกลจริตของจำเลย เพื่อเป็นการปิดช่องว่างของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย และไม่ให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตถูกดำเนินคดีอย่างจำเลยปกติในชั้นศาล ควรให้มีการตรวจสอบเบื้องต้นตั้งแต่ชั้นสอบสวนว่าผู้ที่จะถูกดำเนินคดีนั้นเป็นคนวิกลจริตหรือไม่ เพื่อให้การวินิจฉัยลงโทษเป็นไปอย่างยุติธรรมของการกระทำความผิดนั้นๆ ไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณาพิพากษาคดีกับคนวิกลจริต นั่นเอง

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14.

2.3.2 คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง

ตัวอย่างกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าถึงสภาวะความไม่สมบูรณ์ของผู้ป่วยจิตเวชหรือผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตซึ่งเป็นบุคคลผู้ที่มีโอกาสก่อให้เกิดอันตรายทั้งต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ตลอดจนทรัพย์สินทั้งของตนเองและผู้อื่น ผู้ที่มีความใกล้ชิดกับบุคคลดังกล่าว โดยเฉพาะคนในครอบครัวมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ต่อผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตให้มาก²⁵ และหากความผิดปกตินั้นเป็นมากขึ้นก็จำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ รวมทั้งมาตรการทางกฎหมายที่จะเข้ามาดูแลอีกทางหนึ่งด้วยเพื่อป้องกันมิให้ไปก่อเหตุร้ายขึ้นนำมาซึ่งปัญหาอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดขึ้นโดยบุคคลซึ่งมีจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ดังจะพบอยู่เสมอตามข่าวทางหนังสือพิมพ์หรือทางโทรทัศน์ เช่น

คดีที่ 1 คดีชายชาวเขามาเด็ก 5 ศพ ที่จังหวัดเชียงใหม่ คนร้าย คือ นายอาซาอะ ชาวเขาเผ่าลีซอ อายุ 24 ปี มีประวัติเคยรักษาอาการทางจิตมีอาการทางประสาทและเคยเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลสวนปรุง เพิ่งออกจากโรงพยาบาลมาได้ประมาณ 1 เดือนเท่านั้น ช่วงที่เกิดเหตุพบว่าเด็กกลุ่มดังกล่าวกำลังเล่นส่งเสียงดังอยู่ในบ้าน ขณะนั้นเกิดอาการคลุ้มคลั่งเดินถือมีดบุกเข้ามาไล่ฟันเด็กๆ จนเสียชีวิต

คดีที่ 2 คดีชายผู้มีอาการป่วยทางจิตไล่ต่อย คนริมถนนลาดพร้าวพบก่อเหตุหลายครั้ง โดยผู้ก่อเหตุเป็นคนเร่ร่อน เป็นผู้ป่วยที่มีอาการทางประสาทและเคยเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงรายแต่ขาดการรักษาไปนาน

คดีที่ 3 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3248/2532 คดีระหว่างพนักงานอัยการประจำศาลจังหวัดไชยาเป็นโจทก์ยื่นฟ้อง นาย ว. เป็นจำเลยในข้อหาฆ่าผู้อื่น โดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 โดยการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลจังหวัดไชยาจึงพิพากษาว่า จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ลงโทษจำเลยให้จำคุกตลอดชีวิตแต่ลดโทษให้กึ่งหนึ่งโดยเปลี่ยนจากโทษจำคุกตลอดชีวิตมาเป็นโทษจำคุก 25 ปี หลังจากนั้น จำเลยได้อุทธรณ์คำพิพากษาโดยให้เหตุผลว่า ขณะกระทำความผิดจำเลยมีอาการวิกลจริตและจำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ขอให้ศาลอุทธรณ์ยกฟ้องหรือมีคำสั่งให้แพทย์ตรวจจำเลย ศาลอุทธรณ์เห็นว่า ข้อต่อสู้ที่จำเลยยกขึ้นมาในอุทธรณ์นั้นเพื่อใช้ยกอ้างเป็นเหตุไม่ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 นั้นเป็นข้อที่ไม่ได้ยกว่ากล่าวมาในศาลชั้นต้น ทั้งไม่จำเป็นต้องให้แพทย์ตรวจจำเลย แต่เห็นว่าที่ศาลชั้นต้นลงโทษจำเลยนั้นหนักเกินไป จึงพิพากษาแก้เป็นว่าให้ลงโทษจำคุกจำเลย 20 ปี โดยลดให้กึ่งหนึ่งคงเหลือจำคุก 10 ปี จำเลยฎีกา โดยศาลฎีกาเห็นว่า ในชั้นนี้มีปัญหา

²⁵ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและผู้ถูกกล่าวหา: การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย, (ม.ป.ท: ม.ป.ท, 2546), น. 15.

พิจารณาว่าในระหว่างพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ ซึ่งศาลฎีกาพิเคราะห์แล้วเห็นว่า ศาลชั้นต้นได้ทำการไต่สวนนายแพทย์ ป. ผู้ตรวจจำเลยแล้วได้ความว่า จำเลยเป็นโรคจิตชนิดระวาง ซึ่งเมื่อตรวจคลื่นสมองและสภาพจิตของจำเลยพบว่า จำเลยสามารถรับผิดชอบตัวเองได้แต่ถ้าหากออกไปสู่สังคมจำเลยจะเกิดอาการระวางเกรงว่าผู้อื่นจะมาทำร้ายตน ซึ่งผู้ป่วยประเภทนี้โดยปกติแล้วเมื่อกลับผู้อื่นจะทำร้ายก็จะรีบทำร้ายผู้อื่นก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้ตัวเองถูกทำร้าย และเมื่อได้ทำการตรวจร่างกายจำเลยแล้วก็สามารถสรุปได้ว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตหวาดระวางและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ และบันทึกการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุตามเอกสารหมาย จ.3 ระบุถึงสาเหตุที่จำเลยใช้มีดพร้าฟันผู้ตายว่า ที่จำเลยกระทำการลงไปก็เพราะคิดว่าผู้ตายจะมาทำร้ายจำเลยและลูกของจำเลย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้ตายกับจำเลยไม่มีเหตุโกรธเคืองกันมาก่อน อันเป็นการแสดงถึงอาการของคนโรคจิตชนิดหวาดระวาง ประกอบกับมีเอกสารบัตรประจำตัวคนไข้ที่แสดงว่าจำเลยเคยเข้ารับการรักษาอาการโรคจิตมาก่อนที่โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ดังนั้น จึงมีเหตุผลที่จะรับฟังได้ว่า ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ที่ศาลล่างดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยไม่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้นจึงไม่ชอบ ฎีกาของจำเลยฟังขึ้น และศาลฎีกามีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (2) และมาตรา 225 ในอันที่จะสั่งให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ให้ถูกต้องและเหมาะสมต่อไป²⁶

2.4 บทบาทของกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย

กฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันของไทยนั้นกำหนดมาตรการในการดำเนินคดีอาญา และการบังคับโทษกับบุคคลที่เป็นคนวิกลจริตอยู่หลายประการ แต่ในความเป็นจริงยังมีช่องว่างของกฎหมายที่ทำให้คนวิกลจริตนั้นไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง ยังคงเกิดปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตซึ่งได้เกิดขึ้น เพราะแม้ว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันของไทยนั้นได้บัญญัติมาตรการในการดำเนินคดีอาญาและกำหนดบทลงโทษกับจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงไม่นำมาปฏิบัติให้ถูกต้องและยังมีช่องว่างกฎหมายที่ต้องได้รับการแก้ไข ซึ่งบทบาทของกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอาจอธิบายแยกออกได้เป็นชั้น ดังนี้

²⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3248/2532.

2.4.1 ชั้นพนักงานสอบสวน

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยนั้น ในการสอบสวนผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตเป็นการสอบสวนที่เริ่มต้นเหมือนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลทั่วไป โดยพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือนำตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาฟ้องลงโทษ จึงเห็นได้ว่าผู้ต้องหาที่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตผิดปกติ หรือมีอาการป่วยทางจิตอยู่หรือไม่ชั้นพนักงานสอบสวนไม่อาจรู้ได้ เมื่อพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จะเสนอสำนวนการสอบสวน ลงความเห็นสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง พร้อมตัวผู้กระทำความผิดในกรณีที่ผู้กระทำความผิดประกันตัวในชั้นสอบสวน หรือส่งเพียงเอกสารฝากขังให้แก่พนักงานอัยการพิจารณา ซึ่งกรณีที่นำตัวส่งก็เป็นเพียงการพบกันเพียงไม่กี่นาทีเท่านั้น ยิ่งแล้วหากเป็นกรณีฝากขังก็จะมีเพียงเอกสารเท่านั้นที่นำส่งมา เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาพยานหลักฐานแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา มีผลเป็นการยุติการดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงานของรัฐ อันเป็นการยุติคดี นอกจากนั้นถ้าพนักงานอัยการเห็นว่ามิพยานหลักฐานเพียงพอที่จะยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหาได้ ก็จะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ลงโทษจำเลยเห็น ได้ชัดเจนว่าการพิจารณาในชั้นอัยการนี้ย่อมทำให้เกิดความผิดพลาดในการฟ้องผู้ต้องหาที่คนวิกลจริตได้โดยง่าย เนื่องจากพิจารณาจากเอกสารเป็นสำคัญ

สำหรับหลักเกณฑ์ที่พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นนับตั้งแต่ได้รับแจ้งความร้องทุกข์กล่าวโทษอันเกี่ยวกับการตรวจสอบถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหานั้น นอกจากจะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 แล้ว ยังจะต้องปฏิบัติตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีด้วย ซึ่งได้มีกำหนดไว้ใน ข้อ 227 วรรคแรก²⁷ ดังนี้

“ในกรณีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่า ผู้ต้องหาเป็นคนวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้ต้องหานั้นจะหายวิกลจริต หรือต่อสู้คดีได้และให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบแก่ผู้อนุบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร”

นอกจากนั้นแล้ว พนักงานสอบสวนยังจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงหลักการแห่งคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา อันเป็นหลัก

²⁷ อรกนก ทับทิมทอง, “การตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลวิกลจริต,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2558), น. 39.

ปฏิบัติเกี่ยวกับการสอบสวน การควบคุมและตรวจสอบเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญาอีกด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก) การควบคุม ตรวจสอบ หลังจากการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ²⁸

ในปัจจุบันนั้น เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับผู้ถูกกล่าวหาเพื่มาดำเนินการสอบสวนคดีอาญาแล้ว ในเบื้องต้นพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจในการตรวจหาสารเสพติดในร่างกายของผู้ต้องสงสัยก่อนว่าผู้ต้องหานั้นเสพยาเสพติดให้โทษอันเป็นการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติด พ.ศ. 2522 หรือไม่ หากตรวจสอบแล้วไม่พบสารเสพติดแต่ผู้ต้องหานั้นไม่สามารถพูดจาโต้ตอบได้รู้เรื่อง หรือพูดจาวกวนไปมา จากนั้นพนักงานสอบสวนจึงจะพิจารณาส่งตัวผู้ต้องหาไปตรวจว่าผู้ต้องหานั้นเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติหรือไม่ ซึ่งการจะพิจารณาส่งตัวบุคคลไปตรวจนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ต้องหานั้นมีความผิดปกติทางจิตที่มีภาวะอันตรายและจำเป็นต้องได้รับการบำบัดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 เพื่อทำการตรวจวินิจฉัยและประเมินเบื้องต้นโดยไม่ชักช้า เพื่อรับการตรวจ วินิจฉัย และประเมินอาการ แต่หากผู้ต้องหาไม่ได้มีพฤติกรรมเข้าข่ายเป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตในกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) มีภาวะอันตราย
- (2) มีความจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา

หากไม่เข้าพฤติกรรมตาม (1) และ (2) แล้ว พนักงานสอบสวนย่อมไม่จำเป็นต้องส่งผู้ต้องหานั้นไปดำเนินการตรวจความผิดปกติทางจิตแต่อย่างใด

สำหรับบทบาทของพนักงานสอบสวนในการดำเนินการสอบสวนคดีอาญานั้นในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งคำสั่งฉบับนี้ได้กำหนดมาตรการในการควบคุม ตรวจสอบ และการเร่งรัดสอบสวนคดีอาญาภายหลังการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ รวมทั้งกำหนดการควบคุมการสอบสวน และระยะเวลาในการสอบสวน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

การควบคุม ตรวจสอบ หลังจากการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ เมื่อได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนต้องบันทึกข้อมูลลงในบันทึกการตรวจสำนวนการสอบสวน ดัดไว้ที่หน้าปกสำนวนการสอบสวนแล้วให้เสนอหัวหน้างานสอบสวน ตรวจสอบ แนะนำ สั่งการเบื้องต้นภายใน 3 วัน

²⁸ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา.

เมื่อหัวหน้างานสอบสวนหรือผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปแนะนำสั่งการไว้ในบันทึกนั้นแล้ว พนักงานสอบสวนต้องรีบดำเนินการโดยเร็วพร้อมบันทึกผลการดำเนินการ และเหตุขัดข้องไว้ และบันทึกพนักงานสอบสวนไว้เป็นหลักฐานด้วย

หัวหน้าหน่วยงานมีหน้าที่จัดทำสมุดสถิติคดีที่ต้องทำสำนวนการสอบสวนไว้ประจำที่ทำการพนักงานสอบสวนมีหน้าที่จัดทำสมุดบันทึกคดีที่ตนสอบสวน และเตรียมสำนวนการสอบสวน พร้อมให้ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นตรวจได้ตลอดเวลา

เมื่อพบว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนวิกลจริตแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ การพิจารณาว่าอาการป่วยของจำเลยถึงขนาดทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แต่กฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีไว้ ทำให้การพิจารณาขาดความชัดเจนแน่นอน และอาจเป็นสาเหตุให้กระทบกระเทือนสิทธิของหรือผู้ถูกกล่าวหาในคดีได้²⁹

ในปัจจุบันมีหลักเกณฑ์ที่ใช้ตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอยู่ 5 ประการ คือ³⁰

- 1) มีอาการทางจิตสงบ สามารถควบคุมอารมณ์ ทำความเข้าใจและโต้ตอบ คำถามได้ดีพอสมควร
- 2) มีความสามารถในการเข้าใจในเรื่องที่ถูกฟ้องว่าได้กระทำความผิด ความหนักเบาของโทษและผลที่ได้รับหากสารภาพหรือปฏิเสธ
- 3) มีความสามารถในการเข้าใจขั้นตอนในการดำเนินคดี รวมถึงบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม
- 4) มีความสามารถในการจดจำและเล่ารายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับคดีได้พอสมควร
- 5) มีความสามารถในการร่วมมือกับทนายความในการปกป้องสิทธิประโยชน์ของตนเองได้รวมถึงมีความสามารถในการโต้ตอบเพื่อพิทักษ์สิทธิของตนจากฝ่ายตรงข้าม

อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ใช่กฎหมาย จึงอาจเกิดความไม่แน่นอนขึ้น ในทางปฏิบัติและไม่อาจนำไปใช้อ้างอิงในการดำเนินคดีได้ จึงสมควรแก้ไขเรื่องดังกล่าวให้มีความชัดเจนเพื่อป้องกันข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

ข) การควบคุมการสอบสวน

ความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดหรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับ ภายในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน หากได้เริ่มสอบสวนไปแล้วพนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ เว้นแต่พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองได้ทำการสอบสวนคดีความผิดอาญา

²⁹ มานิต ศรีสุรภานนท์และจาดุรงค์ กันชัย, ตำราจิตเวชศาสตร์, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2542), น. 469.

³⁰ ประทีก ลิขิตเลอสรวง, “นิติจิตเวชศาสตร์,” สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, เล่มที่ 37, ฉบับที่ 1 น.13(มกราคม-มีนาคม 2535).

ตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงฯ แล้ว

แต่ถ้าเป็นพนักงานสอบสวนฝ่ายอื่นซึ่งไม่ใช่ตำรวจประสงค์เข้าร่วมสอบสวน ให้หัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวน รายงานตามลำดับชั้นถึงผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อขออนุมัติ เว้นแต่เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนด

ให้ผู้บังคับบัญชาจัดการควบคุม ตรวจสอบ แนะนำให้การสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนโดยเรียบร้อย มีชักช้า หากมีเหตุผลอันสมควรเพื่อความเรียบร้อยจะเข้าดำเนินการสอบสวนด้วยตนเองก็ได้

หากแพทย์ตรวจอาการแล้วปรากฏว่าเป็นคนวิกลจริตแต่ยังสามารถต่อสู้คดีได้ กรณีดังกล่าวพนักงานสอบสวนต้องดำเนินคดีต่อไป เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ให้อำนาจพนักงานสอบสวนงดการสอบสวนได้เฉพาะกรณีเป็นผู้วิกลจริต และไม่อาจต่อสู้คดีได้เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีโดยใช้กระบวนการเช่นเดียวกับบุคคลปกติทั่วไป ย่อมทำให้ผู้ป่วยต้องเผชิญกับความกดดันและความเครียดจากการดำเนินคดี ซึ่งต้องมีการสอบสวนหาพยานหลักฐานและถูกควบคุมตัว สภาพจิตใจและร่างกายไม่ปกติเมื่อต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมหลายประการ อาจทำให้อาการป่วยที่ไม่รุนแรงกลับทรุดหนักลง และในความเป็นจริงคนวิกลจริตแทบจะไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ก็ไม่อาจทำได้เต็มที่เมื่อเทียบกับบุคคลปกติทั่วไป การดำเนินคดีอาญากับคนวิกลจริตซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองตาม มาตรา 14 จึงสมควรมีมาตรการให้ความคุ้มครองออกมารับรอง หากเปรียบเทียบกับกรดำเนินคดีกับเด็กซึ่งมีวุฒิภาวะต่ำกว่าผู้ใหญ่ กฎหมายมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองไว้โดยเฉพาะทั้งในเรื่องการถามปากคำเด็ก ต้องกระทำเป็นส่วนลับในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบปากคำนั้นด้วยเพื่อเป็นหลักประกันว่าสิทธิของเด็กที่เป็นหรือพยานจะได้รับความคุ้มครอง และไม่รับผลกระทบจากการดำเนินคดีอาญามากจนเกินไป เนื่องจากพนักงานสอบสวนยังมีความรู้ความชำนาญในด้านจิตวิทยาไม่เพียงพอ อีกทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กยังไม่เข้มแข็งเท่ากับผู้ใหญ่ และบางครั้งการใช้ภาษาของพนักงานสอบสวนยังไม่เหมาะสมส่งผลให้การถามปากคำเด็กอาจกระทบกระเทือนต่อสภาพจิตใจของเด็กและอาจส่งผลให้การสอบสวนคลาดเคลื่อน³¹ ซึ่งการให้ความคุ้มครองคนวิกลจริตในการดำเนินคดีอาญาก็มีแนวคิดเดียวกัน เพียงแต่บุคคลที่จะให้ความคุ้มครองมีความแตกต่างกันเท่านั้น

³¹ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ค) ผู้มีอำนาจควบคุม ตรวจสอบ และเร่งรัดการสอบสวน

(1) หัวหน้างานสอบสวนตรวจสอบจำนวนการสอบสวนและสมุดบันทึกคดี ทุกกระยะ เป็นเวลาระยะเวลาไม่เกิน 15 วัน

(2) หัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนตรวจสอบจำนวนการสอบสวนทุกกระยะ เป็นเวลาระยะ ละ ไม่เกิน 30 วัน

(3) ผู้บังคับการหรือรองผู้บังคับการหรือพนักงานสอบสวนผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับมอบหมาย ตรวจสอบจำนวนการสอบสวน ทุกกระยะ เป็นเวลาระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือน

ให้พนักงานสอบสวนเก็บบันทึกการตรวจสอบจำนวนการสอบสวนไว้กับสำเนาสำนวนฯ และมอบให้หัวหน้าหน่วยงานเก็บรักษาไว้อย่างเป็นระบบ

หัวหน้าพนักงานสอบสวน ได้แก่ หัวหน้าสถานีตำรวจภูธร, หัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวน, ผู้บังคับการ, ผู้บัญชาการ รวมถึงผู้รักษาราชการแทนในตำแหน่งข้างต้น เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคสี่ ซึ่งกำหนดว่า “ในเขตท้องที่ใดมีพนักงานสอบสวนหลายคน การดำเนินการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในท้องที่นั้นหรือผู้รักษาราชการแทน” และ มาตรา 140 กำหนดไว้ว่า “เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวน เห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ (1) ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด...”

ส่วนผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้รักษาราชการแทนเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนทั่วราชอาณาจักร และมีอำนาจสั่งการเกี่ยวกับคดีในทุกกรณี และ

ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจมอบหมายให้ข้าราชการตำรวจที่มียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไปในสังกัด ทำหน้าที่สอบสวนในเขตท้องที่รับผิดชอบ ทั้งนี้ ตามสำนักงานตำรวจแห่งชาติกำหนด

ปัญหาการควบคุมตัวคนวิกลจริตในชั้นสอบสวน สามารถแยกพิจารณาออกได้ เป็น 2 ส่วน คือเรื่องระยะเวลา และเรื่องสถานที่ในการควบคุมตัว

ในเรื่องระยะเวลาการควบคุมตัวก่อนยื่นฟ้องคดีต่อศาลจะต้องมีความเหมาะสมเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่ออาการป่วยของ และเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไปในเวลาเดียวกันด้วย แต่ระยะเวลาที่สั้นเกินไปก็อาจทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครอง อย่างเต็มที่กรณีที่ถูกควบคุมตัวไว้ก่อนนำตัวไปขออำนาจศาลเพื่อฝากขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 บัญญัติหลักทั่วไปห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่า 48 ชั่วโมง เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายกำหนด บทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความคุ้มครองให้มาอยู่ในอำนาจศาลโดยเร็ว เป็นการป้องกันไม่ให้การ

สอบสวนเป็นไปได้อย่างล่าช้า และเป็นการป้องกันมิให้แต่ละคนถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันอันเป็นเหตุให้ไม่อาจต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ แต่กรณีที่คนวิกลจริตเป็นระยะเวลาในการควบคุมตัวไว้ที่สถานitäรวจนานถึง 48 ชั่วโมง เป็นระยะเวลายาวนานเกินไป แม้แต่กรณีทั่วไปยังมีความพยายามที่จะแก้ไขระยะเวลาการควบคุมตัวไม่ให้เกิน 24 ชั่วโมง แต่ในทางตรงกันข้าม ระยะเวลาที่สั้นเกินไปจึงทำให้แพทย์ไม่สามารถตรวจและออกใบรายการวินิจฉัยโรคได้ทันภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด แม้จะเอาระยะเวลาการฝากขังต่อศาลเข้ามาด้วยก็ตาม แต่คดีที่ผู้มีความผิดปกติทางจิตกระทำความผิดมักจะเป็นคดีที่มีโทษเล็กน้อย เช่น การเปลือยกายในที่สาธารณะ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น (ไม่สาหัส) ลักทรัพย์ เป็นต้น มีเพียงส่วนน้อยที่จะกระทำความผิดออกจากรัจ อำนวยการควบคุมตัวจึงไม่เกินไปแปดสิบสี่วันตามที่กฎหมายกำหนด³² ประกอบกับในทางปฏิบัติผู้บังคับบัญชามักให้เร่งรัดดำเนินคดีให้เสร็จไปโดยเร็วเพื่อที่จะได้ทำสำนวนการสอบสวนส่งไปยังพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนจึงเร่งแพทย์ผู้ตรวจให้รีบออกใบรับรองการตรวจวินิจฉัยโรคให้ ซึ่งแพทย์ก็ไม่สามารถออกให้ได้ เนื่องจากการตรวจวินิจฉัยต้องใช้เวลาในการพิสูจน์ ทำให้บางกรณีพนักงานสอบสวนเสนอความเห็นควรสั่งฟ้องไปโดยไม่รอแพทย์ส่งผลให้คนวิกลจริตไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย นอกจากระยะเวลาในการควบคุมตัวแล้ว สถานที่ควบคุมตัวก็เป็นปัญหา สำคัญเช่นเดียวกัน ในปัจจุบันการควบคุมตัวไว้ชั่วคราวก่อนนำตัวไปขออำนาจศาลเพื่อฝากขังกระทำโดยควบคุมไว้ในห้องขังที่สถานitäรวจ ซึ่งห้องขังบางแห่งไม่ได้มาตรฐานและ การควบคุมตัวไว้ร่วมกันโดยไม่มี

³²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคสาม -วรรคหก ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือ การฟ้องคดีให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตาม มาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจก้าวล่วงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหา นั้นไว้ให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่และศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็นหรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้ ในกรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำลงมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือน หรือปรับ ไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียว มีกำหนดไม่เกินเจ็ดวัน

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่ถึงสิบปี หรือปรับ เกินกว่าห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสี่สิบแปดวัน

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะมีโทษปรับด้วย หรือไม่ก็ตามศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกัน ทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน.

แบ่งแยกเป็นส่วนสัดส่วนที่เหมาะสม หลังจากนั้นไม่ว่าจะเป็นกรณีการจับโดยมีหมายหรือไม่มีหมายจับของศาล หากไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวจะต้องถูกนำตัวไปฝากขังไว้ที่เรือนจำเช่นเดียวกับอื่นๆ แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 วรรคสาม ที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่จะบัญญัติให้อำนาจศาลที่จะไม่ออก หมายจับหรืออาจออกหมายปล่อยผู้ถูกกล่าวหาซึ่งถูกขังอยู่ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหา เจ็บป่วยได้แต่ต้องเป็นการเจ็บป่วยที่หากต้องขังจะถึงอันตรายแก่ชีวิตเท่านั้นซึ่งอาการป่วยทางจิตเวช โดยทั่วไปเป็นอาการป่วยเกี่ยวกับจิตหรือประสาท ไม่ได้ร้ายแรงถึงขนาดที่หากถูกขังจะทำให้เกิด อันตรายแก่ชีวิต ศาลจึงไม่อาจใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 ได้³³

ง) อำนาจการควบคุมการสอบสวน

ในกรณีมีการร้องเรียนขอความเป็นธรรมหรือเห็นว่าเป็นการสมควร ผู้บังคับการ ผู้บัญชาการ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้รักษาราชการแทน แล้วแต่กรณี เรียกร้องให้หัวหน้าหน่วยงาน พร้อมสำนวนการสอบสวนมาตรวจพิจารณา ให้คำแนะนำและเร่งรัดการดำเนินการได้ ถ้าเห็นว่าไม่เป็นผล มีอำนาจเข้าควบคุมการสอบสวน สั่งพนักงานสอบสวนตามที่เห็นควร สั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว สั่งเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวน หรือสั่งพนักงานสอบสวนอื่นเข้าร่วมทำการสอบสวน

จ) ข้อควรปฏิบัติในการตรวจสำนวนการสอบสวน

(1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ว่าเป็นพนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่และเขตอำนาจ ตลอดจนมีข้อจำกัดหรือไม่, มีผู้เสียหาย ผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษหรือไม่, คดีความผิดอันยอมความได้มีผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้หรือไม่ การมอบอำนาจให้ร้องทุกข์เป็นไปโดยถูกต้องหรือไม่ คดีขาดอายุความหรือไม่ เป็นต้น

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 71 วรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้าความปรากฏ แก่ศาลว่าผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นมีอายุไม่ถึงสิบแปดปี หรือเป็นหญิงมีครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตรมาไม่ถึงสามเดือน หรือเจ็บป่วยซึ่งถ้าต้องขังจะถึงอันตรายแก่ชีวิต ศาลจะไม่ออกหมายจับหรือจะออก หมายปล่อยผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งถูกขังอยู่นั้นก็ได้ แต่ทั้งนี้ไม่ห้ามศาลที่จะมีคำสั่งให้ผู้นั้นอยู่ใน ความดูแลของเจ้าพนักงานหรือบุคคลที่ยินยอมรับผู้นั้น ไว้หรือกำหนดวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อ ป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ถ้าศาลมีคำสั่งเช่นนี้ในระหว่างสอบสวน ให้ ใช้ได้ไม่เกินหกเดือนนับแต่วันมีคำสั่ง แต่ถ้ามีคำสั่งในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณา ให้ใช้ได้จนกว่าจะเสร็จการพิจารณา หากภายหลังที่ศาลมีคำสั่งผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นไม่ปฏิบัติ วิธีการที่กำหนดหรือพฤติกรรมได้เปลี่ยนแปลงไปให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือพิจารณา ออกหมายจับได้ตามที่เห็นสมควร.”

หมายเหตุ: มาตรา 71 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พรบ. แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.

(2) ตรวจสอบพิจารณาพยานหลักฐานต่างๆ ว่าคำให้การ พยานเอกสาร บันทึกรายงานของเจ้าหน้าที่ ร่องรอยพยานวัตถุ ได้แสดงข้อเท็จจริงอย่างไร รับฟังเป็นข้อยุติได้แล้วหรือไม่ มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด มีข้อพิรุธ หรือข้อโต้แย้งอย่างไร

ทั้งนี้ เพื่อจะได้แนะนำ สั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม เพื่อปรับกับข้อกฎหมายว่าได้มีการกระทำผิดตามที่กล่าวหาหรือไม่ ผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดตามบทบัญญัติใด มีเหตุอันควรไม่ต้องรับโทษ ยกเว้นโทษ ยกโทษ ลดโทษหรือเพิ่มโทษหรือไม่ มีเหตุอันควรขอให้รับทรัพย์สิน ตลอดจนขอให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือไม่

หากยังมีความบกพร่องหรือข้อสงสัยบางประการยังไม่เป็นที่กระจ่างชัด ผู้ตรวจสำนวนจะต้องสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมจนสิ้นกระแสความ

ฉ) ระยะเวลาการสอบสวน

1. สำนวนคดีอาญาทั่วไป และสำนวนคดีจราจรทางบก

คดีไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด แบ่งเป็น 2 กรณี

(1) ไม่มีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ต้องทำการสืบสวนสอบสวนต่อไป

ในคดีอาญาทั่วไป คดีจราจรทางบก จะต้องสืบสวนสอบสวนไม่น้อยกว่า 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ สำหรับคดีอุกฉกรรจ์ จะต้องสืบสวนสอบสวนไม่น้อยกว่า 1 ปี นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ

ให้เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการแล้วส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

(2) มีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ต้องทำการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติม

ให้พนักงานสอบสวนสืบสวนสอบสวนได้ภายในอายุความ และภายใน 30 วัน นับตั้งวันครบระยะเวลาตาม (1) ให้เสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยเหตุผลหรือความจำเป็นไปยังผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการ ให้พิจารณาอนุมัติขยายเวลาได้ครั้งแรกไม่เกิน 3 เดือน หลังจากครบกำหนดเวลาแล้วให้ขอขยายไปยังหัวหน้าหน่วยงาน เพื่อพิจารณาอนุมัติให้ขยายเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน ตามเหตุแห่งความจำเป็นจนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น เว้นแต่ผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการ จะสั่งการเป็นอย่างอื่น

คดีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดแต่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ แบ่งเป็น 2 กรณี

(1) ไม่มีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ต้องทำการสืบสวนสอบสวนต่อไป

คือ คดีอาญาทั่วไป คดีจราจรทางบก จะต้องสืบสวนสอบสวนไม่น้อยกว่า 2 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ หากเป็นคดีอุกฉกรรจ์ จะต้องสืบสวนสอบสวนไม่น้อย

กว่า 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ

(2) มีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ต้องทำการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติม

ให้พนักงานสอบสวนสืบสวนสอบสวนได้ภายในอายุความ และภายใน 10 วัน นับตั้งวันครบระยะเวลาตาม (1) ให้เสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยเหตุผลหรือความจำเป็นไปยังผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการให้พิจารณาอนุมัติขยายเวลาได้ครั้งแรกไม่เกิน 3 เดือน หลังจากครบกำหนดเวลาแล้วให้ขอขยายไปยังหัวหน้าหน่วยงาน เพื่อพิจารณาอนุมัติให้ขยายเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน เหตุแห่งความจำเป็นจนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น เว้นแต่ผู้บังคับการหรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการจะสั่งการเป็นอย่างอื่น

คดีที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัว หรือถูกมัดมือ หรือถูกมัดมือผูกข้อมือ หรือผูกข้อมือในระหว่างสอบสวน

ให้ดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นไปก่อนที่จะครบอำนาจมัดมือ หรือผูกข้อมือ โดยให้กระทำในกรณีความจำเป็นเพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นเท่านั้น กรณีที่ศาลไม่อนุญาต หรือขาดมัดมือ ผูกข้อมือ หรือเมื่อครบกำหนดแล้ว แต่การสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น ให้หัวหน้าหน่วยงาน รับผิดชอบผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการทราบทันที เพื่อหาทางแก้ไขมิให้การสอบสวนต้องเสียหาย และให้พิจารณาว่าพนักงานสอบสวนมีข้อบกพร่องในการสอบสวนหรือไม่

คดีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราว

คดีอาญาทั่วไป คดีจราจรทางบก ให้เสร็จสิ้นภายใน 2 เดือนและคดีอุกฉกรรจ์ ให้เสร็จสิ้นภายใน 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราว หากมีเหตุจำเป็นให้เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการ มีอำนาจพิจารณาอนุมัติขยายเวลาการสอบสวนต่อไปอีกได้ตามความจำเป็นได้ครั้งละไม่เกิน 30 วัน รวมแล้วต้องไม่เกิน 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราว โดยบันทึกเหตุแห่งความจำเป็นในการอนุมัติแต่ละครั้งไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

เมื่อทำการสอบสวนครบ 6 เดือน แต่การสอบสวนยังไม่แล้วเสร็จ ให้หัวหน้าหน่วยงาน บันทึกเหตุแห่งความจำเป็นไว้ในสำนวนการสอบสวนแล้วส่งตัวผู้ต้องหาไปศาลเพื่อยื่นคำร้องขอหมายจับผู้ต้องหา ตามบทบัญญัติ มาตรา 87 วรรคสี่ ถึงวรรคเก้า แห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้หัวหน้าหน่วยงาน หรือหัวหน้าพนักงานสืบสวนสอบสวนไปด้วยตนเอง หากศาลไม่อนุญาต ให้รับรายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อกองบัญชาการให้หาทางแก้ไข และพิจารณาว่าพนักงานสอบสวนมี

ข้อบกพร่องในการสอบสวนจนเป็นเหตุให้ศาลไม่อนุญาตหรือไม่ และรีบรายงานให้สำนักงาน
ตำรวจแห่งชาติทราบทันทีด้วย

คดีที่ผู้ต้องหาถูกแจ้งข้อหาโดยไม่มีการจับกุม

คดีอาญาทั่วไป คดีจราจรทางบก ให้เสร็จสิ้นภายใน 2 เดือน และคดีอุกฉกรรจ์ ให้เสร็จ
สิ้นภายใน 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่แจ้งข้อหาโดยไม่มีการจับกุม หากมีเหตุจำเป็นให้เสนอ
ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ สำหรับหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อ
กองบัญชาการมีอำนาจพิจารณาอนุมัติขยายเวลาการสอบสวนต่อไปอีกได้ตามความจำเป็นได้ครั้ง
ละไม่เกิน 30 วัน รวมแล้วต้องไม่เกิน 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่แจ้งข้อหาโดยไม่มีการจับกุม โดย
บันทึกเหตุแห่งความจำเป็นในการอนุมัติแต่ละครั้งไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

2. สำนวนชั้นสูตรพลิกศพ

ในกรณีที่มีความตายผิดธรรมชาติ (โดยทั่วไป) ให้ทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพให้เสร็จ
ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง หากมีเหตุจำเป็นให้เสนอผู้บังคับการพิจารณาอนุมัติขยายเวลา
การสอบสวนได้ตามความเหตุผลและความจำเป็น โดยให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุผลและ
ความจำเป็นทุกครั้งไว้ในบันทึกพนักงานสอบสวน

ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงาน หรือตายอยู่ในระหว่างการ
ควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้รองผู้บังคับการหรือพนักงาน
สอบสวนผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้บังคับการทำการสอบสวนด้วยตนเอง และให้แจ้ง
พนักงานอัยการเข้าร่วมกับสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้ามีความ
จำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน โดยขอขยายไปยังผู้บังคับ
การพร้อมเหตุขัดข้องที่สอบสวนไม่เสร็จ ให้ผู้บังคับการพิจารณาอนุมัติขยายเวลาได้ตามความ
จำเป็น และให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุผลและความจำเป็นทุกครั้งไว้ในบันทึกพนักงาน
สอบสวน

(ค) คดีที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีคำสั่งแต่งตั้งพนักงานสืบสวนสอบสวน ระยะเวลา
สอบสวนให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด และรีบสอบสวนให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว

เพื่อให้เกิดความเข้าใจกระบวนการทำงานของพนักงานสอบสวนได้อย่างชัดเจน
สามารถดูภาพประกอบกระบวนการสอบสวนได้ตามภาพข้างล่างนี้

สอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวนตั้งแต่ต้นเหมือนหลายประเทศ โดยตำรวจจะมีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีตั้งแต่เริ่มแรกแต่ผู้เดียว จนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วจึงจะเสนอความเห็นต่ออัยการ เช่น การตรวจการสอบสวน การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ฯลฯ โดยอัยการจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาถ้อยคำของสำนวนการสอบสวนจากตำรวจ และมีอำนาจสอบสวนโดยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือซักถามพยานเองก็ได้ ตามมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

อย่างไรก็ดี แม้กฎหมายจะแยกหน้าที่ในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนกับอัยการออกจากกัน แต่อำนาจของทั้งพนักงานสอบสวนและอัยการถูกบัญญัติรวมกันในภาคที่ 2 (สอบสวน) ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ ครอบคลุมที่อัยการยังไม่ได้มีคำสั่งในคดี เช่น สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ก็ยังถือว่า คดีอยู่ในชั้นสอบสวนเสมอ เพียงแต่อำนาจการสอบสวนของอัยการจะเกิดขึ้น ก็เมื่อได้รับสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยความเห็นจากพนักงานสอบสวนแล้วเท่านั้น โดยอัยการจะมีอำนาจในการสั่งสอบสวนเพิ่มเติม หรือสอบปากคำพยานเองก็ได้ ตามมาตรา 143 และการแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนและอัยการใช้ “ระบบไต่สวน” ร่วมกันคือ เป็นไปตามมาตรา 131 ที่บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

ดังนั้น ในการพิจารณาคดีการสอบสวนของพนักงานสอบสวน อัยการก็จะใช้หลักตามมาตรา 131 ซึ่งเป็นหลักการในระบบไต่สวนเช่นเดียวกันคือ แสวงหาพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นพยานที่พนักงานสอบสวนเห็นสมควร พยานของผู้ต้องหาหรือพยานอื่น ๆ ที่เห็นสมควร การพิจารณาคดีในชั้นอัยการจึงไม่ใช่หลักการยกประโยชน์ข้อสงสัยให้แก่ผู้ต้องหาเพราะหากเห็นว่าพยานหลักฐานจากการสอบสวนยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143 ต่อไป หากทำการสอบสวนทุกชนิดแล้วพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาในศาล ก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้อง แต่หากยังมีข้อสงสัยว่าผู้ต้องหาอาจจะกระทำความผิดและมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดในศาลได้ อัยการจะใช้หลักยกประโยชน์ข้อสงสัยให้แก่รัฐคือ ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดต่อไป

แต่ปัญหาสำคัญยิ่งของการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143 นั้น มีอยู่หลายประการ และเป็นปัญหาเรื้อรังมาช้านานทำให้อัยการมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายไม่เพียงพอจึงอาจสั่งคดีโดยคลาดเคลื่อนได้โดยง่ายและเกิดผลกระทบโดยตรงแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา ซึ่งจำต้องได้รับการแก้ไขในเรื่องนี้มีฉะนั้นจะทำให้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 248 วรรคสอง ไม่มีผลจริงจิ่งในทางปฏิบัติ

อย่างไรก็ดี การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการนั้น ยังมีใช้ขั้นตอนการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา แต่เป็นเพียงขั้นตอนวินิจฉัยว่า พยานหลักฐานน่าเชื่อหรือไม่ว่าผู้ต้องหากระทำความผิด และมีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ความผิดในศาลหรือไม่เท่านั้น ส่วนผู้ต้องหาจะกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ขึ้นอยู่กับคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ซึ่งเป็นมาตราสำคัญในการสั่งคดีของอัยการจึงใช้ถ้อยคำว่า “เมื่อมีความเห็นควรสั่งฟ้องให้ออกคำสั่งฟ้อง เมื่อมีความเห็นควรสั่งฟ้องให้ออกคำสั่งฟ้อง เมื่อมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องให้ออกคำสั่งไม่ฟ้องกฎหมายมิได้บัญญัติว่าเมื่อเห็นว่าผิดหรือไม่ผิด” แต่อย่างไร ซึ่งต่างกับการพิพากษาของศาลที่เป็นกรณีวินิจฉัยความผิดของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 จึงบัญญัติว่าเมื่อศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดหรือมิได้กระทำความผิด ทำให้คำพิพากษาของศาลมีผลเสร็จเด็ดขาด และทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (4)

การมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาของอัยการ จึงไม่มีผลเสร็จเด็ดขาดเหมือนคำพิพากษาของศาล การที่อัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องไม่มีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเหมือนคำพิพากษาศาล หากในโอกาสต่อไปนี้มีพยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีก็อาจมีการร้องขึ้นสอบสวนและฟ้องกันใหม่ได้ภายในอายุความ ตามบทบัญญัติของมาตรา 147

ในกรณีที่อัยการมีคำสั่งฟ้องและยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว กระบวนการพิจารณาคดีในศาลไทยเป็นไปตามระบบกล่าวหา ซึ่งจะต่างกับในชั้นสอบสวนและในชั้นการสั่งคดีของอัยการที่ใช้ “ระบบไต่สวน” โดยทั้งพนักงานสอบสวนและอัยการจะร่วมกันค้นหาความจริงตามหลักการในมาตรา 131 แต่ในชั้นศาลนั้นใช้ระบบกล่าวหา กล่าวคือ เป็นระบบต่อสู้คดีกันระหว่างโจทก์จำเลย โดยโจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบพยานก่อน เพื่อให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามฟ้อง หากมีข้อสงสัยศาลอาจยกประโยชน์ข้อสงสัยให้แก่จำเลยได้ ส่วนจำเลยมีสิทธินำสืบพยานหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน และศาลจะวางตนเป็นกลางอย่างเคร่งครัดรับฟังพยานหลักฐานทั้งสองฝ่าย แล้วพิพากษาไปตามรูปคดี

ดังนั้น การสั่งฟ้องคดีของอัยการจึงต้องตระหนักอยู่เสมอว่า หากสั่งฟ้องโดยพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาในศาลแล้ว จะมีผลกระทบอย่างสูงต่อทั้งสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่อาจถูกกักขังในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ได้รับความทุกข์ทรมานทั้งกายและใจ รวมทั้งบุคคลในครอบครัวจะได้รับผลกระทบจากการที่หัวหน้าครอบครัวถูกขังเป็นเวลานาน ดังเช่นคดีของ น.ส.เชอริแอน ดันแคน ที่จำเลยทั้ง 5 ถูกขังระหว่างการพิจารณาคดีถึงประมาณ 10 ปี เมื่อศาลฎีกาพิพากษาว่าทั้งหมดเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็ปรากฏว่าจำเลยบางคนได้เสียชีวิตไปแล้วในเรือนจำบางคนก็กลายเป็นผู้พิการและถูกขังเป็นเวลานานเกินไป เป็นที่สลดใจของคนไทย

ทั่วประเทศ เป็นต้น นอกจากนั้นกรณีที่ศาลพิพากษายกฟ้องเนื่องจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอ พิสูจน์ความผิดจำเลยนั้น ก็จะทำให้สิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) แม้ต่อมาจะมีพยานหลักฐานใหม่ที่แสดงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดก็ไม่สามารถฟ้องจำเลยนั้นได้อีก เพราะจะเป็นฟ้องซ้ำต้องห้ามตามกฎหมาย ทำให้ผู้กระทำผิดรอดพ้นจากการถูกลงโทษตามกฎหมาย

นอกจากนั้นในปัจจุบันกรณีที่อัยการมีคำสั่งฟ้องแล้ว หากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำผิดให้ยกฟ้องนั้น รัฐยังจะต้องจ่ายเงินแก่จำเลยด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

อนึ่ง การสังคดีของอัยการในประเทศไทยได้ใช้หลักการฟ้องตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) กล่าวคือ แม้พยานหลักฐานจากการสอบสวนน่าจะเชื่อว่ามีผู้ต้องหากระทำผิดและผู้ต้องหายอมรับสารภาพ แต่หากอัยการพิจารณาว่าการฟ้องศาลอาจมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อความมั่นคงหรือประโยชน์อันสำคัญยิ่งของประเทศชาติ หรือกระทบต่อความรู้สึกในทางศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมได้ประโยชน์จากการฟ้องนี้หรือไม่ หากพิจารณาแล้วเห็นว่า ผลเสียมีมากกว่าผลดี อัยการก็อาจมีคำสั่งไม่ฟ้องได้ ซึ่งเรียกกันว่า การสั่งไม่ฟ้องตามนโยบายเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Policy) ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 78 ดังเช่น กรณีเด็กหนุ่มอายุ 18 ปีกว่า มีหน้าที่ขายชาลาเปาในห้างสรรพสินค้า ได้แอบหยิบชาลาเปาให้น้องชาย 1 ลูก ราคาเพียง 10 บาท ซึ่งเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ นายจ้าง แต่อัยการสูงสุดพิจารณาเห็นว่าผู้ต้องหาอายุเพียง 18 ปีกว่า กระทำผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทรัพย์ราคาเพียง 10 บาท หากสั่งฟ้องคดีจะเป็นผลร้ายแก่ชีวิตในระยะยาวของเขา เพราะแม้ศาลจะพิพากษารอลงอาญาให้เขาก็จะมีทะเบียนประวัติอาชญากรว่าเคยต้องคำพิพากษาถึงจำคุก ฐานลักทรัพย์ ดังนั้น อัยการสูงสุดจึงมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องในที่สุด

ปัจจุบันมีอัยการหลายประเทศที่ใช้หลักการฟ้องตามดุลพินิจนี้ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฯลฯ และสหประชาชาติก็สนับสนุนให้อัยการทุกประเทศใช้หลักการฟ้องตามดุลพินิจให้มากยิ่งขึ้น เพราะทำให้อัยการสามารถปรับดุลพินิจให้เข้ากับสถานการณ์ของหลักกฎหมายเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายทุกครั้งไป สำหรับประเทศไทยซึ่งได้รับแนวความคิดในระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจากอังกฤษ ตั้งแต่การปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ได้ใช้หลักการฟ้องนี้มาตั้งแต่ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ. 127 จนกระทั่งปัจจุบัน

2. มีหลักประกันความเป็นอิสระเพื่อให้การสังคดีเป็นไปโดยเที่ยงธรรม

จากความสำคัญของการสังคดีของอัยการที่มีต่อผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหาย และกระบวนการยุติธรรมของรัฐดังกล่าวข้างต้น การกำหนดแนวทางมาตรฐานการสังคดีและการให้หลักประกันความเป็นอิสระในการสังคดีของอัยการจึงถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกประเทศจำเป็นต้องจัดให้มีขึ้น

ดังเช่น สหประชาชาติได้จัดทำเอกสารนี้เรียกว่า “แนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการ ค.ศ. 1990” ข้อ 2.1 ระบุว่า “อัยการพึงปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงธรรม ต่อเนื่อง และรวดเร็ว ตลอดจนเคารพ และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และค่านึงสิทธิมนุษยชน...” และข้อ 4 บัญญัติมีข้อความตอนหนึ่งว่า “4. รัฐพึงดำเนินการให้เป็นที่มั่นใจได้ว่าอัยการสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทแห่งวิชาชีพโดยปลอดจากการถูกข่มขู่ คุกคาม หรือแทรกแซงที่ไม่สมควร และปลอดจากความรับผิดชอบทางแพ่ง อาญา หรือความรับผิดชอบอื่นๆ ที่ไม่ชอบธรรม”

สมาคมอัยการระหว่างประเทศได้จัดทำเอกสารที่เรียกว่า “มาตรฐานความรับผิดชอบในวิชาชีพและประกาศว่าด้วยสิทธิและหน้าที่อันสำคัญยิ่งของอัยการ ค.ศ. 1999” ข้อ 3 ระบุว่า “อัยการพึงปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างปราศจากความหวั่นกลัว ความลำเอียง หรืออคติ...”

ในอดีตองค์กรอัยการได้เคยยื่นหยัดความเป็นอิสระไม่ยอมสังคดีตามความต้องการของทางการเมืองโดยไม่หวั่นเกรงต่อผลกระทบที่เกิดตามมาต่อตำแหน่งหน้าที่ของตน ดังปรากฏตามบันทึกของ พระยาเทพวิฑูรพหุลศรุตาศิ อธิบดีอธิบดีกรมอัยการ ซึ่งได้ถวายความเห็นเมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2471 แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในเรื่องที่ทางราชการประสงค์จะให้ฟ้องหลวงภักดีกษัตริย์วิจารณ์ในทางอาญาฐานสร้างถนนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานให้ได้ ทั้ง ๆ ที่ตามหลักฐานฟังได้ว่าผู้ต้องหา มิได้กระทำความผิด บันทึกดังกล่าวมีข้อความตอนหนึ่งว่า “...ในข้อที่ว่าจะให้ทำเป็นคดีตัวอย่างนั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่เห็นฟ้องด้วย เพราะการที่จะให้บุคคลต้องเข้าทดลองเป็นจำเลยในคดีอาญานั้น เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าไม่เป็นการสมควร และนี่ไม่ออกกว่าเขาทำกันในที่อื่นเพราะการเข้าเป็นจำเลยในคดีอาญา นอกจากจะทำให้บุคคลนั้นหน้าด้านต่อการเป็นจำเลยในคดีอาญา ซึ่งไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาขึ้นแล้ว บางทียังอาจเป็นผลร้ายแก่จำเลยบุคคลนั้น เช่น ถูกกักขังในเมื่อหาประกันไม่ทันทั่วทั้งที เป็นต้น ในเรื่องนี้ ถ้าหากทางราชการประสงค์จะฟ้องหลวงภักดีกษัตริย์วิจารณ์ในทางอาญาให้ได้แล้วข้าพระพุทธเจ้าสมัครที่จะให้ทางราชการวินิจฉัยเสียให้เด็ดขาดว่า ความเห็นของข้าพระพุทธเจ้านั้นผิด โดยที่ข้าพระพุทธเจ้ามิได้ถือเลย่ว่า ความเห็นของข้าพระพุทธเจ้าจะไม่อาจผิดได้ แต่เมื่อเวลานี้ยังไม่มีใครยืนยันว่าความเห็นของข้าพระพุทธเจ้าผิดแล้ว การที่จะทดลองฟ้องไปนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าไม่เป็นหลักที่ดี..”

ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 248 วรรคสอง บัญญัติให้หลักประกันความเป็นอิสระของอัยการในการสังกัดไว้ มีข้อความว่า “พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาตั้งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม”

อย่างไรก็ดี การที่อัยการจะสามารถสังกัดและปฏิบัติหน้าที่โดยเที่ยงธรรมอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องมีปัจจัยที่จำเป็นอื่นๆ ประกอบด้วย ปัจจัยดังกล่าว เช่น ต้องมีระบบการบริหารงานบุคคลที่ดีและมีงบประมาณที่พอเพียงมาส่งเสริมสนับสนุนให้อัยการสามารถดำรงตนในทางที่รักษาเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพของตนได้อย่างเหมาะสมด้วย ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 248 วรรคห้า จึงบัญญัติว่า “องค์กรอัยการมีหน่วยธุรการที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณและการดำเนินการอื่น โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

3. มีมาตรการกีดกันการครอบงำในการสังกัดของอัยการที่เชื่อถือได้

เมื่อมีมาตรการทางกฎหมายทั้งรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ ให้หลักประกันความเป็นอิสระในการสังกัดของอัยการไว้เป็นอย่างดีแล้วก็จำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อตรวจสอบดุลพินิจของอัยการให้เป็นไปโดยชอบด้วยหลักแห่งนิติธรรมและโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้จากหลายฝ่าย

สำหรับในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาเหมือนประเทศไทยก็มีมาตรการตรวจสอบดุลพินิจของอัยการหลายวิธี เช่น โดยการออกเสียงเลือกตั้งอัยการของประชาชนเฉพาะในมลรัฐที่ใช้วิธีการเลือกตั้ง โดยเนติบัณฑิตยสภาซึ่งเป็นองค์กรกลางที่ควบคุมดูแลการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายทุกสาขาวิชาชีพหรือโดยการฟ้องศาลกรณีที่อัยการปฏิบัติผิดกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนการดำเนินคดีที่กำหนดไว้ แต่กรณีที่อัยการสหรัฐอเมริกามีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีตามปกติ ศาลสหรัฐฯ จะไม่เข้ามาตรวจสอบดุลพินิจ เพราะถือเป็นดุลพินิจของฝ่ายบริหาร ศาลซึ่งมีอำนาจหน้าที่ด้านการพิจารณาพิพากษาคดีไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ดังปรากฏตัวอย่างคำพิพากษาของศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาคดีหนึ่ง ซึ่งปฏิเสธการเข้าไปตรวจสอบดุลพินิจการสังกัดของอัยการไว้ว่า

“อัยการมีอำนาจเด็ดขาดในการฟ้องคดีอาญาและจะไม่ยอมฟ้องคดีก็ได้แล้วแต่ดุลพินิจ เขาเป็นผู้รับผิดชอบโดยสิ้นเชิงไม่จำเป็นว่าศาลอนุญาตจึงจะทำได้ ศาลจะไปห้ามปรามขัดขวางเขาก็ไม่ได้ คำร้องที่เขาทำยื่นต่อศาล ก็เพื่อแจ้งให้ศาลรู้ว่าอัยการจะไม่ดำเนินคดีกับจำเลยต่อไป และศาลจะได้จำหน่ายคดีที่โจทก์ไม่ต้องการออกเสียจากสารบบความ อำนาจที่จะวินิจฉัยว่าคดีใดควรฟ้องแล้วดำเนินไปให้ถึงที่สุดนั้น จำเป็นต้องตกอยู่กับใครสักคนหนึ่งและตามหลักการของกฎหมายคอมมอนลอว์ เขาถือเอาอัยการเป็นผู้รักษาอำนาจนี้” (คดีระหว่าง United States v. Woody)

สำหรับประเทศไทยมีกระบวนการตรวจสอบดุลพินิจหลายวิธีการ ทั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นการตรวจสอบโดยตรงและทางอ้อมตามกฎหมายอื่นๆ การตรวจสอบโดยตรงเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ เมื่ออัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในกรุงเทพมหานครจะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยคำสั่งไปยังผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ส่วนในต่างจังหวัดจะส่งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นๆ หากทั้งสองตำแหน่งไม่เห็นด้วยกับการสั่งไม่ฟ้องของอัยการก็จะทำความเห็นแย้ง แล้วส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาดความเห็นแย้งต่อไป

ส่วนการตรวจสอบโดยทางอ้อมเป็นวิธีการที่ใช้กับเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานของรัฐทั่วไป เช่น การตรวจสอบโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งกรณีที่คู่กรณีใช้สิทธิฟ้องอัยการต่อศาลแพ่ง รวมทั้งกรณีที่คู่กรณีใช้สิทธิฟ้องอัยการต่อศาลแพ่ง ศาลอาญา หรือศาลปกครอง หากเห็นว่าอัยการปฏิบัติไม่เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ เป็นต้น ฯลฯ แต่การตรวจสอบทางอ้อมนี้มักจะไม่ค่อยปรากฏขึ้นเท่าใดนัก

อย่างไรก็ดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่ได้ใช้หลักให้ศาลตรวจสอบการสั่งคดีตามปกติของอัยการเช่นเดียวกับหลักการในสหรัฐอเมริกา เพราะถือว่าการฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจหน้าที่และดุลพินิจของฝ่ายบริหาร ส่วนศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้วเท่านั้น ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า

“การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล...”

การตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดน่าจะได้แก่การตรวจสอบภายในขององค์กรอัยการเอง กรณีมีผู้ร้องเรียนขอความเป็นธรรมหรือกล่าวหาอัยการ หรือจากการตรวจคำพิพากษาฎีกามีกรณีสงสัยว่าอาจจะปฏิบัติงานบกพร่อง สำนักงานอัยการสูงสุดก็จะเรียกสำนวนคดีมาตรวจสอบโดยละเอียด หากพบว่าการปฏิบัติหน้าที่อาจเป็นการผิดวินัยข้าราชการ ก็จะดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปความหมายหรือขอบเขตของการสั่งคดีหรือปฏิบัติหน้าที่โดยเที่ยงธรรมของอัยการก็คือต้องเป็นไปโดยถูกต้องตามพยานหลักฐานและตามกฎหมาย ดำรงในความยุติธรรม โดยปราศจากอคติ ไม่เอนเอียงหรือหวั่นไหวต่ออำนาจอิทธิพลหรือการกดดันใดๆ เคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และค่านึงสิทธิมนุษยชน หลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติทุกกรณี ปฏิบัติอย่างเหมาะสมทั้งต่อผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหาย อัยการจะต้องให้ความใส่ใจอย่างละเอียดรอบคอบต่อพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในคดีโดยไม่คำนึงว่าตนจะได้รับผลกระทบ

ในทางที่เป็นคุณหรือโทษจากผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองสังคมให้มีความสงบปลอดภัย และอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนมากที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้นั้นเอง³⁴

2.4.3 ในชั้นศาล

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 จะได้ให้ความคุ้มครองถึงการดำเนินคดีของคนวิกลจริตในชั้นศาลด้วยแล้วก็ตาม แต่การพบว่าจำเลยเป็นคนวิกลจริตในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล โดยศาลไม่สามารถพิจารณาผู้ได้ หรือแม้รู้ว่าจำเลยมีอาการวิกลจริตแต่อาการนั้นไม่แสดงออก ศาลจึงใช้ดุลพินิจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปนั้นย่อมส่งผลให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นไม่สามารถต่อสู้คดีในชั้นศาลได้ เท่ากับว่าผู้วิกลจริตนั้นถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่มาโดยตลอด และยิ่งถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของจำเลยซึ่งเป็นคนวิกลจริตนั้นอย่างชัดเจน และนอกจากจะส่งผลเสียต่อตัวจำเลยซึ่งเป็นผู้ป่วยในแง่ของอาการป่วยแล้ว สิทธิของคนวิกลจริตซึ่งตกเป็นจำเลยในทางอาญายังไม่ได้รับความคุ้มครองอีกด้วย ดังนั้น ความชัดเจนของเงื่อนไขการใช้อำนาจ และการทราบถึงสถานะการเป็นคนวิกลจริตของจำเลยซึ่งไม่อาจสู้คดีได้นับตั้งแต่ในชั้นสอบสวนจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก ยิ่งพบว่าเป็นคนวิกลจริตรวดเร็วเท่าใด สิทธิของจำเลยก็ยิ่งได้รับความคุ้มครองมากยิ่งขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตามวิธีการวินิจฉัยอาการป่วยบุคคลคนวิกลจริตที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีขั้นตอนที่ยู่ยากซับซ้อนไม่น้อย เช่น ต้องมีการสัมภาษณ์ทางจิตเวช สอบประวัติ ตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจหรืออาจใช้แบบทดสอบร่วมด้วย หากทำให้ครบขั้นตอนในการวินิจฉัยแล้ว การให้ความคุ้มครองในการสอบสวนคงไม่อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากระยะเวลาในการควบคุมตัวจะต้องขยายออกไปอีกอย่างแน่นอน

2.5 การให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

การให้ความเห็นของแพทย์ในฐานะผู้เชี่ยวชาญยังมีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ ตามกฎหมายแล้วพยานผู้เชี่ยวชาญจะต้องมาเบิกความที่ศาลด้วยตนเอง แม้เป็นผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้งซึ่งกฎหมายอนุญาตให้ทำความเห็นเป็นหนังสือได้ก็ยังคงต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้นการที่แพทย์ต้องมาศาลด้วยตนเองในทุกกรณีเช่นนี้ ทำให้แพทย์บางท่านซึ่งมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบผู้ถูกกล่าวหาหรือหลายรายต่างคดีกันไม่สามารถปฏิบัติงานที่สถานพยาบาลซึ่งเป็นงานประจำได้ เนื่องจากต้องเดินทางมาเบิกความเป็นพยานที่ศาลเกือบทุกวันทั้งที่บางกรณีไม่มีความจำเป็นต้องให้

³⁴ กุลพล พลวัน, “อัยการกับการสั่งคดีโดยเที่ยงธรรม,” วารสารสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสารสนเทศ, http://www.stat.ago.go.th/inf_menu1.html.

แพทย์มาศาลด้วยตนเอง เช่น กรณีที่ให้แพทย์มาศาลเพื่อเบิกความ³⁵

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้เชี่ยวชาญ อาจทำความเข้าใจเป็นหนังสือก็ได้แต่ต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวให้ศาล และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ทราบและต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือคู่ความไม่คิดใจซักถาม ผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลจะให้รับฟังความเห็นเป็นหนังสือดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความ ประกอบก็ได้ความรับรองผลการตรวจ” และในบางครั้งเมื่อแพทย์มาศาลแล้วแต่ไม่ได้ขึ้นเบิกความ เนื่องจากให้การรับสารภาพหรือมีกรณีติดขัดต้องเลื่อนการพิจารณาออกไป บางคดีเรื่องที่สอบถาม มีรายละเอียดปลีกย่อยหลายประการต้องอาศัยการค้นคว้าหาข้อมูลจึงจะสามารถให้คำตอบได้อย่าง ถูกต้องชัดเจน การที่กำหนดให้แพทย์ต้องมาเบิกความด้วยวาจาเช่นนี้ อาจทำให้ศาล ได้ข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการวินิจฉัยคดีที่ไม่ละเอียดเพียงพอและส่งผลถึงการพิจารณาพิพากษาคดีได้ในส่วน ของการเบิกความเป็นพยานในศาล แพทย์ในฐานะผู้เชี่ยวชาญมักถูกถามให้เบิกความวินิจฉัยใน ประเด็นทางด้านกฎหมาย ทั้งที่แพทย์ไม่ได้มีความสามารถที่จะวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวขึ้นเป็น เรื่องทางศีลธรรมมากกว่า และหากแพทย์ได้วินิจฉัยลงไปแล้วเท่ากับว่าความเห็นทางศีลธรรมของ คนๆหนึ่ง จะมีผลเหนือคนอื่น ๆ ในสังคม ในการดำเนินคดีอาญากับคนวิกลจริต สิ่งสำคัญที่สุดนัก กฎหมายต้องการทราบจากแพทย์ คือ สภาพจิตใจของผู้ถูกกล่าวหาในเวลาที่กระทำความผิดเป็น อย่างไร ศาลในคดี Carter V. (1975) ได้กล่าวไว้ว่า “หน้าที่ของจิตแพทย์ในฐานะพยานที่สำคัญที่สุด คือ การอธิบายเกี่ยวกับโรคและอาการของมัน ได้แก่ สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไร มีพัฒนาการอย่างไร และส่งผลถึงจิตใจและอารมณ์ของผู้ถูกกล่าวหาอย่างไร ส่วนการลงความเห็นสุดท้ายว่าการกระทำ ของ ผู้ถูกกล่าวหากับ โรคดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่ เป็นหน้าที่ของศาล”³⁶ นอกจากเรื่อง ดังกล่าวแล้ว คำตอบแทนของแพทย์ที่มาเบิกความเป็นพยานในศาลก็มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับ รายได้ประจำ อีกทั้งยังไม่มีความเห็นที่ชัดเจนแน่นอนในการจ่ายจริงอยู่ว่าเป็นหน้าที่ของแพทย์ ผู้ตรวจอาการผู้ถูกกล่าวหา ที่จะต้องมาเบิกความเป็นพยานในศาล แต่แพทย์ก็ควรจะได้รับ คำตอบแทนที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของตนด้วย ในต่างประเทศการสืบพยานแพทย์ใน ในฐานะผู้เชี่ยวชาญ โดยปกติ จะใช้เวลาอย่างเอา 2-3 ชั่วโมง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการเกี่ยวกับอาการ ป่วยของผู้ถูกกล่าวหาสำหรับใช้ในการดำเนินคดี โดยคำตอบแทนของแพทย์จะให้ป็นชั่วโมงตาม อัตราที่แพทย์คิดในการวินิจฉัย คนไข้ตามปกติ จำนวนเงินที่ได้ นับว่าต่างกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก การที่กฎหมายกำหนดให้แพทย์ต้องมาศาลเพื่อ เบิกความด้วยตนเอง วัตถุประสงค์สำคัญก็

³⁵ ช่าง ทศนาญชติ, “จิตแพทย์-นักกฎหมาย: ปัญหาทางปฏิบัติบางประการ,” วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 18, ฉบับที่ 2, น. 87-88(2531).

³⁶ ANDREW. WATSON, The Harvard Law Review Association, (May 1970), p. 305.

เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสสอบถามเรื่องต่างๆ จากแพทย์ได้ โดยตรงแต่จากความยุ่งยากในทางปฏิบัติ กลับทำให้แพทย์ที่ไม่ได้เป็นผู้ตรวจอาการมาเบิกความที่ศาลแทนทำให้ข้อมูลที่ศาลได้อาจไม่ครบถ้วนหรือคาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

2.6 วิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.6.1 วิเคราะห์ปัญหาสิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงแห่งคดีว่าจำเลยกลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลย่อมทำให้เกิดประเด็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาถึงสิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งหากพิจารณาถึงกฎหมายที่มีผลบังคับในปัจจุบัน ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งได้วางหลักการเกี่ยวกับความเสมอภาคของบุคคลไว้ในมาตรา 27 ว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เพราะฉะนั้น แม้ว่าจำเลยจะกลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีของศาลก็ตาม ผลคือ จำเลยที่กลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีนั้นจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลอื่นโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

นอกจากนั้น ตามมาตรา 28 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังได้บัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลซึ่งครอบคลุมรวมถึงสิทธิของจำเลยในระหว่างการจับกุม คุมขัง หรือค้นตัวบุคคลซึ่งจะกระทำได้อต่อเมื่อมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น อีกทั้งมาตรา 29 ยังได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิของบุคคลในคดีอาญาไว้โดยเฉพาะด้วย ได้แก่ สิทธิที่บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญาเว้นแต่ในขณะกระทำความผิดจะได้มีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง หรือสิทธิที่จำเลยจะไม่ถูกบังคับให้ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง เป็นต้น

ซึ่งหลักการที่ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นมีความสอดคล้องและเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยนี้เป็นเรื่องที่ทุกๆ ประเทศให้ความสำคัญ และเป็นหลักการสากลเกี่ยวกับมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนดังเช่นที่ได้กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง (International

Covenant on Civil and Political Rights 1966) ซึ่งหลักกฎหมายสากลทั้งสามฉบับดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม อันเป็นสิทธิมนุษยชนทางอาญาที่ได้รับแนวความคิดมาจากสิทธิตามธรรมชาติซึ่งมีความสำคัญและมีการรับรองไว้ในระดับนานาชาติ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยอันเป็นมาตรฐานสากลนี้ได้รับรองถึงสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่จะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจะมีการพิสูจน์ว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามกฎหมาย หรือได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด อีกประการหนึ่ง ยังได้กำหนดรับรองให้การดำเนินคดีอาญาจะต้องกระทำการพิจารณาภายในระยะเวลาอันสมควร ไม่เป็นการชักช้าให้กระทบถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ ยังรับรองด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา หรือการพิจารณาจนสิ้นสงสัยตามสมควรก่อนพิพากษาลงโทษซึ่งมีความสอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ที่ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษ จนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั่นเอง

เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญของหลักการแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) เทียบเคียงกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้วจะเห็นได้ว่า หากพิจารณาถึงภาพกว้างของเนื้อหาสารบัญญัติที่สอดคล้องและเป็นไปในทางเดียวกัน แต่หากพิจารณาถึงกฎหมายลำดับรองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วผู้เขียนพบว่ายังมีความไม่สอดคล้องกับหลักการแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เนื่องจากกฎหมายลำดับรองที่มีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั้นยังเป็นลักษณะของการเลือกปฏิบัติเฉพาะกรณีที่มีการร้องขอ หรือกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลสามารถเห็นได้หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้นมีอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

เนื่องจากในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนนั้นจะเริ่มดำเนินการสอบสวนเมื่อทราบถึงการกระทำความผิดไม่ว่าโดยการร้องทุกข์ กล่าวโทษ หรือโดยวิธีอื่นใด พนักงานสอบสวนจะตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหาและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัว

ผู้ต้องหา เมื่อได้ความเป็นที่แน่ชัดแล้วพนักงานสอบสวนจึงจะใช้มาตรการบังคับ โดยการเรียก การจับ การควบคุม หรือการกักขัง เพื่อเอาตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐเพื่อการสอบสวนหรือการสอบสวนเพิ่มเติมในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด และในระหว่างดำเนินการสอบสวน นั้นทราบหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหามีความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ซึ่งกำหนดว่า ในระหว่างที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน หรือไต่สวนมูลฟ้อง หรือในระหว่างพิจารณาคดี ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้น ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าเมื่อตรวจผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ได้ผลเป็นอย่างไร และในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือ ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้น จะหายจากการวิกลจริต หรือจนกว่าจะสามารถต่อสู้คดีได้เอง และยังให้มีอำนาจพนักงานสอบสวนหรือ ศาล ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาขึ้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลแล้วแต่ จะเห็นสมควร โดยศาลจะสั่งจำหน่ายคดีไว้ก่อนก็ได้

นั่นหมายความว่า หากพนักงานสอบสวนพบว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหามีอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องงดการสอบสวนแล้วส่งตัวผู้ต้องหาที่สงสัยว่าเป็นคนวิกลจริตนั้น ไปให้แพทย์ตรวจอาการ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนแรกในการให้ความคุ้มครองผู้กระทำความผิดที่มีความวิกลจริต เมื่อแพทย์ตรวจแล้วได้ความว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้นั้นจะหายจากความวิกลจริตและมีความสามารถในการดำเนินคดี แต่หากได้ความว่าผู้ต้องหานั้นเป็นบุคคลวิกลจริตแต่ยังสามารถต่อสู้คดีได้ก็ต้องดำเนินคดีตามปกติต่อไป

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้นก็มิได้บัญญัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพราะมาตรา 14 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมนั้นสั่งให้แพทย์มาทำการตรวจจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นรายกรณี คือ เฉพาะในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้จะต้องเป็นกรณีที่มีการร้องขอจากจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา หรือญาติและ/หรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร้องขอ และมีเหตุทำให้พนักงานสอบสวนหรือศาลเชื่อได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติ ดังนั้น หากเป็นกรณีที่จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแต่ไม่รู้อาการของตนในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณา และญาติผู้ใกล้ชิดหรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถรู้ถึงอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติได้ ย่อมทำให้จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเสียสิทธิใน

การต่อสู้อคติได้อย่างเป็นธรรม นอกจากนั้น ยังเสียโอกาสที่จะร้องขอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลชั้นพิจารณาคดีของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตไว้ได้ ซึ่งปัญหาความบกพร่องในการต่อสู้อคติอาญานั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาความพร้อมในการต่อสู้อคติของจำเลย

ซึ่งหลักการแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ดังกล่าวข้างสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกับประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 227 วรรคแรก ซึ่งกำหนดว่า “ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวนในกรณีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นบุคคลวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้อคติได้ โดยให้งดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้ต้องหานั้นจะหายวิกลจริต หรือต่อสู้อคติได้ และให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบแก่ผู้อนุบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้”

ด้วยเหตุนี้ หากพิจารณาถึงแนวทางปฏิบัติในการทำงานปัจจุบันของพนักงานสอบสวนที่ปฏิบัติอยู่ในเวลานี้ จะพบว่าพนักงานสอบสวนไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการตรวจสอบถึงความวิกลจริต ความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตของผู้ต้องหามากนัก โดยแค่ดำเนินการควบคุมตรวจสอบตามแนวทางปฏิบัติซึ่งกำหนดไว้ในคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา อันเป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการสอบสวน การควบคุมและตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา กล่าวคือ ดำเนินการตรวจสอบเบื้องต้นถึงสารเสพติด และการพูดคุยสอบถามเพื่อตรวจสอบว่าพวคจาวกนหรือ ไม่เท่านั้น ซึ่งการตรวจสอบที่มีอยู่ในปัจจุบันของพนักงานสอบสวนนั้นยังไม่เพียงพอที่จะวินิจฉัยในเบื้องต้นได้ว่าผู้ต้องหานั้นจะมีพฤติกรรมเข้าข่ายที่มีความผิดปกติทางจิตหรือไม่ เพราะเป็นแค่เพียงการสอบถามในระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น ซึ่งหากพฤติกรรมของความวิกลจริตหรือผิดปกติทางจิตนั้นไม่ได้ถูกแสดงออกมาในระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ดังนั้น พนักงานสอบสวนย่อมไม่สามารถรู้เห็นถึงความผิดปกติหรือบกพร่องทางจิตของผู้ต้องหาได้อย่างแน่นอน

อีกประการหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 ซึ่งกำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาก่อนว่าผู้ต้องหานั้นมีความผิดปกติทางจิตที่มีภาวะอันตรายและจำเป็นต้องได้รับการบำบัดตามที่กำหนดไว้หรือไม่ หากพบว่ามีความผิดปกติทางจิตที่มีภาวะอันตรายพนักงานสอบสวนจะต้องนำตัวผู้ต้องหาส่งให้แก่แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำการตรวจวินิจฉัยและประเมินเบื้องต้นโดยไม่ชักช้าเพื่อให้ผู้ต้องหานั้นได้เข้ารับการตรวจ วินิจฉัย และประเมินอาการเสียก่อน

จากบทบัญญัติต่างๆ ที่มีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการดำเนินงานของพนักงานสอบสวนเมื่อพบเห็นกรณีที่จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็น คนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแล้วยอม

เห็นได้ว่ายังไม่เป็นไปตามหลักความเสมอภาคตามหลักการแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) เทียบเคียงกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ประการต่อมา หากพิจารณาถึงกระบวนการทางกฎหมายในชั้นของพนักงานอัยการ จะพบว่า ในการตรวจสอบความวิกลจริตหรือผิดปกติทางจิตในระหว่างชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการนั้นย่อมเป็นไปได้ยากด้วยเช่นเดียวกัน เพราะในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักจะยึดหลักความมีอิสระในการพิจารณาสิ่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เทียบธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง ดังนั้น ในทางปฏิบัติเมื่อพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นและทำความเห็นสั่งฟ้อง และส่งตัวจำเลยไปให้แก่พนักงานอัยการ ซึ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นพนักงานอัยการไม่ได้ร่วมดำเนินการสอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวนมาตั้งแต่ต้นเหมือนกับประเทศอื่นๆ ในต่างประเทศ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีตั้งแต่เริ่มแรกแต่ผู้เดียว จนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วจึงจะเสนอความเห็นต่ออัยการ เช่น ควรจัดการสอบสวน ควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ฯลฯ โดยอัยการจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณากลับกรองสำนวนการสอบสวนจากตำรวจ และมีอำนาจสอบสวนโดยการส่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือซักถามพยานเองก็ได้ ตามมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ดังนั้น ในทางปฏิบัติจะพบว่าระยะเวลาที่ผู้ต้องหาจะได้พบกับพนักงานอัยการนั้นมีเวลาสั้นและน้อยกว่าในชั้นของพนักงานสอบสวน โดยพนักงานอัยการมีโอกาสได้พบตัวผู้ต้องหาเพียงไม่นานเท่านั้นเพื่อพิจารณาหลักฐานในสำนวนเพื่อดำเนินการส่งตัวผู้ต้องหาไปยังศาลเพื่อดำเนินการฟ้องร้องคดีตามลำดับต่อไป ดังนั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่าการพิจารณาในชั้นอัยการนี้ย่อมทำให้เกิดความผิดพลาดในการฟ้องร้องผู้ต้องหาที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติได้โดยง่าย เนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นพนักงานอัยการนั้นไม่จำเป็นต้องพบตัวจำเลยเป็นหลัก เนื่องจากเป็นการดำเนินการทางด้านเอกสารเป็นสำคัญ

ประการต่อมา การที่จำเลยกลายเป็นคนวิกลจริตในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลนั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลของประเทศไทยในปัจจุบันนั้น ศาลยังมีแนวทางเดียวกันกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นของพนักงานสอบสวน กล่าวคือ หากไม่มีการร้องขอของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา หรือญาติใกล้ชิดหรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร้องขอแล้ว ศาลย่อมไม่อาจยกเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลยเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติและไม่สามารถต่อสู้ดำเนินคดีขึ้นมาพิจารณาได้ หรือแม้ว่าจำเลย ญาติผู้ใกล้ชิดหรือทนายความของจำเลยได้ยกเรื่องความวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติของจำเลยขึ้นเพื่อให้ศาล

พิจารณาแล้ว แต่เนื่องจากในบางกรณีพฤติกรรมของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้นจะมีลักษณะคล้ายบุคคลปกติธรรมดาทั่วไปมากจนไม่อาจรู้ได้เลยว่าจำเลยนั้นวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติ ซึ่งในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยมีอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแต่อาการวิกลจริตนั้นไม่ได้ถูกแสดงออกมาในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจนกระทั่งทำให้ไม่อาจทราบถึงความวิกลจริตนั้นได้เช่นนี้จึงย่อมไม่เข้าข่ายความหมายแห่งคำนิยามของคำว่า “วิกลจริต” ตามที่กำหนดไว้ในหลักแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะตามนิยามของคำว่า “วิกลจริต” ที่สามารถอนุมานได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะอาการผิดปกติทางจิตหรือวิกลจริตจนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ กรณีเช่นนี้ศาลจึงจะสามารถออกคำสั่งให้บุคคลวิกลจริตนั้นเป็น “คนไร้ความสามารถ” และร้องขอให้แต่งตั้ง “ผู้อนุบาล” สำหรับดูแลคนไร้ความสามารถที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ อีกทั้งยังพฤติการณ์ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่แสดงอาการวิกลจริตจนกระทั่งมีลักษณะคล้ายบุคคลปกติธรรมดาทั่วไปมากนั้นหากพิจารณาตามสาระแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 แล้วจะเห็นได้ว่า ไม่เข้าข่ายว่ามีอาการวิกลจริตตามมาตรานี้ด้วยเช่นเดียวกัน เพราะในระหว่างพิจารณาคดีหากไม่มีอาการป่วยที่แสดงออกมาให้เห็นถึงลักษณะของความไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีอาการผิดปกติทางจิตแล้วย่อมไม่สามารถทำให้ศาลนั้นมีเล็งเห็นหรือมีเหตุอันควรทราบได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้น ศาลจึงดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจนกระทั่งมีคำพิพากษาคัดสินคดีได้แม้ว่าจำเลย หรือญาติใกล้ชิด หรือแม้กระทั่งทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะได้อื่นคำร้องขอต่อศาลแล้วก็ตาม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในทางปฏิบัติที่ย่อมไม่มีกรณีที่ศาลสามารถเล็งเห็นหรือทราบถึงอาการแห่งความวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาได้เองเป็นแน่แท้ และในกรณีที่จำเลย หรือญาติใกล้ชิด หรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะได้อื่นคำร้องขอต่อศาลแล้ว หากศาลพิจารณาตามคำร้องขอแล้วเห็นหรือทราบถึงลักษณะอาการของคนวิกลจริตได้ ศาลย่อมจะต้องส่งตัวจำเลยผู้มีจิตผิดปกติหรือวิกลจริตนั้นให้แก่แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับอาการหรือโรคทางจิตนั้นเสียก่อน โดยจะต้องพักการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายไว้ แม้ว่าในขณะที่จำเลยกระทำความผิดนั้นจำเลยจะได้กระทำในขณะที่ยังปกติอยู่ก็ตาม ทั้งนี้เพราะหากการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจำเลยนั้นจะเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติย่อมเป็นการละเมิดต่อสิทธิของบุคคลในคดีอาญาตามที่ได้บัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เพราะเป็นการละเมิดต่อสิทธิที่จำเลยจะไม่ถูกบังคับให้ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอย่างแน่แท้ เพราะในขณะที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาทางกฎหมาย จำเลยผู้วิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติที่ย่อมไม่อาจควบคุมสภาวะ

ของตนเองได้อย่างปกติในเวลาใดเวลาหนึ่งซึ่งบุคคลธรรมดาทั่วไปย่อมไม่อาจทราบหรือคาดหมายได้ ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาทางคดีสำหรับจำเลยที่กลายเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติ จำเป็นจะต้องระงับไว้ชั่วคราวก่อนจนกว่าแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญจะได้วินิจฉัยอาการป่วยทางจิต และรักษาอาการทางจิตเหล่านี้ให้สมบูรณ์เสียก่อนแล้วจึงจะนำตัวจำเลยที่กลายเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกตินั้นมาดำเนินคดีต่อไป

แต่สำหรับในกรณีที่จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่แสดงอาการวิกลจริตจนกระทั่งมีลักษณะคล้ายบุคคลปกติธรรมดาทั่วไปมาจนไม่เข้าข่ายว่ามีอาการวิกลจริตตามมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 แล้ว ย่อมทำให้จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่เสียสิทธิและโอกาสในการต่อสู้คดีอาญาอย่างแน่แท้ เพราะศาลย่อมไม่อาจรู้หรือมีเหตุอันควรรู้ได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้น จึงควรมีเอาหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษมาพิจารณาปรับใช้กับหลักในการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนวิกลจริตในประเทศไทยด้วย เพราะในกฎหมายของประเทศอังกฤษนั้นกำหนดให้การเริ่มต้นสถานะของจำเลยในการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษนั้นจะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาเรื่องความสามารถของจำเลยในการต่อสู้คดีเป็นประการแรก โดยเริ่มจากเหตุแห่งความสงสัยเกี่ยวกับสภาพจิตของจำเลยในระหว่างพิจารณาคดีซึ่งศาลมีหน้าที่ต้องพิจารณาประเด็นเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีเป็นอย่างแรกโดยไม่เลือกปฏิบัติ คือต้องดำเนินการตรวจสอบเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยในทุกกรณีและจะต้องกระทำอย่างเร่งด่วนด้วยทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 มาตรา 4

เพราะในระหว่างพิจารณาคดีหากไม่มีอาการป่วยที่แสดงออกมาให้เห็นถึงลักษณะของความไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีอาการผิดปกติทางจิตแล้วย่อมไม่สามารถทำให้ศาลนั้นมีสิ่งเห็นหรือมีเหตุอันควรทราบได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้น ศาลจึงดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจนกระทั่งมีคำพิพากษาคัดสินคดีได้แม้ว่าจำเลย หรือญาติใกล้ชิด หรือแม้กระทั่งทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะได้อื่นคำร้องขอต่อศาลแล้วก็ตาม

ประการต่อมา ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงต่อศาลว่า จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่กลายเป็นคนวิกลจริตในระหว่างการพิจารณาของศาล จะเห็นได้ว่าตามหลักกฎหมายของไทยดังที่กล่าวมาข้างต้นว่า หากลักษณะของการวิกลจริตของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่ยังไม่ถึงขนาดที่จะถือได้ว่าเป็นคนวิกลจริตตามที่ได้อนุมานไว้ในความหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 แล้ว ในทางปฏิบัติแม้ว่าจำเลย หรือญาติใกล้ชิด หรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะได้อื่นคำร้องขอต่อศาลแล้ว หากศาลพิจารณาตามคำร้องขอแล้วมีความเห็นว่าจำเลยไม่ได้เป็นคน

วิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติ ศาลย่อมสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้ตามปกติโดยไม่ต้องรับฟังความเห็นจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญได้ ซึ่งในส่วนนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า กฎหมายของประเทศไทยยังคงมีช่องว่างให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแต่ไม่ได้แสดงอาการผิดปกติออกมาให้เห็นในระหว่างกระบวนการพิจารณาของศาลได้ อันเป็นการถือได้ว่าปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยได้ ซึ่งจะแตกต่างจากหลักเกณฑ์การให้ความคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ U.S. Code, Title 18 Part III-Prisons and Prisoners, Chapter 313-Offenders with Mental Disease or Defect ซึ่งมีการวางหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญากับจำเลยที่วิกลจริตเป็นโรคจิตเวช หรือมีสภาพจิตผิดปกติหรือบกพร่อง โดยมีแนวความคิดว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอาการผิดปกติทางจิตจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ย่อมไม่สมควรให้เขาถูกพิจารณาคดีต่อไปเนื่องจากจะเป็นการดำเนินกระบวนการที่ไม่เป็นธรรมแก่จำเลย โดยได้มีการกำหนดแนวทางวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยไว้อย่างชัดเจนขึ้นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1960 ในคดี Dusky v. United States กล่าวคือ ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะมีอาการป่วยทางจิตหรือไม่ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกระบวนการทางกฎหมายทุกประการ ถ้าบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา บุคคลนั้นย่อมจะมีสิทธิได้รับการสอบสวนอย่างรวดเร็วและมีสิทธิได้รับคำแนะนำทางกฎหมายในการปกป้องตนเอง โดยการประเมินความสามารถของจำเลยตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกานี้จะประกอบไปด้วยการประเมินความสามารถจำเลยในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ความสามารถในการร่วมมือกับทนายความในการป้องกันสิทธิของตนเอง
- (2) ความสามารถอย่างเพียงพอในการร่วมมือกับทนายความของตนเองอย่างเข้าใจและสมเหตุสมผล รวมทั้งเข้าใจกระบวนการการป้องกันตนเองอย่างสมเหตุสมผลด้วย
- (3) ความสามารถในการเข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีทั้งคดี เข้าใจบทบาทของบุคคลต่างๆ ในกระบวนการพิจารณาคดี เข้าใจขั้นตอนการดำเนินคดี ตลอดจนเข้าใจถึงความแตกต่างและความเหมือนกันของการแก้ต่างและการตัดสินลงโทษ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อคดีมาถึงกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลแล้ว แม้ว่าจะปรากฏข้อเท็จจริงต่อศาลในระหว่างการพิจารณาคดีว่าจำเลยได้กระทำความผิดลงไปในขณะที่เป็นปกติแล้ว แต่ข้อเท็จจริงกลับมามีปรากฏภายหลังว่าจำเลยยังไม่หายจากอาการวิกลจริตหรือจิตผิดปกติในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ดังนั้น ศาลไทยจึงจำเป็นต้องดำรงไว้ซึ่งการรักษาสิทธิและเสรีภาพของจำเลยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยศาลจะคำนึงถึงหรือประเมินด้วย

ตนเองแต่เพียงว่าในระหว่างการกระทำความผิดจำเลยนั้นเป็นปกติดี ปราศจากอาการป่วย แล้ว
ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปอย่างบุคคลธรรมดาหาได้ไม่

ศาลจำต้องคำนึงถึงแนวทางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีดังเช่นของประเทศ
สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ กล่าวคือ ศาลไทยควรต้องยึดถือแนวทางเดียวกับแนวทางการพิจารณา
ของประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ คือ ต้องพิจารณาว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะมีอาการป่วยทาง
จิตหรือไม่ยอมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกระบวนการทางกฎหมายทุกประการ ดังนั้น เมื่อ
จำเลยถูกส่งฟ้องเป็นคดีต่อศาล ศาลจำต้องพิจารณาถึงจำเลยแต่ละรายว่ามีลักษณะหรืออาการของ
การป่วยทางจิตมาก่อน หรือขณะถูกดำเนินคดีอาญาในเขตศาลหรือไม่ โดยศาลไม่ควรจะดำเนินการ
ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบันซึ่งกำหนดว่า ในระหว่างการ
พิจารณาของศาล ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้ศาลสั่งให้
พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วเรียกให้พนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจ
ได้ผลประการใด ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดอันถือว่าเป็น
สาระสำคัญที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตได้ในกรณีที่
จำเลยที่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลวิกลจริตนั้นเป็นคนวิกลจริตเป็นบางขณะหรือเคยเป็นแต่ได้รับการ
รักษาแล้วจนแทบจะกลายเป็นปกติ แต่ในความเป็นจริงจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นยังคงมีอาการ
ป่วยหลงเหลืออยู่ หรือไม่ปรากฏอาการเป็นประจำ ส่งผลให้เมื่อคดีมาอยู่ในชั้นพิจารณาของศาล
แล้ว ศาลจึงไม่อาจทราบได้ว่าจำเลยนั้นยังคงมีอาการวิกลจริต อาการป่วยเป็นโรคจิตเภท หรือมีจิต
บกพร่องอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดี และเป็นเหตุให้ศาลได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปดังเช่น
คนปกติ ซึ่งเป็นผลกระทบร้ายแรงต่อจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตเพราะไม่สามารถรับทราบและเข้าใจ
กระบวนการพิจารณาคดีของศาลได้อย่างเต็มที่หรือสมบูรณ์ และยังถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิของ
จำเลยภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ด้วย ส่งผลให้
กระบวนการพิจารณาของศาลนั้นเป็นโมฆะเพราะขัดรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของ
ประเทศ ดังนั้น ศาลจึงควรจะต้องกำหนดหลักการตรวจสอบ วินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดี
ของจำเลยว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่โดยไม่เลือกปฏิบัติต่อจำเลย เช่น ศาลอาจกำหนดให้มีการ
รับรองตนเองในเบื้องต้น หรือหากพบว่าจำเลยเคยมีประวัติการรักษาหรือกรณีที่มีความสงสัยว่า
จำเลยนั้นจะเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ ให้ศาลมีหน้าที่ต้องส่งเรื่องให้แพทย์ผู้ชำนาญการเป็นผู้
วินิจฉัยพร้อมทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนที่จะเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีของศาล หากแพทย์
ผู้ชำนาญการได้ทำความเข้าใจยืนยันว่าจำเลยนั้นหายเป็นปกติจากอาการวิกลจริตแล้ว ศาลจึงค่อย
สามารถวินิจฉัยอย่างสามัญชนธรรมดาต่อไปได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การวินิจฉัย
ความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีแนวคิดว่า ผู้ต้องหาที่มี

อาการผิดปกติทางจิตจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ย่อมไม่สมควรให้เขาถูกพิจารณาคดีต่อไปเนื่องจากจะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่เป็นธรรมแก่จำเลย และนอกจากนั้น ประเทศไทยควรมีการกำหนดมาตรการตรวจสอบความถูกต้องของคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมตัวไว้รักษาในสถานพยาบาลตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้วิกลจริตของสหรัฐอเมริกาในขั้นตอนของการพิจารณาเพื่อออกคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปรักษาในสถานพยาบาลของศาล มิได้ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งโดยพิจารณาจากความเห็นของแพทย์ผู้ทำการตรวจประเมินอาการของจำเลยเพียงอย่างเดียว แต่มีการบัญญัติให้คู่ความแต่ละฝ่ายไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลยสามารถอ้างพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งของศาลได้ ตาม United States Code ดังนั้น ประเทศไทยควรต้องกำหนดให้มีมาตรการตรวจสอบนี้ในกฎหมายกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

ส่วนสถานะของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กรณีที่ปรากฏว่าจำเลยได้กลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลขึ้นโดยสภาพ โดยที่จำเลยผู้เป็นคนวิกลจริตนั้นอาจไม่ได้ทราบถึงสิทธิของตนเองและมิได้ใช้สิทธิของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 กล่าวคือ จำเลยมิได้ใช้สิทธิแจ้งให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายทราบถึงสภาวะความบกพร่องของตนเอง ทำให้กระบวนการพิจารณาทางอาญานั้นดำเนินไปอย่างปกติ ครั้นเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล ศาลย่อมไม่อาจทราบถึงพฤติการณ์แห่งความผิดปกติของจำเลยได้ เนื่องจากอาการทางกายนอกของจำเลยนั้นเหมือนกับคนปกติมาก ดังนั้น ศาลจึงใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคัดสินคดีต่อไปโดยไม่มีการส่งตัวไปให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญตรวจเสียก่อน หรืออีกนัยหนึ่งคือ แม้ว่าศาลจะได้ส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญตรวจและลงความเห็นแล้วว่าจำเลยกลายเป็นคนวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกติ หากแต่ศาลกลับใช้ดุลพินิจพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำความผิดของจำเลยนั้น ไม่เข้าข่ายลักษณะของคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแล้วศาลใช้ดุลพินิจพิพากษาลงโทษจำเลยผู้ที่กลายเป็นคนวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกติเช่นนี้ เท่ากับจำเลยซึ่งเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้นถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่สามารถดำเนินการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถือได้ว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีอย่างแท้จริง อันเป็นการละเมิดกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้จำเลยผู้เป็นคนวิกลจริตนั้นไม่ได้รับความยุติธรรมตามที่กฎหมายได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้แต่อย่างใด ดังนั้น ในทางปฏิบัติหากศาลพบว่าจำเลยมีประวัติเป็นหรือเคยเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติ หรือเมื่อแพทย์ลงความเห็นจำเลยเป็นคนวิกลจริตแล้ว ศาลควรจำหน่ายคดีชั่วคราวให้จำเลยได้รับการรักษาตัวเสียก่อนแล้วค่อยนำกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อให้จำเลยกลับมาต่อสู้คดีในชั้นศาลได้อย่างสมบูรณ์

แม้กฎหมายของไทยใช้ระบบกล่าวหาทำให้ศาลมีบทบาทในการพิจารณาคดีค่อนข้างจำกัด โดยถือเป็นคนกลางและให้คู่ความดำเนินคดีไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ไม่มีอำนาจสืบพยานเอง ซึ่งคู่ความในระบบกล่าวหาจะมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้คดี ให้มีการนำเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง มีหลักเกณฑ์การนำเสนอข้อเท็จจริงต้องอยู่ในบังคับกฎหมายอย่างเคร่งครัด หากบกพร่องหรือผิดพลาดไป ศาลจะไม่เชื่อและยกประโยชน์ให้จำเลยไป ทำให้จำเลยในคดีมีความสำคัญมากขึ้น เพราะถือว่าจำเลยมีฐานะเป็นประธานในคดี ไม่ใช่วัตถุหรือสิ่งของที่อาจตกเป็นกรรมแห่งคดี กลายเป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริง ช่วยในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณา จำเลยจึงได้รับสิทธิต่างๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในสิทธิของจำเลยตามกฎหมาย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ยังให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐาน ทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษ จนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่าระบบกฎหมายไทยยังเห็นความสำคัญของจำเลยโดยถือว่าจำเลยมีฐานะเป็นประธานในคดีด้วย

สำหรับการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับสถานะของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้จำเลยที่กลายเป็นบุคคลวิกลจริตในระหว่างการพิจารณาของศาลสามารถมีสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างเต็มที่นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสนอให้มีการแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพราะในทางปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุหรือคดีอาญาขึ้นอย่างแท้จริง จำเลยซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปนั้นอาจมิได้ทราบและเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือแม้แต่สิทธิของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ดังนั้น ในทางปฏิบัติในบางกรณีจำเลยที่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้นอาจไม่ได้เป็นผู้มีความสามารถในการร้องขอหรือแจ้งให้เจ้าพนักงานทางกฎหมายหรือศาลทราบได้ว่าจำเลยนั้นมีสภาวะความบกพร่องของจิต และแม้กระทั่งศาลเองก็ไม่อาจพิจารณาและทราบได้ว่าจำเลยนั้นอยู่ในสภาวะวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติเนื่องจากอาการของจำเลยโดยทั่วไปนั้นมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับบุคคลธรรมดาทั่วไปมาก ด้วยเหตุนี้หากไม่แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยให้เพิ่มมาตรการในการตรวจสอบหรือคัดกรองเบื้องต้นเสียก่อนแล้ว ย่อมจะทำให้สถานะของจำเลยในการต่อสู้คดีอาญาอย่างสมบูรณ์นั้นสามารถถูกละเมิดได้อย่างแน่นอน ดังนั้น จึงเห็นควรให้แก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้เพิ่มเติมมาตรการในการตรวจสอบหรือคัดกรองความสามารถของจำเลยทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นคดีเพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการในการดำเนินการพิจารณาคดีนั้นจะเป็นไปอย่างยุติธรรมและถูกต้อง ไม่มีการละเมิดสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างสมบูรณ์

2.6.2 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้ความคุ้มครองถึงการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีแล้วก็ตาม แต่การพบว่าจำเลยได้กลายมาเป็นคนวิกลจริตในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล โดยศาลไม่สามารถพิจารณารู้ได้ หรือแม้รู้ว่าจำเลยมีอาการวิกลจริตแต่อาการนั้นอาจไม่แสดงออก ศาลจึงใช้ดุลพินิจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปอย่างจำเลยทั่วไป ย่อมส่งผลให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้น ไม่สามารถต่อสู้คดีในชั้นศาลได้ เท่ากับว่าผู้วิกลจริตนั้นถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ตลอดชั้นพิจารณา และยังถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของจำเลยซึ่งเป็นคนวิกลจริตนั้นอย่างชัดเจน

นอกจากนั้น จากการศึกษาประเทศไทยยังขาดบทบัญญัติที่กำหนดกระบวนการที่จะบังคับให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปตรวจสภาพความผิดปกติทางจิตในทุกกรณีอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อยกเว้น จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไม่สามารถใช้สิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เนื่องจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลนั้นไม่สามารถมีโอกาสที่จะเห็นถึงความวิกลจริตหรือความผิดปกติทางจิตนั้นได้ด้วยตนเอง ในทางปฏิบัติปัจจุบันส่วนใหญ่กรณีที่จำเลยหรือผู้ต้องหานั้นจะถูกส่งตัวไปรักษาอาการวิกลจริตหรือจิตผิดปกติได้นั้นล้วนแล้วแต่มาจากการร้องขอของจำเลยหรือผู้ต้องหา หรือญาติของจำเลยหรือผู้ต้องหาแทบทั้งสิ้น จะมีกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐสังเกตเห็นได้เองน้อยมาก

นอกจากนั้นแล้ว หากพิจารณาถึงเรื่องการให้ความสำคัญต่อความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาานั้น หากพิจารณาถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายของประเทศอังกฤษแล้ว จะเห็นได้ว่า ศาลในประเทศอังกฤษยังจำต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานเป็นหนังสือหรือวาจาจากแพทย์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนตาม Medical Act 1983 ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป และหนึ่งในนั้นต้องเป็นแพทย์ที่ได้รับการรับรองว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจรักษาโรคทางจิตเวชอีกด้วย ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องการส่งความเห็นของแพทย์นั้น กฎหมายของประเทศไทย คือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ว่าหมายถึงผู้ที่โดยอาชีพมีความเชี่ยวชาญในการแพทย์ซึ่งอาจให้ความเห็นที่มีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดี ในการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา อาจเป็นพยานในเรื่องต่างๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกายหรือจิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย ตรวจลายมือชื่อ ทำการทดลองหรือกิจการอย่างอื่น โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยนั้นกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นเป็นหนังสือก็ได้แต่ต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบ และต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือคู่ความไม่ติดใจซักถามผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลจะให้รับฟังความเห็นเป็นหนังสือ

ดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบก็ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษที่ไม่รับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญเพียงคนเดียวเท่านั้น ศาลจะต้องรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งหนึ่งในนั้นต้องเป็นแพทย์ที่ได้รับการรับรองว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจรักษาโรคทางจิตเวชด้วย จะเห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศอังกฤษนั้นให้ความสำคัญต่อการรับรองสิทธิในการต่อสู้คดีอาญามากกว่าประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด

ในอีกนัยหนึ่ง กฎหมายว่าด้วยกระบวนการพิจารณาความอาญาของประเทศไทยนั้นยังไม่ทันสมัยเท่ากับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นที่จะสามารถกำหนดให้มีผู้แทนในการดำเนินการต่อสู้คดีได้ ดังนั้น หากจำเลยหรือผู้ต้องหากลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการดำเนินคดีอาญาแล้ว แต่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลไม่สามารถเห็นถึงอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้นมาตั้งแต่กระบวนการในชั้นต้นแล้ว จำเลยหรือผู้ต้องหานั้นย่อมไม่มีสิทธิในการโต้แย้งเพื่อขอสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาได้เลย อีกทั้งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ไม่เปิดช่องให้ตั้งผู้แทนในการดำเนินคดีอาญาได้อย่างเช่นประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย จึงทำให้จำเลยหรือผู้ต้องหากลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการพิจารณานั้น เสี่ยงสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาอย่างแท้จริง

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทงอาญานั้นเมื่อพบว่าจำเลยเป็นคนวิกลจริตแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การพิจารณาว่าอาการป่วยของจำเลยถึงขนาดทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่ แต่กฎหมายทั่วไป ได้แก่ หลักกฎหมายอาญานั้นไม่ได้กำหนดให้หลักเกณฑ์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยไว้ จึงทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์การพิจารณาที่แน่นอน หรือขาดความชัดเจนในการพิจารณาได้อย่างแน่นอนว่าพฤติการณ์ของจำเลยนั้นมีเหตุแห่งความสงสัยหรือควรสงสัยว่าจำเลยนั้นเป็นคนวิกลจริต หรือจิตผิดปกติหรือไม่ ศาลจึงทำได้เพียงการใช้ดุลพินิจของตนเองในการพิจารณา ดังนั้น หากจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นมีอาการภายนอกเหมือนบุคคลธรรมดาทั่วไป และไม่สามารถรับรู้ถึงอาการแห่งความผิดปกตินั้นได้ด้วยการคุยหรือสนทนาเพียงระยะสั้น กรณีเช่นนี้ย่อมเป็นเหตุให้ศาลไม่สามารถมีเหตุแห่งความสงสัยหรือใช้ดุลพินิจว่าจำเลยมีอาการวิกลจริตหรือจิตผิดปกติอย่างแน่แท้ ซึ่งหากเป็นกรณีที่จำเลยเป็นคนวิกลจริตอย่างแท้จริงแต่ศาลไม่รู้หรือไม่สงสัยแล้ว จำเลยนั้นย่อมไม่ได้รับการถูกส่งไปให้แพทย์ตรวจความผิดปกติหรือรักษาแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นถูกละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย ไม่ได้รับการรักษาพยาบาลให้หายเป็นปกติเสียก่อนที่จะมีการพิจารณาพิพากษาคดี และกรณีดังกล่าวถือได้ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทบกระเทือนสิทธิของจำเลยในคดีได้โดยแท้

สำหรับในเรื่องของข้อจำกัดในการการพิสูจน์ของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น หากพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ซึ่งบัญญัติว่า

มาตรา 14 บัญญัติว่า “ในระหว่างทำการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลเป็นประการใด...”

สามารถตีความได้ว่า การที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการสั่งให้พนักงานแพทย์มาตรวจจำเลยว่าเป็นคนวิกลจริตหรือไม่นั้น จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงหรือเหตุอันควรสงสัยว่า

- (1) จำเลยเป็นผู้วิกลจริต และ
- (2) ไม่สามารถต่อสู้คดีได้

ดังนั้น แม้ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแล้ว แต่พฤติการณ์มิได้ทำให้ศาลเชื่อว่าจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นไม่สามารถต่อสู้คดีได้ กล่าวคือ ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้ โดยที่ศาลนั้นมีใช้บุคคลที่ประกอบอาชีพทางการแพทย์ ไม่มีความรู้ความชำนาญ และมีได้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แต่อย่างใด กรณีเช่นนี้ศาลย่อมไม่มีเหตุที่จะสงสัยและสั่งให้พนักงานแพทย์ทำการตรวจสอบ หรือตรวจรักษาจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแต่อย่างใด กรณีเช่นนี้จึงถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีอย่างแน่แท้ เนื่องจากศาลพิจารณามองข้ามในเรื่องความสามารถที่ไม่สมบูรณ์หรือบกพร่องในการต่อสู้คดีของจำเลย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 อย่างจริงจังเนื่องจากพฤติการณ์ตามที่บัญญัติไว้นั้นล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติแต่อย่างใด

ตามหลักแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้ภาระการพิสูจน์ตกเป็นของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งโดยทั่วไปการพิสูจน์ว่าวิกลจริต หรือจิตผิดปกติ บกพร่อง หรือจิตฟั่นเฟือนนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะต้องพิสูจน์เรื่องต่างๆ ทั้งสิ้น ซึ่งในทางปฏิบัติต้องอาศัยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น จิตแพทย์ เป็นผู้วินิจฉัยว่าในระหว่างหรือขณะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นจำเลยมีอาการวิกลจริต หรือจิตผิดปกติ หรือมีอาการป่วยทางจิตหรือไม่ ซึ่งกระบวนการในการตรวจสอบทางการแพทย์ของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญนั้นจะดำเนินการตรวจสอบ ทดสอบ และรายงานผลเข้าไปยังสำนวนเพื่อประกอบการพิจารณาของศาล ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นเหมือนเช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่กระทำในต่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน โดยในการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นสมควรให้แก้ไขโดย

ไม่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนหรือศาลในการใช้ดุลพินิจพิจารณาโดยขึ้นอยู่กับเหตุแห่งความสงสัยของพนักงานสอบสวนหรือศาลแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในทางปฏิบัติกฎหมายควรที่จะกำหนดให้เป็นมาตรฐานอย่างเดียวกันในทุกประเภทของคดี และปฏิบัติกับผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกรายอย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นการบัญญัติเพิ่มเติมการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยของประเทศไทยให้ได้มาตรฐานที่ดียิ่งขึ้น และเพื่อป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย และเป็นการทำให้แน่ใจได้ดียิ่งขึ้นว่าจำเลยนั้นมีความสามารถในการต่อสู้คดีได้อย่างแท้จริงและเป็นธรรมจึงสมควรกำหนดให้ก่อนการเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ทั้งพนักงานสอบสวนหรือศาลจะต้องมีมาตรการในการตรวจสอบว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีความสามารถในการใช้สิทธิต่อสู้คดีอาญาได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่โดยไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มสิทธิให้กับจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติให้ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง

ดังนั้น การตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยในการวินิจฉัยในกรณีที่จำเลยตกเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติ นั้น กฎหมายต้องคำนึงถึงค่านิยมทางจิตเวชศาสตร์ เพื่อให้สามารถพิจารณาประเภทและความรุนแรงของผู้กระทำความผิดได้อย่างถูกต้องตามแนวทางการพิสูจน์ในทางการแพทย์ โดยต้องคำนึงถึงการรู้สำนึกขณะกระทำความผิดหรือขณะพิจารณาคดี ประเภทหรือระดับความรุนแรงของบุคลิกวิกลจริตนั้น ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาให้สอดคล้องกับทางการแพทย์ต่อไปเพื่อลดปัญหาความไม่เป็นธรรมในการอำนวยความยุติธรรมแก่คนวิกลจริตและประชาชนต่อไป

ซึ่งหากพิจารณาถึงลักษณะและความหมายทางจิตเวชต่างๆ แล้วจะเห็นได้ว่ามีหลายชนิดมาก ดังนี้

“โรคจิต” หมายถึง Psychosis คือ ภาวะผิดปกติทางจิตที่มีความผิดปกติของความคิด อารมณ์ พฤติกรรมอย่างมากจนไม่อยู่ในโลกของความเป็นจริง เช่น คนบางคนอาจจะมีอาการของความคิดหลงผิด (ระแวงถูกสะกดรอยตาม, ถูกทำร้าย, ถูกนินทา, ถูกควบคุมโดยอำนาจไสยศาสตร์ หรือไมโครชิฟ) ประสาทหลอน (ได้ยินหูแว่วเสียงคนพูดถึงตนเอง, ภาพหลอน)

“จิตบกพร่อง” หมายถึง Mental deficiency, mental sub normality คือ ปัญญาอ่อน โดยกำเนิด หรือคนที่สมองเสื่อมในวัยสูงอายุ ปัญญาอ่อน (Mental Retardation)

“วิกลจริต” (ไม่มีความหมายในทางจิตเวช) อย่างไรก็ตาม ได้มีจิตแพทย์ให้ความเห็นว่าผู้ป่วยที่เป็นโรคจิต จะสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจอย่างมาก ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตตามปกติได้

“จิตฟั่นเฟือน” หมายถึง น่าจะเป็น mental disorder คือ โรคและอาการทางจิตเวช ทั้งหมด ได้แก่ ผู้ที่มีความหลงผิด ประสาทหลอน และแปรผิด ยกเว้น โรคจิต (Psychosis) และ ปัญญาอ่อน (เป็นความหมายที่น่าจะต้องการคุ้มครองคนที่ไม่ถึงขั้นวิกลจริต) ได้แก่

1. โรคประสาทแพนิก มีอาการของความ วิดกกังวลเฉียบพลัน เวลามีอาการมาก ๆ อาจควบคุมตัวเองไม่ได้ โดยอาจจะทำอะไรก็ได้เพื่อให้ตัวเอง หลุดพ้นออกไปจากสภาพที่กำลัง เป็นอยู่ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น ได้

2. โรคประสาทคิสโซซิเอทิพ มีลักษณะกำกึ่งกับพวกที่มีผีเข้าซึ่งในช่วงเวลานั้น ไม่สามารถที่จะจำแนกถูกผิดได้ บางคนก็ไม่รู้ตัวด้วย พวกนี้มีลักษณะคล้ายกับพวกลมชัก

3. Impulsive disorder พวกนี้ควบคุมตัวเองไม่ได้ แต่จำแนกถูกผิดได้ โดยปกติแล้วทาง กฎหมาย ไม่ยอมรับความผิดปกติในลักษณะนี้ พวกนี้ได้แก่ พวกถ้ามอง พวกชอบขโมยของหยิบเอา ของผู้อื่น โดยควบคุมความต้องการไม่ได้

4. Personality disorder คือ borderline personality disorder and schizotypal personality disorder พวกนี้เวลาที่มีความเครียดจะควบคุมตนเองไม่ได้เกิดอาการ โรคจิตช่วงสั้นๆ เวลาหายจาก อาการโรคจิตแล้ว อาจจะมีลักษณะความคิดแปลกกว่าคนทั่วไป

5. พวกที่มีความผิดปกติทางวัฒนธรรม เช่น พวกผีเข้า พวกบ้าจี้ พวกนี้จะมีอาการที่ไม่ รู้ตัวและ จำแนกถูกผิดไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ แนวทางที่ควรใช้พิสูจน์ ควรใช้นิติจิตเวชศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่เกี่ยวกับ ศาสตร์ทางจิตเวช และศาสตร์ทางด้านกฎหมาย ให้เกิดความเข้าใจในตรวจพิสูจน์ แยกแยะ และการ ปฏิบัติต่อผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต ซึ่งในการพิจารณาคดีของศาลนั้น ต้องถือหลักการค้นหาความจริง เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างรัดกุม โดยเฉพาะในกรณีที่มีผู้กระทำความผิด ได้ กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เมื่อมีข้อสงสัยใน ประเด็นนี้ ศาลจะสั่งให้นำสืบจิตแพทย์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็น และในการดำเนินคดี อาญากับบุคคลใด บุคคลนั้นจะต้องอยู่ในฐานะที่จะต่อสู้คดีได้ หากบุคคลนั้นมีความผิดปกติทางจิต ถึงขนาดไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนจะต้องส่งตัวผู้นั้น ไปรับการรักษาก่อน

นิติจิตเวชศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เป็นการนำความรู้ทางกฎหมายมาใช้อำนวยความสะดวก ยุติธรรม ให้กับบุคคลวิกลจริต หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางจิต ซึ่งมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ และสิทธิเสรีภาพ เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป และถึงแม้ว่าคนวิกลจริตจะ กลายเป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรม คนวิกลจริตเหล่านั้นก็ควรได้รับการรักษาจน สามารถต่อสู้คดีได้ รวมถึงสิทธิที่มีในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางอาญา และทางแพ่งศาสตร์ทาง นิติจิตเวชจึงมีความสำคัญดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อีกประการหนึ่งคือ หากปรากฏว่าการที่จำเลยเป็นคนวิกลจริตนั้นเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล การที่จะวินิจฉัยว่าจำเลยนั้นเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการพิจารณาคดีนั้นอาจเป็นการกระทบสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาได้อย่างแท้จริง ดังนั้นในการพิจารณาว่าจำเลยนั้นเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติหรือไม่นั้น จึงสมควรให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเองเพื่อประกอบการพิจารณาว่าจำเลยนั้นมีพฤติการณ์หรือมีอาการของคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติอย่างไร และหากมีกรณีที่เกิดข้อโต้แย้งหรือคู่กรณีในคดีคดีที่จะสอบถาม คู่กรณีหรือผู้เสียหายนั้นจะสามารถใช้สิทธิของตนในทางคดีได้อย่างเต็มที่ด้วยเช่นเดียวกัน

กระบวนการพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นบุคคลวิกลจริต ต้องอาศัยจิตแพทย์เป็นผู้วินิจฉัย และเพื่อความเป็นธรรมในการกำหนดโทษและช่วยเหลือบุคคลนั้น โดยทั่วไปแล้วจิตแพทย์จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม 3 ประเด็น คือ

1. วินิจฉัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยวิกลจริตหรือไม่
2. มีความสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่
3. ขณะกระทำความผิดรู้ผิดชอบหรือบังคับตนเองได้ หรือไม่

กรณีที่ผู้ป่วยบกพร่องทางจิตอยู่บ้าง กรณีที่เป็นการกระทำความผิดโดยประมาท คำนึงถึงพฤติกรรมเกี่ยวกับการกระทำความผิด เช่น การขาดยาแล้วไปขับรถ ซึ่งเป็นการขาดความระมัดระวังมาตั้งแต่เริ่มต้น กรณีหากเป็นประมาท โดยจงใจตามความเห็นของผู้เขียนจึงเห็นว่า มีความชั่วแล้ว หากกินยาตามแพทย์สั่งก็จะอาการไม่กำเริบ แต่เพราะไม่กินยา อีกทั้งรู้ว่าตนเองป่วยและอาจก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นกรณีดังกล่าว ควรปรับใช้กับมาตรา 65 วรรคแรกจะพิสูจน์ได้เป็นอย่างอื่น

เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่นักกฎหมายอาจเข้าใจผิด คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ที่บัญญัติว่า

“ในระหว่างทำการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวน หรือศาลแล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวน หรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริต หรือสามารถต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยัง โรงพยาบาล โรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุญาต ข้าราชการประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีศาลลงการไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

ความวิกลจริตในมาตราดังกล่าวต้องมีความหมายเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่เป็นคนละประเด็นกับการเป็นคนวิกลจริตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 เพราะเกิดขึ้นคนละช่วงกัน เพราะกรณีตามมาตรา 65 ของประมวลกฎหมายอาญานั้นหมายถึงความวิกลจริตเกิดขึ้นหรือสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นได้ใน “ขณะกระทำความคิด” แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้น หมายถึงวิกลจริตในขั้นตอนกระบวนการต่อสู้คดีในแต่ละชั้น อาจเกิดขึ้นในเวลาใด หรือกระบวนการชั้นไหนก็ได้ เช่น ในชั้นสอบสวน ชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือในชั้นพิจารณา รวมถึงขณะบังคับโทษในชั้นราชทัณฑ์ ซึ่งการงดการสอบสวน หรืองดการพิจารณา ไม่ได้หมายความว่าจำเลยจะเป็นคนวิกลจริตในขณะกระทำความคิดทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 แต่จะเป็นเรื่องที่จำเลยนั้นกลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติเกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้กระทำความผิดไปแล้ว คือในระหว่างชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณาคดีของศาล ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายด้านอื่นๆ เพื่อจัดการกับจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้นต่อไป เช่น การกำหนดให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ เพื่อทบทวนความสามารถในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลย เพื่อป้องกันเรื่องคดีจะขาดอายุความ เป็นต้น เพราะถ้าขณะกระทำความผิดจำเลยรู้ผิดชอบ หรือมีสติที่ควบคุมการกระทำได้ แม้จำเลยจะเคยมีประวัติว่าเคยมีอาการทางจิต จำเลยก็ต้องรับโทษ แต่ศาลอาจใช้ดุลพินิจในการลดโทษให้แก่จำเลยได้

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีอีกประการหนึ่งที่ต้องพิจารณา คือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสอง วางหลักไว้ว่า ผู้เชี่ยวชาญอาจความเห็นเป็นหนังสือก็ได้แต่ต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวให้ศาล และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบและต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือคู่ความไม่ตั้งใจซักถามผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลจะให้รับฟังความเห็นเป็นหนังสือดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบก็ได้ ความรับรองผลการตรวจและในบางครั้งเมื่อแพทย์มาศาลแล้วแต่ไม่ได้ขึ้นเบิกความเนื่องจากจำเลยให้การรับสารภาพการที่กฎหมายกำหนดให้แพทย์ต้องมาศาลเพื่อเบิกความด้วยตนเองนั้นก็เพื่อประสงค์ให้ศาลได้มีโอกาสสอบถามเรื่องต่างๆ จากแพทย์ได้โดยตรง แต่เมื่อมาตรา 243 วรรคสอง เปิดช่องว่าหากมีเหตุจำเป็นหรือคู่ความไม่ตั้งใจซักถามผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลจะให้รับฟังความเห็นเป็นหนังสือดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบก็ได้ ดังนั้น แพทย์ผู้ตรวจอาการไม่ได้มาเบิกความที่ศาลทำให้ข้อมูลที่ศาลได้อาจไม่ครบถ้วนหรือคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงทำให้พิจารณาคดีไปโดยที่จำเลยนั้นยังคงเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติ

บทที่ 3

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้คดีอาญาของจำเลย ที่เป็นคนวิกลจริตตามกฎหมาย

ในประเทศไทยกฎหมายได้มุ่งคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาไว้และได้มีการขยายขอบเขตให้กว้างขึ้นกว่าเดิม แต่แนวทางที่ประเทศไทยนำมาปรับใช้นั้น จำเลยจะต้องมีความสามารถในการต่อสู้คดี โดยจะต้องไม่มีความบกพร่องทางกายและจิตซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานอันดับแรกนั่นเอง ดังนั้น เพื่อให้จำเลยสามารถใช้สิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติไว้จึงต้องทำความเข้าใจในหลักการต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

3.1 สถานะของจำเลยในระบบกล่าวหา

ตามหลักกฎหมายสากลระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาคดีมี 2 ระบบ คือ ระบบกล่าวหา ดังนี้³⁷

3.1.1 ระบบไต่สวน เป็นระบบการดำเนินคดีในยุโรปดั้งเดิม ที่ศาลมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวนและการพิจารณาพิพากษาคดี โดยศาลมีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือดลสืบพยานเพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย มักจะไม่มีหลักเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมากนัก โดยเฉพาะจะไม่มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดสู่ศาล ศาลจึงมีสิทธิรับฟังพยานบอกเล่าได้และศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง การพิจารณาโดยเฉพาะคดีอาญา จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์มีบทบาทในการสืบพยานน้อยมาก โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นคว้าหาพยานหลักฐานเท่านั้น ในระบบไต่สวนจะไม่ใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย ดังนั้น จำเลยจึงมีหน้าที่สำคัญในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองให้ชัดเจน พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยก็สามารถนำมาลงโทษแก่จำเลยได้

³⁷ ณรงค์ใจหาญ, เเพ็งอั้ง, น. 16.

3.1.2 ระบบกล่าวหา คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกัน ในห้องกระในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้น และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จากการเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-Objekt) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-Subjekt)³⁸

วิธีปฏิบัติในชั้นพิจารณาคดี มนุษย์ทุกคนมีเกียรติ เกียรตินี้เป็นส่วนหนึ่งหรือรูปการอันหนึ่งของเกียรติภูมิของมนุษยชาติ (Human Dignity) ที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่เนื่องจากความเป็นมนุษย์ ซึ่งเกียรติของมนุษย์ย่อมได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอาญาด้วย ถึงแม้ว่ามนุษย์บางคนจะบังเอิญต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาแต่เขาก็ยังเป็นผู้ทรงเกียรติอยู่ตนเอง มิใช่ว่าจะตกเป็นผู้ที่ปราศจากเกียรติเพราะเหตุถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา ฉะนั้น การกระทำใดต่อเขาที่เป็นการกระทบต่อเกียรติของเขา หรือเป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึงเกียรติภูมิของมนุษยชาติ การกระทำนั้นย่อมจะไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่และอาจเป็นความผิดอาญาต่อเกียรติได้ด้วย³⁹

ผู้ต้องหา หมายความว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาลตามนิยามนี้ ผู้ต้องหาจึงเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาอย่างเห็นได้ชัดแจ้ง ส่วนจำเลยนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2) ให้นิยามความหมายของ “ผู้ต้องหา” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด การฟ้องบุคคลยังศาลว่าได้กระทำความผิดก็เป็นการกล่าวหาเขาเช่นเดียวกัน เพราะแม้ว่าฟ้องจะหมายถึง การยื่นยันการกระทำผิดของจำเลย แต่กรณีก็ยังคงมีการพิสูจน์กันต่อไปอีกว่า จำเลยได้กระทำความผิดจริงตามฟ้องนั้นหรือไม่ ฉะนั้น จำเลยจึงยังคงอยู่ในสภาพเป็นผู้ถูกกล่าวหาเช่นเดียวกับผู้ต้องหา เหตุนี้จึงสรุปได้ว่าทั้งผู้ต้องหาและจำเลยต่างเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา บุคคลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญาต่อศาลยุติธรรมนั้น แบ่งออกได้เป็นสองกรณีกล่าวคือ

กรณีแรก เมื่อพนักงานสอบสวนส่งสำนวนสอบสวนและความเห็นไปยังอัยการ และพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลอาญาแล้วฐานะของ “ผู้ต้องหา” ที่ถูกพนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลจะเปลี่ยนเป็น “จำเลย” ทันที

กรณีที่สอง ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นจำเลยในคดีอาญาเอง ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อน เมื่อไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็จะ

³⁸ John H.Langbein, Op.cit. p 58.

³⁹ ชาเลิศ โสภณวัต, “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ,” *คุณพาน*, ฉบับที่ 28, เล่มที่ 6, น. 39 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2542).

รับไว้พิจารณาโดยสั่งประทับรับฟ้อง⁴⁰และหมายเรียกให้บุคคลที่ตกเป็นจำเลยนั้น มาขึ้นคำให้การ แก่ข้อกล่าวหาต่อศาลและเปิดโอกาสให้ยื่นคำร้องขอประกันตัว หรือปล่อยชั่วคราวได้อย่างไรก็ตาม กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหา มาปรากฏตัวต่อหน้าศาลในห้องพิจารณานั้น ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใดของ กระบวนการพิจารณาคดี รวมเรียกว่า “จำเลย” ทั้งสิ้น

สำหรับจำเลยที่ขอประกันตัวในระหว่างการขอฝากขังต่อศาลและระหว่างการพิจารณา ของศาล ถ้าศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ประกันตัวไป จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเอา ตัวจำเลยไว้ในอำนาจรัฐ โดยการใช้มาตรการบังคับ (compulsory measures) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการ ดำเนินคดีอาญาของรัฐกับจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา อันเป็นการควบคุมในระหว่างการสอบสวนของ เจ้าพนักงานหรือการขังโดยศาลเป็นผู้สั่ง ซึ่งเรียกกระบวนการตรงนี้ว่า “การควบคุมตัวระหว่างคดี” มาตรการบังคับในการดำเนินคดีโดยปกติต้องมีหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ หมายเป็นเครื่องแสดง อำนาจถึงการใช้มาตรการบังคับ ซึ่งนอกเหนือจากการบังคับโทษอาญาโดยการจำคุกแล้ว ในส่วน ของมาตรการบังคับที่มีผลต่อกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและเป็นเครื่องมือทางกฎหมาย ที่ใช้กับ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยโดยตรง ก็คือ การขัง โดยที่การขังนั้นเป็นการควบคุมตัวจำเลยไว้ระหว่างคดี โดยอาศัยอำนาจของศาล และในการที่ศาลจะขังจำเลย ก็จำเป็นที่จะต้องออกหมายขังเสียก่อน เมื่อมี การออกหมายขังโดยศาล ก็จะต้องส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไปยังเรือนจำในเขตอำนาจของศาล ที่พิจารณาคดีนั้น ในระหว่างนั้นการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วย การบังคับโทษ ประกอบกับการดำเนินการทางคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.2 แนวคิดในการต่อสู้คดี

ระบบกฎหมายที่สำคัญที่ใช้กันอยู่ในประเทศเสรีประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และระบบกฎหมายจารีต ประเพณีหรือระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ระบบนี้มีลักษณะของ การค้นหาความจริงที่แตกต่างกัน สำหรับระบบกฎหมายซีวิลลอว์มีลักษณะการค้นหาความจริงที่ เรียกว่า “ระบบไต่สวน” (Inquisitorial System) ซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบเก่า ส่วนระบบ กฎหมายคอมมอนลอว์ มีลักษณะของการค้นหาความจริงที่เรียกว่า “ระบบกล่าวหา” (Accusatorial System) ซึ่งเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่

⁴⁰ คณิง ฉาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2561), น. 49.

3.2.1 การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

การค้นหาคำความจริงในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เป็นระบบที่รัฐรับหน้าที่ในการค้นหาคำความจริงอันสืบเนื่องมาจากแนวความคิดในระบบการดำเนินคดีอาญา ระบบนี้ไม่เน้นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ วิธีการค้นหาตัวผู้กระทำผิดความผิดจึงไม่มีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาที่เคร่งครัด⁴¹

ในสมัยก่อนผู้ไต่สวนมีอำนาจอย่างกว้างขวาง กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษาคดีมิได้มีการแบ่งแยกออกจากกัน ผู้ไต่สวนมีอำนาจดำเนินคดีเองทั้งสิ้นตั้งแต่ทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นจนกระทั่งตัดสินคดีลักษณะของการค้นหาคำความจริงในระบบไต่สวนจึงไม่มีโจทก์และจำเลยมีเพียงแต่ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น ในแถบประเทศภาคพื้นยุโรปวิธีการค้นหาคำความจริงระบบไต่สวนได้เลวร้ายถึงขีดสุดเมื่อมีการทรมานร่างกายตามวิธีการล่าแม่มด (Hexerei)⁴² เกิดขึ้นเพราะลักษณะของการค้นหาคำความจริงตามระบบไต่สวนเป็นการเอื้ออำนวยให้เกิดการทรมานร่างกายเพื่อให้รับสารภาพและมุ่งที่จะค้นหาตัวผู้กระทำความผิดมากเกินไปจนไม่คำนึงถึงผู้ไต่สวนว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีหรือไม่ ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเช่นเดียวกับวัตถุชิ้นหนึ่งหรือเป็น “กรรมในคดี” (Object) เท่านั้น ผู้ถูกไต่สวนไม่มีสิทธิใดๆ ในการต่อสู้คดี ไม่มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือในการค้นหาคำความจริงและการค้นหาพยานหลักฐาน ผู้ไต่สวนเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีเองโดยตลอด เริ่มตั้งแต่การสอบสวนและการฟ้องร้องคดีโดยไม่มีกรรมการไต่สวน ผู้ไต่สวนมีอำนาจในการลงโทษโดยไม่มีหลักเกณฑ์ในการต่อสู้คดีและไม่มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ไม่มีการพิจารณาเรื่องสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมระยะหลังนานาประเทศเลิกใช้วิธีการค้นหาคำความจริงระบบไต่สวนแบบเก่าเพราะเห็นว่าวิธีการเช่นนี้ไม่ถูกต้องที่รวมอำนาจการสอบสวนฟ้องร้องคดีและอำนาจการพิจารณาพิพากษาไว้ในองค์กรเดียวกัน ผู้พิพากษามีบทบาทค่อนข้างมากจึงมักคิดว่าตนเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม ดังนั้นเพื่อเป็นการลดอำนาจของผู้พิพากษาจึงได้มีการตัดอำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้องออกไปให้แก่องค์กร ที่เรียกว่า “อัยการ” ส่วนผู้พิพากษาคงเหลือแต่เพียงอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี⁴³

วิธีการค้นหาคำความจริงระบบไต่สวนในระยะต่อมาคู่ความเพียงแต่เสนอข้อเท็จจริงที่ตรงกับประเด็นแห่งคดีเท่านั้น ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ โดยจะเรียกพยานหรือเรียกผู้เชี่ยวชาญมาซักถามแล้วดำเนินการไต่สวนต่อไปเท่าที่เห็นว่ามีจำเป็น การค้นหาคำ

⁴¹ เข็มชัย ชูดวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2543), น. 1.

⁴² คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2561), น. 87.

⁴³ คณิต ฅ นคร, เพิ่งอ้าง, น. 88.

จริงระบบไต่สวนมีผลดี คือ ผู้พิพากษามีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางตามหลักการค้นหาความจริงโดยศาล (Principle of Judicial Investigation)⁴⁴ จึงพิพากษาคัดสินใจลงโทษจำเลยเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นผลดีในด้านการปราบปรามผู้กระทำความผิด และการค้นหาความจริงระบบไต่สวนยังขาดหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดในการพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้น จำเลยหลุดพ้นจากความผิดเพราะวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ฟ้องเคลือบคลุม ฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือข้อเท็จจริงแตกต่างจากฟ้องนั้น ไม่มี จำเลยจะหลุดพ้นจากความผิดต่อเมื่อมีพยานหลักฐานชัดเจนว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิด มิใช่ยกฟ้องเพราะปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴⁵ อีกทั้งผู้พิพากษาไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการค้นหาความจริงที่เป็นผลร้ายกับจำเลยเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่ค้นหาพฤติการณ์ต่างๆ ที่เป็นผลดีแก่จำเลยด้วยเพราะสิ่งที่อยู่ภายใต้ทฤษฎีของการค้นหาความจริงระบบไต่สวนคือ ความเชื่อถือและความไว้วางใจในความบริสุทธิ์ยุติธรรมของผู้พิพากษานั้นเอง⁴⁶

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มีลักษณะการค้นหาความจริงโดยนำระบบไต่สวนมาใช้อย่างจริงจัง และต่อมาหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1789 จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อจัดข้อบกพร่องของการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน โดยนำระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่มีวิธีการค้นหาความจริงในระบบกล่าวหามาใช้ กล่าวคือนำข้อดีของแต่ละระบบมารวมกันและตัดข้อเสียต่างๆ ออกไปจึงมีผลทำให้การดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสเป็นระบบผสม (The Mixed System) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1808 เป็นต้นมา⁴⁷ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การดำเนินคดีอาญาแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การสอบสวนคดีอาญา การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาคดี โดยการจำกัดอำนาจของผู้พิพากษาให้เหลือเพียงอำนาจการพิจารณา คดี
- 2) จัดตั้งระบบอัยการให้เป็นองค์กรหนึ่งของระบบกระบวนการยุติธรรม โดยมีหน้าที่รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญาอย่างยุติธรรม
- 3) การให้หลักประกันสิทธิการมีทนายความช่วยเหลือในการดำเนินคดี โดยทนายความมีอำนาจซักถามพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ทนายความมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีในฐานะที่เป็นผู้ให้ความคุ้มครองสิทธิพร้อมกับให้ความจริงปรากฏต่อศาล

⁴⁴ ชวลิต โสภณ, “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ,” คุณพาท, ฉบับที่ 28, เล่มที่ 6, น. 39 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2542).

⁴⁵ พิศศักดิ์ ศรีสุพล, การชะลอการฟ้อง, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2546), น. 20.

⁴⁶ Nancy Albert-Goldberg and Marshall J. Hartman, The Public Defender in America, (1983), p. 69.

⁴⁷ John Henry Merryman, Civil Law Tradition, (1969), pp. 136-138.

จากการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวมีผลเป็นการแยกอำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องออกจากศาล โดยตั้งองค์กรขึ้นใหม่เรียกว่า “อัยการ” เป็นผู้นำทำหน้าที่ค้นหาความจริงและฟ้องร้องคดี นอกจากพนักงานอัยการแล้วยังมี “ตำรวจฝ่ายคดี” (Judge Police) มีอำนาจทำการสอบสวนข้อเท็จจริงเบื้องต้นและมี “ผู้พิพากษาสอบสวน” (Judge Instruction) ซึ่งมีอำนาจทำการสอบสวนคดีที่ยุ่งยากซับซ้อน หรือคดีที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนก่อน การสอบสวนคดีในชั้นของผู้พิพากษาสอบสวน ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิให้ทนายความช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำได้โดยจัดการหาทนายความเองหรือให้ศาลแต่งตั้งทนายความในระหว่างสอบสวนก็ได้ ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันค้นหาความจริงทำให้สามารถพิสูจน์ความผิดได้ตามข้อเท็จจริงแห่งคดีการดำเนินคดีอาญาระบบผสม (The Mixed System) ได้แพร่ขยายไปยังแถบประเทศ ภาคพื้นยุโรปและในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่น เยอรมัน อิตาลี รวมทั้งกลุ่ม ประเทศสังคมนิยมทั้งในแถบเอเชียและยุโรปตะวันออก เป็นต้น เมื่อวิธีการค้นหาความจริงตาม ระบบไต่สวนได้มีการปรับปรุง โดยจะเริ่มต้นจากประเทศฝรั่งเศสแล้ว จึงมีผลเป็นการยกเลิกการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนแบบเก่าที่ล้าหลัง เพราะมีข้อบกพร่องในการดำเนินคดีอาญาและ ในปัจจุบันน่าจะไม่มีประเทศใดใช้ระบบนี้แล้ว

3.2.2 การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบที่นิยมใช้กันอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา มีแนวคิดมาจากระบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน วิธีการค้นหาความจริงจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้แข่งขันระหว่างคู่ความในคดี (Competition Doctrine) โดยศาลวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมกฎเกณฑ์การต่อสู้เพื่อมิให้คู่ต่อสู้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบหรือเสียเปรียบแก่กัน การดำเนินคดีจึงเป็นเรื่องของการแพ้ชนะระหว่างโจทก์กับจำเลยและต้องต่อสู้กันตามหลักเกณฑ์ทางวิธีพิจารณาความและทางพยานหลักฐานที่เคร่งครัด ระบบกล่าวหาจึงเน้นเป็นพิเศษว่าจำเลยในคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด⁴⁸ การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจึงเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน โดยกำหนดให้ผู้พิพากษารับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาและพิพากษาคดีส่วนหน้าที่สอบสวน ฟ้องร้องคดีให้เป็นหน้าที่ของอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ⁴⁹ ด้วยเหตุนี้ผู้พิพากษาจึงไม่มีบทบาทในการสืบพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยข้อเท็จจริงแห่งคดีและไม่มีหน้าที่

⁴⁸ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2544), น. 2.

⁴⁹ คณิต ฒ นคร, เพ็ญอ้วง, น. 88.

กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งเพราะเป็นหน้าที่ของกลุ่มความ⁵⁰ พนักงานอัยการที่เป็น โจทก์ฟ้องคดีและทนายความของฝ่ายจำเลยจะเป็นผู้นำพยานหลักฐานมาเสนอเพื่อพิสูจน์ความจริงกันในศาลและให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้พ้นสภาพการเป็นวัตถุแห่งการซักพอก โดยยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธาน ในคดี” (Subject) และถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาความอาญา มิใช่เป็นเพียงวัตถุหรือ “กรรมในคดี” (Object)⁵¹ ทำให้มีโอกาสแก่ข้อกล่าวหาและมีสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือด้วยในการให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางด้านกฎหมายและเป็นตัวแทนแก่ต่างในการต่อสู้คดี

ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) อันมีวิธีการค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ลักษณะการต่อสู้คดีเป็นแบบปฏิบัติหรือที่เรียกว่า “ระบบการต่อสู้คดีแบบคู่ความ” (Adversary System) ตามปรัชญาในการค้นหาความจริงบนสมมุติฐานที่ว่าความจริงจะปรากฏ หากทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันอย่างยุติธรรมต่อหน้าศาลที่วางตัวเป็นกลาง กล่าวคือ เป็นการต่อสู้ระหว่าง โจทก์และจำเลยที่เป็นคู่ความ มีลักษณะเช่นเดียวกับการดำเนินคดีแพ่ง ซึ่งคู่ความจะมีสิทธิเท่าเทียมกันและต่อสู้คดีต่อหน้าผู้พิพากษาซึ่งเป็นฝ่ายที่สาม ผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้ชี้ขาดต้องวางเฉยเป็นกลาง (Passive) คอยควบคุมดูแลให้ทั้งสองฝ่ายดำเนินคดีไปตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้อย่างเคร่งครัดเพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายมิให้ได้เปรียบเสียเปรียบกัน คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานของตนมาแสดงต่อศาลและศาลจะตัดสินคดีไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอ ผู้กล่าวหาที่มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาแสดงว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาต้องนำพยานหลักฐานมานำเสนอว่าตนมิได้กระทำความผิด การค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหานี้ข้อเท็จจริงในคดีจะถูกเปิดเผยในศาล โดยผ่านขั้นตอนการฟ้องคดีอาญาและการต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกันตามหลักการต่อสู้คดี (Fight Theory)⁵² การดำเนินคดีอาญาจึงเริ่มจากการกล่าวหาของ โจทก์ซึ่งมีหน้าที่ในการแสดงพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยมีศาลและลูกขุนที่วางตัวเป็นกลางว่าด้วยพยานหลักฐานและทำหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดีจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความจริงในคดีและเนื่องจากคู่ความทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่นำพยานมาต่อสู้คดีกันในศาลนั่นเอง ทำให้มีการยอมรับหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยและทำให้มีการพิจารณาคดีด้วยการซักถามพยาน โดยเปิดเผย⁵³

⁵⁰ John H. Langbein, *Comparative Criminal Procedure*, (1977), p. 1.

⁵¹ คณิต ฌ นคร, *เพิ่งอ้าง*, น. 89.

⁵² John H. Langbein. Op.cit. p. 58.

⁵³ John Henry Merryman. Op.cit. p. 135.

การค้นหาความจริงระบบกล่าวหาที่มีผลดีคือ ผู้ถูกกล่าวหาและผู้กล่าวหาที่มีสิทธิในการแสดงพยานหลักฐานและคัดค้านพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างเต็มที่ การต่อสู้คดีจะมีการกำหนดขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมและมีหลักประกันคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างชัดเจน ผู้พิพากษาเป็นองค์กรอิสระคอยรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ จากคู่ความทั้งสองฝ่ายที่นำมาแสดงตามหลักการค้นหาความจริงเท่าที่คู่ความนำเสนอ (Principle of Party Presentation)⁵⁴ และมีอำนาจในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎหมายแล้วจึงพิจารณาพิพากษาจากพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายและมีกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุล (Check and Balance) เพื่อตัดสินด้วยความเป็นกลาง⁵⁵ แต่การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาที่มีผลเสีย คือ มีกฎเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบและมีบทตัดพยานอย่างเคร่งครัด (Exclusionary Rule) ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดีการปราบปรามผู้กระทำความผิดถ้ามีเหตุอันควรสงสัยศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาบางคน ผู้ถูกกล่าวหาอาจหลุดพ้นจากความผิดเนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้ปฏิบัติตามกฎกติกาทั้งที่พยานหลักฐานอาจสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด

จากการศึกษาเปรียบเทียบระบบการดำเนินคดีอาญาและวิธีการค้นหาความจริงของกฎหมายต่างประเทศทั้งสองระบบแล้ว สรุปได้ว่าลักษณะการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยได้นำระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) อันมีวิธีการค้นหาความจริงระบบไต่สวน (Inquisitorial System) มาใช้ โดยเน้นบทบาทผู้พิพากษาที่มีอำนาจในการค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวางตามหลักการค้นหาความจริงโดยศาล (Principle of Judicial Investigation) และในขณะเดียวกันก็นำระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีวิธีการค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหา (Accusatorial System) มาใช้โดยมุ่งเน้นบทบาทของคู่ความในการสืบพยานหลักฐานต่างๆ ส่วนบทบาทที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา ทนายความในระบบกล่าวหามีส่วนช่วยในการค้นหาความจริงในคดีอาญาได้เป็นอย่างดี ซึ่งไม่เหมือนระบบไต่สวนที่ใช้วิธีการค้นหาความจริงโดยมุ่งเน้นบทบาทของศาล บทบาทที่สำคัญของทนายความในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย จึงมีวิธีการค้นหาความจริงโดยนำข้อดีของระบบกฎหมายทั้ง 2 ระบบ มารวมกันและตัดข้อเสียออกไปเพื่อให้ได้ความจริงมากที่สุด ทนายความจึงมีบทบาทที่สำคัญในฐานะเป็นตัวแทนให้แก่ฝ่ายจำเลยและขณะเดียวกันก็เป็นองค์กรสำคัญขององค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ช่วยสร้างคุณธรรมและเป็นหลักประกันการดำเนินคดีอาญาให้เป็นไปตามกระบวนการของกฎหมายด้วยความเป็นธรรม

⁵⁴ ชาเลิศ โสภณวัต, *เพิ่งอ้าง*, น. 39.

⁵⁵ พีรศักดิ์ ศรีสุพล, *เพิ่งอ้าง*, น. 22.

3.3 หลักสิทธิมนุษยชนในการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลย

การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเรื่องที่นานาประเทศให้ความสำคัญ อันถือเป็นหลักสากลในการให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลย อันเกี่ยวเนื่องกับมาตรฐานทางสิทธิมนุษยชน ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองเรื่องการดำเนินคดีอาญาไว้เป็นมาตรฐานสากลโดยบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) และมาตรฐานดังกล่าวยังได้รับการบัญญัติรับรองในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก และองค์กรทางสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ เช่น The European Convention Human Rights and Fundamental Freedoms 1950 เป็นต้น

นอกจากการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย ในการดำเนินคดีอาญา ยังมีหลักการพิจารณาคดีอาญาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การดำเนินคดีอาญาหรือการพิจารณาคดีอาญาจะต้องดำเนินการพิจารณาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมเพราะขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีอาญานั้นกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด อาจถูกจับกุมคุมขัง หรือคั่น ซึ่งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพอย่างมาก อาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องทนอยู่กับสภาพเลวร้ายตลอดการพิจารณาคดี และยังมีผลให้ความจำในข้อเท็จจริงในคดีของพยานหรือจำเลยค่อย ๆ เลือนหายไป พยานบางอย่างอาจสูญหายหรือเสียชีวิต หรือพยานบุคคลบางคนอาจเสียชีวิต ก่อนการพิจารณาคดีจะเสร็จสิ้น ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็วย่อมทำให้ข้อเท็จจริงกระจ่างชัดสามารถปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงได้ถูกต้องมากขึ้นและรวดเร็ว โดยไม่หลงโทษผู้บริสุทธิ์หรือปล่อยผู้กระทำความผิดไป⁵⁶

หลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เป็นสิทธิมนุษยชนทางอาญาที่ได้รับแนวความคิดมาจากสิทธิตามธรรมชาติซึ่งมีความสำคัญและมีการรับรองไว้ในระดับนานาชาติ ดังนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงได้ร่วมกันก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ (United Nations) และร่างกฎบัตรสหประชาชาติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งได้มีการร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเพื่อให้สอดคล้องกับกฎบัตรสหประชาชาติ ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้รับรองเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948⁵⁷ และยังสามารถปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป ค.ศ.1950 เช่นเดียวกันกับหลักการค้นหา

⁵⁶ เกษม คมสัจธรรม, การยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบของศาลในคดีอาญา, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2536), น. 37.

⁵⁷ นพนิติ สฤษยะ, สิทธิมนุษยชน, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2537), น. 11.

ความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยดังกล่าวข้างต้นสาระสำคัญของมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในการดำเนินคดีอาญาอันเกี่ยวกับหลักการค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดและการดำเนินคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม สามารถพิจารณาได้ดังนี้

3.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948)

ก) หลักการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยตามคำนำของกฎบัตรสหประชาชาติได้กล่าวถึงความเชื่อของสหประชาชาติว่าจะยึดมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งชายและหญิง และชนชาติน้อยใหญ่ต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความมั่นคงและความผาสุก สหประชาชาติจะส่งเสริมความเคารพต่อและรักษาไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐานของมวลชน โดยไม่มีความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติเพศ ภาษา หรือศาสนา⁵⁸ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงของสหประชาชาติจึงได้มีการร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) ซึ่งได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับการพิจารณาพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีไว้ในข้อ 10 และข้อ 11(1)⁵⁹ คือ

(1) บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใด ๆ ทางอาญา (ข้อ 10)

(2) บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามกฎหมายภายใต้การพิจารณาที่เปิดเผย และผู้นั้นมีสิทธิได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี (ข้อ 11(1))

จากหลักการดังกล่าวในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) ในข้อ 11(1) จะเห็นได้ว่า มีการวางหลักการคุ้มครอง ในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญานั้น จะต้องมีการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อพิสูจน์ว่าบุคคลนั้น ๆ กระทำความผิดตามกฎหมาย และในการให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อ

⁵⁸ กุลพล พลวัน, พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2538), น. 38-39.

⁵⁹ Universal Declaration of Human Rights (1948).

Article 10 “Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

Article 11(1) “Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

พิสูจน์ความผิดจะต้องกระทำภายใต้การพิจารณาที่เปิดเผย ซึ่งมีความหมายว่าจะต้องกระทำภายใต้การพิจารณาที่สามารถตรวจสอบสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยได้โดยตรงกับระบบการค้นหาคความจริง โดยการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) หรือการค้นหาคความจริงตามเนื้อหา

ข) หลักการดำเนินคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) ได้บัญญัติหลักการแนวคิดอันเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาด้วยความรวดเร็วไว้ใน ข้อ 10⁶⁰ คือ บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใด ๆ ทางอาญาจากบทบัญญัตินี้จะให้ได้ว่า มีการรับรองให้พิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย แต่ไม่ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วไว้แต่การพิจารณาคดีโดยเร็วขึ้นทำให้เกิดความเป็นธรรมกับทั้งผู้เสียหาย และผู้ถูกกล่าวหา จึงพออนุมานได้ว่า สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็วเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามที่ได้บัญญัติไว้ในข้อ 10 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948)⁶¹

3.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966)

ก) การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย ภายหลังจากที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติมีมติรับรองคำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อปี ค.ศ.1948 สหประชาชาติได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนทางอาญาที่สำคัญไว้ คือ สิทธิในความเสมอภาคกันตามกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม ถ้าถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา (The right to equality before the law and to fair trial if accused of any crime) รวมถึงสิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยเหมาะสมในเวลาอันสมควร โดยบัญญัติไว้ใน “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองหรือสิทธิทางการเมือง” ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2535⁶²

⁶⁰ Universal Declaration of Human Rights (1948).

⁶¹ สันตุลักษ์ ปัญวัฒน์ลิขิต, การพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2540), น. 13.

⁶² International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 14

“1. All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by law. The press and the public may be excluded from all or part of a trial for reasons of morals, public order (ordre public) or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly

และตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ได้รับรองสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะได้รับการพิจารณาของศาลในคดีอาญาเพื่อพิสูจน์ความผิดไว้ในข้อ 14 คือ⁶³

(1) บุคคลจะได้รับการพิจารณาคดีอาญาอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม โดยเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจอิสระและเป็นกลาง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หนังสือพิมพ์และสาธารณชนอาจถูกห้ามการรับฟังการพิจารณาทั้งหมดหรือบางส่วนได้ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตย หรือด้วยเหตุผลด้านความเป็นอยู่ของคู่กรณีหรือกรณีในศาลเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษ ซึ่งการเป็นข่าวอาจทำให้กระทบต่อความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญาย่อมเป็นที่เปิดเผยเว้นแต่มีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน (ข้อ 14 (1))

(2) บุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย (ข้อ 14 (2))

(3) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้การปรักปรำตนเองหรือสารภาพผิด (ข้อ 14 (3) (g)) เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าว ในข้อ 14 (2) จะเห็นได้ว่า มีการบัญญัติให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดในการค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา และในข้อ 14 (3) (g) ยังให้ความสำคัญคุ้มครองว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะไม่ถูกบังคับให้ให้การปรักปรำตนเองหรือสารภาพผิด ดังนั้น กระบวนการพิจารณาคดีอาญาจึงต้องมีการค้นหาความจริงตามหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามกติการะหว่างประเทศดังกล่าว และในการพิจารณาคดีของศาลก็ต้องได้รับการพิจารณาอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมโดยเปิดเผยในศาล ตามข้อ 14 (1) เพื่อให้สามารถตรวจสอบกระบวนการค้นหา

necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice; but any judgement rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children.

2. Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

3. In the determination of any criminal charge against him, every one shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality: ...

(g) Not to be compelled to testify against himself or to confess guilt.”

⁶³ เพิ่งอ้าง, น. 14.

ความจริงได้ทำนองเดียวกันกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) ในข้อ 11 (1)

จ) หลักการดำเนินคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมภายหลังที่ได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Commission on Human Rights) ได้ผลักดันหลักการต่าง ๆ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้เกิดผลจริงยิ่งขึ้น โดยต้องก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายภายในรัฐที่เป็นภาคีสมาชิก อันเป็นผลนำไปสู่การกำหนดกติกา 2 ฉบับแยกจากกัน โดยนำหลักการสำคัญในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) แยกออกเป็นสองกลุ่มสาระสำคัญ คือ

1) หลักการเกี่ยวกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้ร่างบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวขึ้นเป็น “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ.1966”

2) หลักการเกี่ยวกับสิทธิอื่นของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้ร่างบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวขึ้นเป็น “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966”⁶⁴ ซึ่งตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 ได้

บัญญัติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะได้รับการดำเนินคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมในข้อ 14 (3) คือ

(1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลันและละเอียดในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้ (ข้อ 14(3) (a))⁶⁵

(2) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดีและติดต่อกับ

ทนายความได้ตามความประสงค์ของตน (ข้อ 14(3) (b))⁶⁶

⁶⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และกษมา เดชรักษา, กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิขั้นพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2547), น. 6.

⁶⁵ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 14 (3) (a) “To be informed promptly and in detail in a language which he understands of the nature and cause of the charge against him.”

⁶⁶ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 14 (3) (b) “To have adequate time and facilities for the preparation of his defence and to communicate with counsel of his own choosing.”

(3) สิทธิได้รับการพิจารณาโดยปราศจากการชักช้าอย่างไม่เป็นธรรม (ข้อ 14 (3) (c))⁶⁷ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในข้อ 14 (3) (c) จะเห็นได้ว่า กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ

พลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 ได้รับรองสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วไม่ชักช้าไว้อย่างชัดเจน ถือเป็นหลักประกันขั้นต่ำของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกได้นำไปเป็นแบบอย่าง รวมถึงประเทศไทยก็ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้เช่นเดียวกัน⁶⁸

3.3.3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป ค.ศ.1950 (The European Convention Human Rights and Fundamental Freedoms 1950)

ก) หลักการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป ค.ศ.1950 นี้เป็นความตกลงที่ทำขึ้นระหว่างประเทศในทวีปยุโรป เพื่อกำหนดข้อตกลงในการให้ความคุ้มครองทางสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาคดีอาญาของประชาชนในประเทศภาคีสมาชิกทวีปยุโรป ซึ่งได้มีความตกลงอันเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ถูกฟ้องคดีอาญาว่าจะได้รับการพิสูจน์ความผิดไว้ในข้อ 6 สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม ในข้อย่อยที่ 2 กำหนดว่า “บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด”⁶⁹ ซึ่งหลักการดังกล่าวได้บัญญัติคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไว้ในทำนองเดียวกันกับมาตรฐานระหว่างประเทศที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในข้อ 2.3.1 และ 2.3.2 กล่าวคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดของบุคคลนั้น ๆ

ข) หลักการดำเนินคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป ค.ศ.1950 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการดำเนินคดีอาญาด้วยความรวดเร็วไว้ในข้อ 6 สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม ในข้อ 1⁷⁰ ไว้ว่า ในการพิจารณาสัทธิทางแพ่ง หรือความรับผิดชอบในหนี้หรือการกล่าวหาว่ากระทำ

⁶⁷ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 Article 14 (3) (c) “To be tried without undue delay.”

⁶⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

⁶⁹ The European Convention Human Rights and Fundamental Freedoms 1950 Article 6 Right to a fair trial

2. Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law

⁷⁰ The European Convention Human Rights and Fundamental Freedoms 1950 Article 6 Right to a fair trial

ความผิดอาญาในข้อหาใด ๆ ต่อบุคคล บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และเปิดเผยภายในระยะเวลาอันสมควร โดยศาลที่เป็นอิสระและเป็นกลางซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย คำพิพากษาจะต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ เว้นแต่การเปิดเผยแต่สื่อมวลชน หรือต่อสาธารณะ จะได้รับการยกเว้นไม่ให้เปิดเผยการพิจารณาทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งส่วนใด เพื่อประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับ ศีลธรรมอันดี ความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของชาติในประเทศประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ ในการพิจารณาคดีเยาวชน หรือเพื่อป้องกันสิทธิส่วนบุคคลในกรณีที่มีความจำเป็น หรือกรณีที่มีความจำเป็นอื่นใดตามการพิจารณาของศาลในสถานการณ์พิเศษที่ซึ่งการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยจะ กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ในการอำนวยความยุติธรรม

จากการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยอันเป็นมาตรฐานสากลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าดำเนินคดีอาญาว่าจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าจะมีการพิสูจน์ว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามกฎหมายหรือได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด กล่าวคือ บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าดำเนินคดีอาญาจะต้องได้รับการ พิจารณาค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดที่ถูกกล่าวหาและการพิสูจน์หา ความจริงเกี่ยวกับข้อกล่าวหาของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนี้ทุกองค์ประกอบในกระบวนการ ยุติธรรมจะต้องมีส่วนร่วม มิใช่เพียงกระทำแต่ในชั้นเจ้าพนักงานเท่านั้น การพิสูจน์ดังกล่าวรวมถึง การชี้ขาดความผิดโดยการพิจารณาพิพากษาของศาล และจะต้องกระทำโดยการดำเนินกระบวนการ พิจารณาที่เปิดเผยต่อสาธารณะ สามารถตรวจสอบกระบวนการการค้นหาค้นหาความจริงได้ด้วย ในการ ดำเนินคดีอาญาของประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกของความตกลงระหว่างประเทศสามฉบับดังกล่าว ดังนั้น กระบวนการการค้นหาค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาว่าเป็นผู้กระทำความ ผิดตามกฎหมายหรือไม่ จึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญดังที่มาตรฐานสากลทั้งสามฉบับ ดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในส่วนของหลักการดำเนินคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมนั้น จากมาตรฐานสากลใน

1. In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice..

เห็นได้ว่าการรับรองให้การดำเนินคดีต้องกระทำการพิจารณาภายในระยะเวลาอันสมควร ซึ่งหมายความว่าต้องไม่เป็นการชักช้าให้กระทบถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัตินี้ก็เป็นการสอดคล้องกับมาตรฐานสากลฉบับอื่น ๆ ที่ให้การรับรองในเรื่องการพิจารณาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม หรือการพิจารณาโดยไม่ชักช้า เช่นเดียวกันนี้ไว้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญานั้น นอกจากการรับรองว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคืบหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา หรือการพิจารณานสืบสงสัยตามสมควรก่อนพิพากษาลงโทษจะเป็นหลักการสำคัญที่นานาประเทศให้การรับรองแล้ว การพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม หรือการพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้า นั้น ก็เป็นหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งที่นานาประเทศให้ความรับรองไว้เช่นกัน

3.4 ลักษณะของคนป่วยทางจิตเวช

3.4.1 สาเหตุของอาการป่วยทางจิตเวช

อาการป่วยทางจิตเวชในแต่ละบุคคลจะมีสาเหตุที่แตกต่างกันไป เนื่องจากความเจ็บป่วยทางจิตเกิดจากสาเหตุปัจจัยต่างๆ มาปฏิสัมพันธ์ (interaction) ต่อกัน โดยแต่ละคนอาจได้รับผลจากปัจจัยเหล่านั้นมากน้อยไม่เท่ากัน ส่งผลให้การวินิจฉัยอาการป่วยทางจิตเวชต้องอาศัยกลุ่มอาการ (syndrome) เป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากการวินิจฉัยทางการแพทย์สาขาอื่น⁷¹

1) แนวความคิดของการเกิดโรคทางจิตเวชสามารถแบ่งออกได้ 2 ประการ คือ

(1) Stress Diathesis Model การเกิดโรคทางจิตเวชขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความเครียด (stress) และความเสี่ยงต่อโรคที่บุคคลนั้นมีอยู่ หากมีความเสี่ยงสูงแม้ระดับของความเครียดจะไม่รุนแรงก็สามารถกระตุ้นให้เกิดโรคได้ แต่หากมีความเสี่ยงต่ำหรือไม่มี แม้จะมีความเครียดที่รุนแรงก็ไม่อาจทำให้เกิดโรคขึ้นได้

(2) Case Formulation เป็นการขยายภาพมองจาก Stress Diathesis Model ให้กว้างขึ้น โดยพิจารณาปัจจัย 4 ประการจากตัวผู้ป่วยและสิ่งรอบตัวผู้ป่วย คือ ปัจจัยที่เสี่ยง (predisposing factors) ปัจจัยกระตุ้นให้เกิดอาการ (precipitating factors) ปัจจัยทำให้อาการคงอยู่ (perpetuating factors) และปัจจัยปกป้อง (protective factors) ซึ่งอาจเป็นปัจจัยด้านชีวภาพ จิตใจ หรือสังคมก็ได้

2) กลุ่มปัจจัยที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของโรคทางจิตเวช ได้แก่⁷²

(1) ปัจจัยด้านชีวภาพ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น

⁷¹ ปราโมทย์ สุคนิษฐ์และมาโนช หล่อตระกูล. (2548). จิตเวชศาสตร์รามธิบดี. หน้า 19-25.

⁷² แหล่งเดียวกัน หน้า 83.

พันธุกรรม โรคทางจิตเวชที่พบว่าพันธุกรรมมีบทบาทในการเกิดโรคอย่างมากมาย คือ Mood disorders, Schizophrenia, Alcohol abuse และ Alzheimer's disease ซึ่ง ใน ปัจจุบัน มีวิธีการศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดโรคในระดับ DNA ได้โดยตรง แต่ยังคงไม่พบว่า DNA ที่ผิดปกตินั้นอยู่ที่ใดหรือมีวิธีการถ่ายทอดอย่างไร

ชีวเคมี ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา การศึกษาสมองในแง่ต่างๆ โดยเฉพาะในแง่ชีวเคมี (neurobiochemistry) ได้รับการพิสูจน์จนได้รับคำตอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงระดับสารสื่อประสาท (neurotransmitters) และ receptors ต่างๆ ต่อการเกิดโรคหรืออาการทางจิตเวช

(2) ปัจจัยด้านสังคม จากการศึกษาที่เป็นระบบไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าการอยู่ในระดับสังคมที่ต่ำหรือมีฐานะยากจนจะเป็นเหตุให้มีอาการป่วยทางจิตเวชมากกว่าคนที่อยู่ในระดับสังคมที่ดีกว่า อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางสังคมมีผลอย่างมากในฐานะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอาการใน ผู้ที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคอยู่แล้วซึ่งปัจจัยทางสังคมที่จิตแพทย์ให้ความสำคัญมากที่สุดก็คือครอบครัว

(3) ปัจจัยด้านจิตใจ มีหลายทฤษฎีที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางจิตใจ ทั้งในด้านความคิด อารมณ์ หรือพฤติกรรม ถึงแม้จะไม่มีทฤษฎีใดที่ใช้อธิบายและพิสูจน์ได้กับทุกปรากฏการณ์ แต่ก็ทำให้สามารถเข้าใจและรักษาโรคทางจิตเวชได้ดียิ่งขึ้นทฤษฎีหลักๆ ได้แก่

Learning Theory (ทฤษฎีการเรียนรู้) ประกอบด้วย classical conditioning และ operant condition โดยอธิบายการเกิดและการรักษาโรคทางจิตเวชที่มีอาการทางพฤติกรรม เป็นหลัก

Cognitive Theory (ทฤษฎีความคิด) อธิบายลักษณะความคิดของผู้ป่วย โรคซึมเศร้าที่มักมองตนเองในแง่ลบ ซึ่งหากแก้ไขความคิดดังกล่าวได้ก็อาจทำให้อารมณ์ที่ซึมเศร้า กลับดีขึ้นได้

Psychoanalytic Theory (ทฤษฎีจิตวิเคราะห์) ผู้ที่เริ่มคิดค้น คือ Sigmund Freud แม้ไม่อาจพิสูจน์ได้ชัดเจนว่าโรคทางจิตเวชทั้งหมดเกิดและรักษาได้ด้วยวิธีการทางจิตวิเคราะห์แต่แนวคิดดังกล่าวสามารถใช้เป็นหลักวิเคราะห์และทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ของจิตใจได้เป็นอย่างดี

Personality Theory (ทฤษฎีบุคลิกภาพ) โดยมีแนวคิดที่ว่า การที่บุคคลหนึ่งมีบุคลิกภาพบางรูปแบบ อาจทำให้มีโอกาสเกิดโรคหรืออาการทางจิตเวชได้ง่ายขึ้น ความสัมพันธ์นี้เห็นได้ไม่ชัดในการเกิด Psychosis แต่จะเห็นได้ชัดกว่าในการเกิดโรคกลุ่ม Neuroses

3.4.2 ลักษณะและการวินิจฉัยอาการป่วยทางจิตเวช

(1) ลักษณะของอาการป่วยทางจิตเวช⁷³

ความผิดปกติที่พบใน โรคจิตเวชเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจซึ่งกระทบ ต่อพฤติกรรมการแสดงออก รวมถึงบุคลิกภาพและปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลอื่น ดังนั้น อาการทาง จิต

⁷³ นวลสิริ เปาโรหิตย์และคณะ, จิตวิทยาพัฒนาการ, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2520), น. 147-153.

เวชจึงมีความหมายกว้างครอบคลุมถึงความผิดปกติทุกด้านของบุคลิกภาพ ซึ่งพบได้จากคำบอกเล่าของผู้ป่วย การตรวจอาการ และจากการสังเกตของผู้วินิจฉัย⁷⁴ โดยอาการที่พบในโรคที่เกิดทางจิตเวชส่วนใหญ่จะมีอาการแจ้ง (symptoms)⁷⁵ และอาการแสดง (signs)⁷⁶ ให้ตรวจพบได้มากกว่า หนึ่งอย่างขึ้นไป อาการที่ปรากฏเพียงอาการเดียว ไม่อาจยืนยันได้ว่าผู้นั้นป่วยเป็นโรคทางจิตเวช การวินิจฉัยโรคจึงต้องอาศัยการพิจารณาในลักษณะของกลุ่มอาการร่วมกับการพิจารณา องค์ประกอบอื่นของเกณฑ์การวินิจฉัยโรค ซึ่งจะต้องมีความรุนแรงของอาการถึงระดับหนึ่ง และ อาการนั้นจะต้องคงอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งประกอบกัน มิใช่เป็นอาการเพียงชั่วคราว

1) อาการของโรคทางจิตเวชแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้⁷⁷

- ความผิดปกติของพฤติกรรม การเคลื่อนไหว (disorders of motor activity) เช่น อาการกล้ามเนื้อกระตุกที่เกิดขึ้นเองโดยไม่มีสิ่งกระตุ้นจากภายนอกการย่ำสิ่งใดสิ่ง

หนึ่งซ้ำๆ หรือมีอาการเคลื่อนไหวมากแบบคลั่งที่เรียกว่า Catatonic Excitement

- ความผิดปกติของความคิด ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ความผิดปกติในเนื้อหาความคิด (disorders of content of thought) เช่น มีความคิดหลงผิดเชื่อในสิ่งที่ไม่มีหรือไม่เป็นความจริง หรือมีความรู้สึกว้าวุ่นสับสนเปลี่ยนแปลงไป ทุกอย่างหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว หรือสิ่งของในห้องไม่ตั้งตรงหรือเองไปหมด

- ความผิดปกติของกระแสและรูปแบบความคิด (disorders of stream and form of thought) เช่น ไม่สามารถลำดับความคิดตามขั้นตอนของเหตุการณ์ได้ ความคิดขาดๆ หายๆ หรือพูดจาไม่ต่อเนื่องกัน

- ความผิดปกติของอารมณ์ (disorders of emotion) ซึ่งพิจารณาจาก ขอบเขตและความมากน้อย ความคงอยู่และความเหมาะสมของอารมณ์ที่แสดงออก เช่น มีความรู้สึกกลัว หรือวิตกกังวลโดยไม่มีสาเหตุ หรือมีความรู้สึกสบาย รื่นริงสนุกสนานผิดธรรมดา บางรายมีสีหน้าเรียบเฉย ไม่แสดงอารมณ์ใดๆ หรือมีอารมณ์ไม่สอดคล้องกับความคิดและเหตุการณ์ ในขณะนั้น

⁷⁴ ปราโมทย์ สุกนิษฐ์และมานิช หล่อตระกูล, *เพ็ญอ่วง*, น. 55.

⁷⁵ เป็นความรู้สึกของคนไข้ที่รู้สึกผิดปกติ ซึ่งอาจจะจริงหรือไม่จริงก็ได้ เรียกว่า “อาการบอกเล่า” (subjective symptoms).

⁷⁶ เป็นอาการแสดงของโรคที่เป็นจริงมีจริง ตรวจพบได้ทางร่างกาย ห้องปฏิบัติการหรือจากการตรวจพิเศษ เรียกว่า “อาการที่ตรวจพบ” (objective signs).

⁷⁷ สมภพ เรื่องตระกูล, *ตำราจิตเวชศาสตร์*, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2548), น. 31-37.

- ความผิดปกติของการรับรู้ (disorders of perception) เช่น การแปลสิ่งที่พบเห็นผิดไป จากความเป็นจริง เห็นเชือกเป็นงู หรือมีอาการประสาทหลอน รับรู้โดยไม่มีสิ่ง กระตุ้นจากภายนอก มีอาการหูแว่ว เห็นภาพหลอน

- ความผิดปกติของสติสัมปชัญญะ (disturbance of consciousness) จะมีผลกระทบต่อ ความสามารถในการทำความเข้าใจ สมาธิ การคิด การรับรู้ต่อสถานการณ์ เช่น มี อาการรุนแรง ลึบสน การรับรู้ต่อความเป็นไปรอบๆ ตัวเสียไป มีอาการเพ้อ หรือสติสัมปชัญญะ เลื่อนรางไม่ ชัดเจน

- ความผิดปกติของความจำ (disorders of memory) เช่น มีอาการสูญเสีย ความทรงจำ โดยจำเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ได้ (amnesia) หรือมีการบิดเบือนในด้านความจำ (paramnesia) รู้สึกว่าเคย เห็นหรือรู้จักคุ้นเคยกับสิ่งหนึ่งมาก่อน ทั้งๆ ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนเลย

- ความผิดปกติของเชาว์ปัญญา (disorders of intelligence) เช่น มีอาการ ปัญญาอ่อน หรือมีความจำและเชาว์ปัญญาเสื่อมลงโดยที่สติสัมปชัญญะยังปกติ

3.4.3 อาการของโรคทางจิตเวช

สามารถแบ่งออกได้ตามลักษณะอาการที่แสดง ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ⁷⁸

1) ลักษณะอาการของโรคที่สามารถสังเกตเห็นได้โดยง่ายเป็นอาการ ผิดปกติที่สามารถ สังเกตได้ทันทีที่ได้พบเห็นหรือพูดคุยด้วย ส่วนมากเป็นผู้ป่วยทางจิตที่แสดง อาการโดยตรง โดย อาจแสดงออกทางร่างกาย สีหน้าท่าทาง อารมณ์ หรือ พฤติกรรมที่ผิดไปจากคน ปกติทั่วไปของผู้ป่วย เช่น ผู้ที่มีร่างกายผิดปกติ ซุบซอม มักจะป่วยเป็น โรคอารมณ์แปรปรวนชนิด ซึมเศร้า (major depression) ผู้ที่มักแสดงสีหน้าไม่เป็นมิตรกับผู้อื่นอย่างไม่มีเหตุผล (hostile) มัก เป็นผู้มีอาการ ระวัง ผู้ที่กระทำตรงกันข้ามกับสิ่งที่สั่งโดยไม่แสดงอาการก้าวร้าว เช่น เมื่อบอกให้ อ้าปากกลับ หุบปากแน่น มักเป็นผู้ป่วยโรคจิตเภท หรือผู้มีระดับเชาว์ปัญญาที่ต่ำกว่าปกติที่เรียกว่า ปัญญาอ่อน (mental retardation) มักจะแสดงออกโดยท่าทางหรือคำพูด เป็นต้น

2) ลักษณะอาการที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้หรือสังเกตเห็นได้ยากเป็น อาการป่วยทาง จิตเวชที่แสดงอาการเป็นบางครั้งหรือไม่แสดงอาการ โดยทั่วไปแล้วไม่สามารถ สังเกตเห็นได้ต้อง อาศัยขั้นตอนการวินิจฉัยทางการแพทย์จึงจะสามารถทราบว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ป่วย จิตเวชเช่นผู้ที่มีความผิดปกติทางด้านความคิดมีความคิดขาดๆหายๆไม่ปะติดปะต่อกันซึ่งเป็น อาการของผู้ป่วยโรค จิต ผู้ที่มีอาการหลงผิด (delusion) คือ เชื่อในสิ่งที่ผิดจากความเป็นจริง มีอาการ หลงผิดว่าถูกกลั่น แก่ล้างปองร้าย บางรายอาจมีอาการย้ำคิด (obsession) ย้ำทำ (compulsion) หรืออาจ มีอาการแปลสิ่งที่

⁷⁸ สังกัส เนวารัตนพันธ์, ปัญหาการดำเนินคดีอาญาและการบังคับโทษกับผู้ป่วยจิตเวช, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2549), น. 22.

เห็นหรือ ได้ยินผิดไป (illusions) เช่น การได้กลิ่นน้ำหอมเป็นกลิ่นอุจจาระ บางราย มีความผิดปกติทางด้านความจำ มีอาการความจำเสื่อม (amnesia) หรือมีภาวะสมองเสื่อม (dementia) ซึ่งสูญเสียความสามารถทางสติปัญญา (intellectual function) เป็นต้น โดยอาการป่วย ของบุคคลเหล่านี้จะไม่ได้แสดงออกอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ไม่แสดงอาการผู้ป่วยจะเหมือนคนปกติ ทั่วไปทุกประการ ต่อเมื่อถูกกระตุ้น โดยสิ่งเร้าจากภายนอกจึงจะแสดงความคิดผิดปกติออกมาให้เห็น

3.4.4 การวินิจฉัยอาการป่วยทางจิตเวช

วิธีการวินิจฉัยผู้ป่วยจิตเวชที่ใช้ในปัจจุบันเป็นการตรวจสภาพจิตใจโดยอ้อม เนื่องจากยังไม่มีเครื่องมือที่จะตรวจสภาพจิตใจได้โดยตรง การตรวจจึงเป็นไปโดยอนุมานจากคำ บอกเล่า และใช้การสังเกตอารมณ์และพฤติกรรมของผู้ป่วย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมีขั้นตอนในการ วินิจฉัยว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ป่วยจิตเวชหรือไม่โดยสังเขป ดังนี้⁷⁹

(1) การตรวจอาการของผู้ป่วยจิตเวชประกอบด้วย การซักประวัติ การตรวจสภาพจิต (mental status examination) การตรวจร่างกาย (physical examination) และการตรวจทางห้องปฏิบัติการ ซึ่งกระทำโดยการใช้เครื่องมือทดสอบทางจิตวิทยาที่ได้มาตรฐานร่วมกับการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ทางจิตวิทยาและการซักประวัติทางจิตวิทยาเพื่อสรุปความเป็นมาของปัญหาทางจิตใจและวินิจฉัยสาเหตุของอาการป่วย โดยพิจารณาถึงความผิดปกติที่สืบเนื่องมาจากพยาธิ สภาพทางสมอง ลักษณะบุคลิกภาพ และระดับเชาวน์ปัญญา เพื่อการนี้ผู้ทดสอบจะต้องสร้างสัมพันธภาพกับผู้ป่วยเพื่อให้ผู้ป่วยเกิดความไว้วางใจและให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ในกรณีที่ผู้ป่วยเป็นผู้ถูกดำเนินคดีอาญา การทดสอบจะต้องกระทำแบบ Battery of Test ซึ่งใช้แบบทดสอบหลายๆ อย่าง ประกอบกันเพื่อวัดความสามารถของผู้ป่วยในหลายๆ ด้าน และเมื่อนำผลการทดสอบทั้งหมดมา ประมวลผลเข้าด้วยกันจะทำให้ได้ผลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบบทดสอบหลักๆ ที่ใช้ได้แก่แบบทดสอบทาง เชาวน์ปัญญา (intelligence test) แบบทดสอบบุคลิกภาพ (personality test) แบบทดสอบประสาท จิตวิทยา (neuropsychological test) และแบบ ทด สอบ พัฒนาการ (developmental-test) เป็นต้น

(2) การวิเคราะห์และแปลผลการทดสอบ โดยการนำข้อมูลทั้งหมดของผู้ป่วย ที่ได้จากการตรวจอาการมาวิเคราะห์และแปลผลการทดสอบเพื่อวินิจฉัยโรคและพยากรณ์โรคของ ผู้ป่วย โดกรณีที่ผู้ป่วยถูกดำเนินคดีอาญา จะต้องพิจารณาในเรื่องต่อไปนีเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการ วินิจฉัยทางกฎหมายด้วย

- 1) พยาธิสภาพทางจิต เช่น ความคิดผิดปกติของความคิด อารมณ์ และ
- 2) พบพยาธิสภาพทางสมองหรือไม่ และถ้าหากพบมีความรุนแรงมาก

⁷⁹ สุวทนา อารีพรรค, ความผิดปกติทางจิต, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2524), น. 88.

- 3) ระดับความสามารถทางเซาว์ปัญญาและอายุสมอง โดยเฉพาะกรณี ผู้ป่วยที่ปัญญาอ่อนหรือผู้ที่มีจิตบกพร่อง
- 4) มีภาวะที่เป็นอันตรายหรือไม่ โดยพิจารณาจากการแสดงออกทาง อารมณ์ ความคิด และความหวาดระแวงว่าอยู่ในระดับรุนแรงมากน้อยเพียงใด
- 5) ในกรณีที่ผู้ป่วยที่ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวมารับการรักษาตามประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 48 จะต้องมีการทดสอบทางจิตวิทยาทันทีที่รับตัวไว้ และทำการทดสอบซ้ำ เพื่อเปรียบเทียบ ภายในระยะเวลาหนึ่งปี หรือตามที่แพทย์ส่งตรวจแล้วแต่สภาพของผู้ป่วย
- (3) การวางแผนการรักษาและเขียนรายงานผลการตรวจวินิจฉัยผู้ป่วยจิตเวช คือ การสรุปผลการตรวจและวางแผนการรักษาผู้ป่วยโดยอาศัยข้อมูลและผลการวิเคราะห์จาก แบบทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ทางจิตวิทยา และการซักประวัติทางจิตเวช ข้างต้น จะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านกายและจิตจะไม่สามารถในการต่อสู้คดี เพราะความบกพร่องทำให้บุคคลมีความจำกัดหรือการขาดความสามารถในการ กระทำกิจกรรมทั่วไป ซึ่งสังเกตได้จากลักษณะและอาการต่างๆที่แสดงออกมา โดยบุคคลพวกนี้ ย่อมไม่สามารถที่จะเข้าใจ ในกระบวนการได้ และนอกจากนั้นจะต้องมีการรับรู้โดยจะต้องรับรู้ในเรื่องราวข้อเท็จจริงได้เป็นอย่างดี หากบุคคลดังกล่าวไม่สามารถที่จะรับได้เพราะมีความบกพร่อง ทางกายและจิต ก็จะทำให้บุคคลเหล่านั้น ไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดี

3.5 ความหมายของคนวิกลจริตในทางกฎหมาย

สำหรับความหมายของ “คนวิกลจริต” ในทางกฎหมายนั้นมิได้มีบัญญัติคำนิยามศัพท์ คำว่า “วิกลจริต” ไว้ในกฎหมายฉบับใด หากแต่ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า “วิกลจริต” ไว้โดยให้หมายความว่า “มีความประพฤติกิริยาผิดปกติ เพราะสติวิปลาส เช่น เขาเป็นคนวิกลจริตร้องไห้บ้าง หัวเราะบ้างโดยไม่มีสาเหตุ, เป็นบ้า”⁸⁰ ดังนั้น คำว่า “คนวิกลจริต” จึงย่อมาความถึง ผู้ที่มีกิริยาทำทางผิดปกติจากคนทั่วไปเนื่องจากสภาพจิตไม่ปกติ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นคนบ้า นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28 ถึง มาตรา 31 และมาตรา 33 ซึ่งเป็นการกล่าวถึงความสามารถของคนวิกลจริตในการทำ นิติกรรมทางแพ่ง การออกคำสั่งให้ผู้วิกลจริตเป็น “คนไร้ความสามารถ” และการแต่งตั้ง “ผู้อนุบาล” สำหรับดูแลคนไร้ความสามารถที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้⁸¹ ดังนั้น คนไร้

⁸⁰ “พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554,” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2563, จาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>.

⁸¹ ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28, 29, 30, 31 และมาตรา 33.

ความสามารถตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นอาจให้คำนิยามได้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีอาการผิดปกติทางจิตหรือวิกลจริตจนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

นอกจากนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 ได้ให้นิยามของอาการวิกลจริตไว้ว่า “ลักษณะอาการไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีอาการจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน” ดังนั้น คนวิกลจริตในทางกฎหมายอาญาจึงหมายถึงบุคคลที่ไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีอาการผิดปกติทางจิต

สำหรับคำนิยามทางการแพทย์นั้น ได้ให้คำนิยามของคำว่า “วิกลจริต” ไว้ว่า เป็นลักษณะอาการป่วยอย่างหนึ่งของคนไข้ที่เกิดจากภาวะผิดปกติทางจิต โดยมีอาการผิดปกติของความคิด อารมณ์ พฤติกรรมอย่างมากจนไม่อยู่ในโลกของความเป็นจริง เช่น คนบางคนอาจมีอาการของความคิดหลงผิด เช่น ระแวงว่าถูกสะกดรอยตาม, ถูกทำร้าย, ถูกนินทา, ถูกควบคุมโดยอำนาจไสยศาสตร์ หรือไม่โครซิฟ, อาการประสาทหลอน เช่น หูแว่ว ได้ยินเสียงคนอื่นพูดถึงตนเอง, ภาพหลอน, มีพฤติกรรมแปลกประหลาดผิดจากปกติ เช่น ทำท่าทางแปลกๆ, พุดจาผิดปกติ, ไม่รู้เรื่อง ไม่ปะติดปะต่อ หรือใช้ภาษาแปลกๆ มีอาการเฉา เก็บตัว ไม่สนใจสังคม เป็นต้น ซึ่งอาการเหล่านี้ในทางการแพทย์ถือได้ว่าเป็นอาการป่วยที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดความบกพร่องในการประกอบกิจวัตรต่างๆ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “โรคจิตเวช”⁸²

จากความหมาย หรือคำนิยามศัพท์ของคำว่า “คนวิกลจริต” ทั้งความหมายตามนัยทางกฎหมายและนัยทางการแพทย์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น หากนำมาพิจารณาประกอบกับหลักกฎหมายลักษณะพยานแล้วจะเห็นได้ว่า ตามกฎหมายลักษณะพยานนั้นถือว่าบุคคลทุกคนย่อมเป็นพยานได้ทั้งสิ้น เว้นแต่บุคคล 2 ประเภทดังต่อไปนี้ที่ไม่อาจเป็นพยานในทางกฎหมายได้ คือ

(ก) บุคคลซึ่งต้องห้ามตามลักษณะพยาน ซึ่งมีอยู่จำพวกเดียว คือ จำเลยในคดีอาญา ซึ่งตามกฎหมายลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 118 ซึ่งในที่นี้ควรเข้าใจว่า ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานในคดีเดียวกับที่จำเลยนี้เป็นจำเลยนั่นเอง แต่ถ้าเป็นคดีคนละเรื่องแล้ว จำเลยในคดีอาชญาเป็นพยานได้ หรือว่าในคดีเดียวกับมีจำเลยหลายคน จำเลยต่อจำเลยอ้างกันเองเป็นพยานได้ ที่กฎหมายห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานก็เพราะเหตุว่าถ้ายอมให้อ้างได้ก็เท่ากับเป็นการบังคับให้จำเลยเบิกความปรักปรำตนเอง แต่ถ้าคดีเรื่องใดจำเลยอ้างตัวเองเป็นพยานหรือเพื่อนจำเลยด้วยกันอ้างเอาเป็นพยานด้วยแล้ว ข้อห้ามนี้ก็ไม่สู้มีผล เพราะเมื่อจำเลยสมัครเข้ามาเป็นพยานตนเอง หรือเข้าเป็นพยานเพื่อนจำเลยด้วยกันแล้ว เมื่อตนสามารถให้การสิ่งใดที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนได้ เมื่อฝ่ายโจทก์ถามค้านตนก็จำต้องตอบคำถามค้านนั้นซึ่งอาจเป็นการเสียประโยชน์หรือปรักปรำตนเองก็ได้

⁸² สิทธิพนธ์ กี่สุขพันธ์, *แพ่งอ้าง*, น. 44-45.

(ข) ชนซึ่งศาลพิเคราะห์เห็นว่าเป็นผู้ไม่สามารถจะเข้าใจคำถาม หรือไม่สามารถจะให้การตอบคำถามได้ ซึ่งชนพวกนี้จะไม่ถูกห้ามเด็ดขาดไม่ให้เป็นพยาน จะต้องใช้ความระมัดระวังพิเคราะห์ดูให้ตระหนักเสียก่อนว่าเป็นผู้ที่สามารถจะเข้าใจคำถามหรือตอบคำถามได้ บุคคลในจำพวกนี้ตามพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 มาตรา 4 เราอาจแบ่งแยกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1. เด็กอ่อน 2. คนสูงอายุมาก 3. คนมีโรครภายในหรือภายนอกเจ็บปวดสาหัสจนสิ้นสติ

โดยที่พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 มาตรา 4 นั้นได้ให้ความหมายของ “คนมีโรครภายในหรือภายนอกเจ็บปวดสาหัสจนสิ้นสติ” ไว้ว่า ในที่นี้คงหมายถึง คนวิกลจริต หรือจิตต์ฟั่นเฟือน ซึ่งไม่สามารถจะเข้าใจความหรือจดจำอะไรได้แน่นอน แต่ความวิกลจริตหรือจิตต์ฟั่นเฟือนนี้ถ้าเป็นชั่วคราวหรือมีเวลาปกติได้บ้างแล้ว ในระยะนั้นถ้าสามารถจดจำหรือระลึกถึงเหตุการณ์ที่จะให้การได้อย่างสามัญชนแล้วก็ควรเป็นพยานได้ ส่วนคนมีโรครภายนอกกาย คงได้แก่ ความป่วยเจ็บธรรมดาซึ่งบางชนิดมีอาการร้ายแรงและในขณะเจ็บป่วย สติไม่สู้ดีหรือคลั่งเพ้อหากมีเวลาหายก็คืนสติได้ก็ไม่ตัดกันที่จะสืบพยานนั้นเสียทีเดียว เพราะอาจรอไว้จนกว่าจะหายเป็นปกติและนำมาเบิกความได้⁸³

⁸³ แอล ดูปลาตร์ และนายจิตรี์ สุลิตานนท์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตตวิทยา, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2561), น. 48-50.

บทที่ 4

การวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต ตามกฎหมายของต่างประเทศ

การวินิจฉัยความเป็นคนวิกลจริตในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นบุคคลวิกลจริตเป็นแนวความคิดที่สากลให้การยอมรับดังปรากฏในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในหลายๆ ประเทศ ประกอบด้วยประเทศที่ใช้กฎหมายระบบ Common law ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ กับประเทศที่ใช้กฎหมายระบบ civil law ได้แก่ ญี่ปุ่นและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

4.1 สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาคือประเทศที่เกิดจากการรวมตัวกันของมลรัฐต่างๆ 50 มลรัฐด้วยกันรวมตัวเข้าเป็นประเทศเดียวกันเรียกว่า สหรัฐอเมริกา (United States of America) ด้วยความที่ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นเกิดจากการรวมตัวของมลรัฐจึงส่งผลให้อำนาจที่ใช้ในการบริหารประเทศแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อำนาจของมลรัฐ (State) และ อำนาจของรัฐบาลกลาง (Federal Government) ซึ่งอำนาจของมลรัฐนั้นเป็นอำนาจในการควบคุมดูแลและบริหารงานเฉพาะในเขตมลรัฐรัฐหนึ่งเท่านั้น แตกต่างจากอำนาจของรัฐบาลกลางซึ่งจะมีอำนาจส่วนใหญ่เกี่ยวกับกรณีระหว่างมลรัฐต่อมลรัฐ หรือกรณีระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศอื่นๆ ดังนั้น เรื่องใดที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ภายในมลรัฐของแต่ละมลรัฐ โดยเฉพาะและไม่เกี่ยวกับมลรัฐอื่น มลรัฐนั้นๆ ย่อมมีอำนาจเด็ดขาดและสูงสุด เนื่องจากแต่ละมลรัฐจะมีรัฐบาลของตนเอง โดยมีผู้ว่าการมลรัฐเป็นหัวหน้ารัฐบาล และมีหน่วยราชการต่างๆ เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารกิจการภายในมลรัฐ นอกจากนี้ ในแต่ละมลรัฐก็มีเมืองหลวงเป็นของตนเอง มีรัฐสภาของตนเอง รวมทั้งมีศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุดของตนเอง แต่ละมลรัฐสามารถออกกฎหมายขึ้นบังคับใช้ภายในมลรัฐของตนเองได้แต่กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงไม่เป็นการแปลกประหลาดที่การกระทำในเรื่องเดียวกัน บางกรณีอาจเป็นความผิดในรัฐหนึ่งแต่อาจไม่เป็นความผิดในอีกรัฐหนึ่ง

ก็ได้ ดังนั้น ระบบกฎหมายและระบบศาลของสหรัฐอเมริกามีความซับซ้อนและแตกต่างในเรื่องการช่วยเหลือในการต่อสู้คดีซึ่งแตกต่างจากประเทศอื่นโดยทั่วไป⁸⁴

ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาเป็นระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีรากฐานและแนวคิดมาจากอังกฤษที่มีหลักว่า กฎหมายมีที่มาจากแนวคำพิพากษาของศาล แต่ต่อมาเมื่อสังคมพัฒนาไป แนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมายต้องมีความชัดเจนดังคำพูดที่ว่า “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ” เริ่มมีความแพร่หลาย ส่งผลให้เกิดแนวความคิดที่จะจัดทำกฎหมายอาญาที่มีความแตกต่างกันในแต่ละมลรัฐให้มีความชัดเจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สถาบันกฎหมายแห่งอเมริกา (American Law Institute) จึงได้จัดทำประมวลกฎหมายอาญาต้นแบบหรือที่เรียกว่า Model Penal Code ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้แก่มลรัฐต่างๆ ในการพิจารณาบัญญัติกฎหมายอาญาภายในแต่ละมลรัฐและต่อมาก็ได้มีการบัญญัติรวบรวมหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า Title 18 of the United States Code ซึ่งถือเป็นกฎหมายระดับประเทศ (Federal law) ที่มีความสำคัญต่อกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก⁸⁵

4.1.1 สถานะของจำเลยในการดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา

ภายใต้หลักการแห่งกฎหมายว่าด้วยกระบวนการพิจารณาคดีของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น กฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนไว้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม ดังจะเห็นได้จากหลักที่ได้วางไว้อย่างชัดเจนเมื่อปี ค.ศ. 1960 ในคดี Dusky v. United States⁸⁶ ว่ารัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนไว้ว่า ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะมีอาการป่วยทางจิตหรือไม่ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกระบวนการทางกฎหมายทุกประการ ถ้าบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา บุคคลนั้นย่อมจะมีสิทธิได้รับการสอบสวนอย่างรวดเร็วและมีสิทธิได้รับคำแนะนำทางกฎหมายในการปกป้องตนเอง⁸⁷

⁸⁴ กอบกุล จันทวโร, ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา และการพิจารณาตัดสินคดีโดยลูกขุน เปรียบเทียบกับศาลไทย, (ม.ป.ท: ม.ป.ท, 2554).

⁸⁵ Kevin Jon Heller and Markus D. Dubbert, *The handbook of comparative Criminal Law*, California: Stanford University Press, pp. 546-566.

⁸⁶ Dusky ถูกตั้งข้อหาลักพาตัวและข่มขืน เขาเป็นโรคจิตเภท แต่ถูกพบว่ามีความสามารถในการพิจารณาคดีและถูกตัดสินลงโทษ ในคำร้องขอคำสั่งของผู้รับรอง Dusky แย้งความเชื่อมั่นของเขาที่จะกลับในบริเวณที่เขาไม่สามารถที่จะยื่นพิจารณาคดี.

⁸⁷ “Dusky v. United States” Oyez,”

4.1.2 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกามีศาลอยู่ด้วยกัน 2 ระบบ คือ ศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court) และศาลมลรัฐ (State Court) โดยศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ศาลสูงสุดของรัฐบาลกลาง (U.S. Supreme Court) อย่างไรก็ตาม ในแต่ละมลรัฐอาจมีศาลสูงสุดของมลรัฐของตนเองต่างหากแยกออกไปจากศาลสูงสุดของรัฐบาลกลางก็ได้ โดยศาลของรัฐบาลกลางมีเขตอำนาจพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของรัฐบาลกลางหรือในกรณีที่คู่ความเป็นพลเมืองต่างมลรัฐกัน ส่วนศาลมลรัฐในสหรัฐอเมริกานั้นในแต่ละศาลมลรัฐก็จะมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะพลเมืองในเขตมลรัฐนั้น อันมีกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาของสหรัฐอเมริกาใช้ระบบการตัดสินชี้ขาดคดีโดยคณะลูกขุน (The Jury) ซึ่งในการพิจารณาคดีอาญาของสหรัฐอเมริกาก็จะใช้ลูกขุนทั้งหมด 12 คน และการตัดสินชี้ขาดดังกล่าวต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ (Unanimous) จากคณะลูกขุนด้วย ถ้าปรากฏว่ามีลูกขุนคนใดคนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับเสียงส่วนใหญ่ ก็จะไม่สามารถทำการชี้ขาดคดีได้ ถ้าเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวผู้พิพากษาที่เป็นประธานในการไต่สวน (Chairman of the Trial) ก็จะสั่งให้คณะลูกขุนกลับไปทบทวนใหม่จนกว่าจะได้ข้อยุติเป็นเอกฉันท์ จึงจะมีการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นใหม่เพื่อให้ได้ข้อยุติอย่างแท้จริง⁸⁸

4.1.3 การวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา (Competence to Stand Trial)

สำหรับหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยในสหรัฐอเมริกา (Competence to Stand Trial) นั้นได้วางหลักอย่างชัดเจนขึ้นครั้งแรกโดยในขณะนั้นประกอบไปด้วยการประเมินความสามารถจำเลยในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ความสามารถในการร่วมมือกับทนายความในการป้องกันสิทธิของตนเอง
- (2) ความสามารถอย่างเพียงพอในการร่วมมือกับทนายความของตนเองอย่างเข้าใจและสมเหตุสมผล รวมทั้งเข้าใจกระบวนการการป้องกันตนเองอย่างสมเหตุสมผลด้วย
- (3) ความสามารถในการเข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีทั้งคดี เข้าใจบทบาทของบุคคลต่างๆ ในกระบวนการพิจารณาคดี เข้าใจขั้นตอนการดำเนินคดี ตลอดจนเข้าใจถึงความแตกต่างและความเหมือนกันของการแก้ต่างและการตัดสินลงโทษ

จากการพิจารณาหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในคดี Dusky v. United States ดังกล่าว จึงสามารถสรุปได้ว่า ความสามารถในการดำเนินคดี หมายถึง ความสามารถของจำเลยที่จะสามารถเข้าใจและปรึกษาร่วมมือกับทนายความของตนในระหว่างพิจารณาคดีได้อย่างสมเหตุสมผลและ

⁸⁸ กอบกุล จันทวโร, *เพิ่งอ้าง*.

เข้าใจกระบวนการขั้นตอนของการดำเนินคดี รวมถึงบทบาทของตนเองและบุคคลอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรม⁸⁹

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่วิกลจริตไว้ใน Title 18 of the United States Code ซึ่งอยู่ในส่วนที่ 3-เรือนจำและนักโทษ บทที่ 313 ว่าด้วยเรื่องผู้กระทำความผิดที่เป็นโรคจิตเภทหรือมีสภาพจิตบกพร่อง (U.S. Code, Title 18 Part III-Prisons and Prisoners, Chapter 313-Offenders with Mental Disease or Defect) โดยมีแนวความคิดที่ว่า ผู้ต้องหาที่มีอาการผิดปกติทางจิตจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ย่อมไม่ควรให้เขาถูกพิจารณาคดีต่อไปเนื่องจากจะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่เป็นธรรมแก่จำเลย

กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาในกรณีที่ศาลพบเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยจะมีอาการผิดปกติทางจิตหรือวิกลจริตของสหรัฐอเมริกาได้มีการบัญญัติไว้ใน Title 18 of the United States Code มาตรา 4241 – 4248 ซึ่งกำหนดให้ จำเลยหรือพนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาสภาวะทางจิตของจำเลยได้ไม่ว่าในเวลาใดๆ ตั้งแต่เริ่มคดีจนถึงศาลมีคำพิพากษา โดยศาลจำต้องยอมรับคำร้องเช่นนั้นและกำหนดวันนัดพิจารณา หรือในกรณีที่ศาลเห็นเอง ศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณาสภาวะทางจิตของจำเลยขึ้นเองก็ได้ถ้าปรากฏเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลยมีอาการโรคจิตหรือมีความบกพร่องทางจิตจนไม่สามารถเข้าใจรูปแบบและขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาที่เป็นปฏิบัติต่อตนได้หรือไม่สามารถให้ความร่วมมือในการต่อสู้คดีได้ ภายหลังจากพิจารณาแล้ว ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมีความผิดปกติทางจิตจริงจนไม่สามารถรับรู้กระบวนการพิจารณาได้จริง ก็ให้ศาลส่งตัวจำเลยไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (Attorney General) และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมส่งตัวผู้กระทำความผิดที่มีสภาวะจิตไม่ปกติดังกล่าวไปรักษายังสถานพยาบาลที่เหมาะสมต่อไปตาม มาตรา 4241 (d) แห่ง The United States Code⁹⁰

⁸⁹ Curt R. Bartol and Anne M. Bartol, *Psychology and Law*, (Theory, Research, and Application) (Belmont :Wadsworth, 2004), p. 54.9 U .S .Code section

⁹⁰ U.S.Code section 4241 (d) “If, after the hearing, the court finds by a preponderance of the evidence that the defendant is presently suffering from a mental disease or defect rendering him mentally incompetent to the extent that he is unable to understand the nature and consequences of the proceedings against him or to assist properly in his defense, the court shall commit the defendant to the custody of the Attorney General. The Attorney General shall hospitalize the defendant for treatment in a suitable facility

(1) for such a reasonable period of time, not to exceed four months, as is necessary to determine whether there is a substantial probability that in the foreseeable future he will attain the capacity to permit the proceedings to go forward; and

(2) for an additional reasonable period of time until—

ภายหลังจากที่จำเลยเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลตามคำสั่งของศาลแล้วมีอาการดีขึ้นจนสามารถต่อสู้คดีได้แล้ว มาตรา 4241 (e)⁹¹ วางหลักให้ผู้อำนวยการสถานพยาบาลที่จำเลยผู้วิกลจริตเข้ารับการรักษา ส่งรายงานการตรวจรักษาไปยังศาลและส่งสำเนารายงานการตรวจรักษาดังกล่าวให้ทนายจำเลยและอัยการ หลังจากนั้นให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาขึ้นตาม มาตรา 4247 (d)⁹² ซึ่งส่งผลให้ในการพิจารณาเพื่อนำตัวจำเลยผู้ที่ศาลส่งไปบำบัดรักษาอาการทางจิตกลับเข้าสู่การพิจารณานั้น จำเลยหรือทนายของฝ่ายจำเลยจึงมีสิทธิโต้แย้งคัดค้านความเห็นของแพทย์โดยอ้างอิงพยานหลักฐานหรือซักค้านพยานฝ่ายตรงข้ามตนได้ โดยหากภายหลังจากการพิจารณาพยานหลักฐานที่ปรากฏต่อศาลมีน้ำหนักเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าจำเลยมีอาการดีขึ้นจนสามารถเข้าใจและรับรู้กระบวนการพิจารณาที่มีผลกระทบต่อสิทธิของตนจริง ศาลก็จำเป็นต้องมีคำสั่งให้ปล่อยตัว

(a) his mental condition is so improved that trial may proceed, if the court finds that there is a substantial probability that within such additional period of time he will attain the capacity to permit the proceedings to go forward; or

(b) the pending charges against him are disposed of according to law; whichever is earlier.

If, at the end of the time period specified, it is determined that the defendant's mental condition has not so improved as to permit the proceedings to go forward, the defendant is subject to the provisions of sections 4246 and 4248.”

⁹¹ U.S.Code section 4241 (e) “When the director of the facility in which a defendant is hospitalized pursuant to subsection (d) determines that the defendant has recovered to such an extent that he is able to understand the nature and consequences of the proceedings against him and to assist properly in his defense, he shall promptly file a certificate to that effect with the clerk of the court that ordered the commitment. The clerk shall send a copy of the certificate to the defendant's counsel and to the attorney for the Government. The court shall hold a hearing, conducted pursuant to the provisions of section 4247(d) , to determine the competency of the defendant. If, after the hearing, the court finds by a preponderance of the evidence that the defendant has recovered to such an extent that he is able to understand the nature and consequences of the proceedings against him and to assist properly in his defense, the court shall order his immediate discharge from the facility in which he is hospitalized and shall set the date for trial or other proceedings. Upon discharge, the defendant is subject to the provisions of chapters 207 and 227.”

⁹² U.S. Code section 4247 (d) “At a hearing ordered pursuant to this chapter the person whose mental condition is the subject of the hearing shall be represented by counsel and, if he is financially unable to obtain.” adequate representation, counsel shall be appointed for him pursuant to section 3006A. The person shall be afforded an opportunity to testify, to present evidence, to subpoena witnesses on his behalf, and to confront and cross-examine witnesses who appear at the hearing.”

จำเลยออกจากสถานบำบัดรักษาและกำหนดวันนัดพิจารณาคดีต่อไปทั้งนี้ ตาม The United States Code มาตรา 4246 (d)

หากปรากฏว่าผู้อำนวยการสถานพยาบาลที่จำเลยเข้ารับการรักษาเห็นว่า จำเลยยังไม่พร้อมที่จะต่อสู้คดี จึงไม่รายงานผลการตรวจรักษาและความเห็นสมควร ให้นำจำเลยกลับเข้าสู่การดำเนินคดีต่อศาลตาม มาตรา 4241 (e) ข้างต้น United States Code มาตรา 4247 (h) ยังได้เปิดโอกาสให้ทนายความของจำเลยผู้วิกลจริตสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิจารณาปล่อยตัวจำเลยออกจากสถานพยาบาลเพื่อดำเนินคดีต่อไปได้ด้วย โดยทนายจำเลยจำต้องส่งสำเนาคำร้องดังกล่าวให้แก่ อัยการและผู้อำนวยการสถานพยาบาลที่ทำการรักษาจำเลยทราบ ภายหลังจากนั้นให้ศาลทำการกำหนดวันเพื่อพิจารณาพยานหลักฐานอันแสดงถึงเหตุสมควรในการปล่อยตัวจำเลยออกจากสถานพยาบาลต่อไป แต่ทั้งนี้ การยื่นคำร้องเพื่อขอให้ปล่อยตัวจำเลยผู้วิกลจริตของทนายจำเลยดังกล่าว ทนายจำเลยอาจยื่นได้เมื่อพ้นกำหนดเวลา 180 วัน นับแต่วันที่ศาลตัดสินให้จำเลยสมควรต้องถูกควบคุมรักษาอาการทางจิตในสถานพยาบาลแล้วเท่านั้น⁹³

จากการพิจารณากระบวนการในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้วิกลจริตของสหรัฐอเมริกา พบว่ามีลักษณะพิเศษของกระบวนการที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) การตรวจสอบความถูกต้องของคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมตัวไว้รักษาในสถานพยาบาล กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้วิกลจริตของสหรัฐอเมริกาในขั้นตอนของการพิจารณาเพื่อออกคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปรักษาในสถานพยาบาลของศาล มิได้ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งโดยพิจารณาจากความเห็นของแพทย์ผู้ทำการตรวจประเมินอาการของจำเลยเพียงอย่างเดียว แต่มีการบัญญัติให้คู่ความแต่ละฝ่ายไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลยสามารถอ้างพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งของศาลได้ ตาม United States Code มาตรา 4241 (a)⁹⁴ ประกอบ มาตรา 4247 (d)⁹⁵ โดย

⁹³ U.S.Code section 4247 (h) “Regardless of whether the director of the facility in which a person is committed has filed a certificate pursuant to the provisions of subsection (e) of section 4241, 4244, 4245, 4246, or 4248, or subsection (f) of section 4243, counsel for the person or his legal guardian may, at any time during such person’s commitment, file with the court that ordered the commitment a motion for a hearing to determine whether the person should be discharged from such facility, but no such motion may be filed within one hundred and eighty days of a court determination that the person should continue to be committed. A copy of the motion shall be sent to the director of the facility in which the person is committed and to the attorney for the Government.”

⁹⁴ U.S.Code section 4241 (a)

⁹⁵ U.S.Code section 4247 (d)

ใน มาตรา 4241 (a) กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ศาลต้องกำหนดนัดวันพิจารณาในประเด็นเรื่องความสามารถของจำเลย ส่งผลให้การใช้อำนาจดุลพินิจในการออกคำสั่งของศาลมีข้อจำกัดที่แน่นอน และมีการให้สิทธิคู่ความทั้งสองฝ่ายในการโต้แย้งความเห็นของศาล โดยอ้างอิงพยานหลักฐาน ทำให้ศาลมีข้อมูลที่จะใช้ออกคำสั่งได้อย่างเพียงพอและทำให้การออกคำสั่งใดๆ ของศาลเกี่ยวกับการส่งตัวจำเลยไปควบคุมตัวเพื่อรักษาในสถานพยาบาลหรือคำสั่งให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปมีความถูกต้องและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2) ในส่วนกระบวนการนำตัวจำเลยกลับเข้าสู่การดำเนินคดีภายหลังเข้ารับการรักษาตามคำสั่งของศาล United States Code มีการบัญญัติถึงกระบวนการและวิธีปฏิบัติในการนำตัวจำเลยที่ผ่านการบำบัดรักษาอาการทางจิตตามคำสั่งของศาลกลับมาสู่การดำเนินคดีอย่างชัดเจนใน มาตรา 4241 (e) โดยกำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพยาบาลที่ทำการรักษาจำเลยผู้วิกลจริต ส่งรายงานผลการตรวจรักษาไปยังศาลพร้อมทั้งส่งสำเนารายงานการตรวจรักษาดังกล่าวให้ทนายจำเลยและอัยการ หลังจากนั้นให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาขึ้นตามมาตรา 4247 (d) ซึ่งก็หมายความว่า ในการพิจารณารายงานการตรวจรักษาของแพทย์นั้น จำเลยต้องมีทนายอยู่ด้วยในการพิจารณา และฝ่ายจำเลยสามารถอ้างเอาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนอันบ่งชี้ว่าจำเลยยังคงไม่สามารถเข้าใจกระบวนการพิจารณาอยู่ขึ้นต่อสู้กับรายงานการตรวจรักษาของแพทย์ได้ และหลังจากการพิจารณาพยานหลักฐานทั้งสองฝ่าย ถ้าศาลเห็นว่าพยานหลักฐานมีน้ำหนักเพียงพอเชื่อได้ว่าจำเลยมีอาการดีขึ้น สามารถเข้าใจกระบวนการพิจารณาได้ จึงจะมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยออกจากสถานบำบัดรักษาและทำการกำหนดวันนัดพิจารณาคดีต่อไป แต่ถ้าปรากฏว่าผู้อำนวยการสถานพยาบาลที่ทำการรักษาจำเลยผู้วิกลจริต ไม่ใช่สิทธิร้องขอให้ศาลพิจารณาเพื่อออกคำสั่งนำตัวจำเลยผู้วิกลจริตกลับเข้าสู่การดำเนินคดีตามมาตรา 4241 (e) ดังกล่าว United States Code เปิดโอกาสให้ทนายความฝ่ายจำเลยก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิจารณาปล่อยตัวจำเลยผู้วิกลจริตออกจากสถานพยาบาลเพื่อทำการพิจารณาคดีต่อไปได้เช่นกัน ทั้งนี้ ปรากฏตาม มาตรา 4247 (h) โดยคำร้อง เช่นว่านี้ทนายความจำเลยจะยื่นต่อศาลได้เมื่อพ้นกำหนด 180 วัน นับแต่วันที่ศาลออกคำสั่งให้จำเลยเข้ารับการรักษาอาการทางจิตในสถานพยาบาลเท่านั้น และภายหลังจากที่ทนายจำเลยได้ยื่นคำร้องเช่นว่านี้แล้วให้ทำการสำเนาคำร้องดังกล่าวส่งแก่โจทก์และผู้อำนวยการสถานพยาบาลด้วย และให้ศาลกำหนดวันพิจารณาพยานหลักฐานอันแสดงเหตุสมควรในการปล่อยตัวจำเลยผู้วิกลจริตออกจากสถานพยาบาลที่ทำการรักษาต่อไป⁹⁶

⁹⁶ U.S.Code section 4247 (h).

3) ระยะเวลาในการควบคุมตัวจำเลยเพื่อรักษาอาการผิดปกติทางจิตในสถานพยาบาล มาตรา 4241 (d) แห่ง United States Code ได้กำหนดกรอบระยะเวลาโดยในการ ควบคุมตัวจำเลยที่มีสภาพจิตไม่ปกติในสถานพยานไว้ดังนี้⁹⁷

(1) ให้ส่งตัวจำเลยไปรักษาในสถานบำบัดรักษาภายในเวลาที่เหมาะสม แต่ต้องไม่เกิน 4 เดือน

(2) ระยะเวลาที่ควบคุมตัวจำเลยไว้รักษาดังกล่าวอาจทำการขยายออกไปได้ ถ้าศาลเห็นว่าระยะเวลาที่ขยายออกไปนั้นจะมีความเป็นไปได้ว่าจำเลยจะมีอาการดีขึ้นจนสามารถกลับมา ดำเนินคดีได้ หรือจนกว่าข้อกล่าวหาที่รอการพิจารณาอยู่นั้นจะถูกจำหน่ายออกไปตามกฎหมาย

หากกำหนดเวลาในการควบคุมตัวจำเลยไว้รักษาตาม มาตรา 4241 (d) ดังกล่าวครบ กำหนดแล้วแต่ปรากฏว่า จำเลยยังไม่หายจากอาการวิกลจริตและยังคงไม่สามารถดำเนินคดีได้นั้น United States Code กำหนดแนวปฏิบัติให้ดำเนินการต่อไปตาม มาตรา 4246 มากำหนดว่า ผู้อำนวยการสถานที่ซึ่งบุคคลได้รับการบำบัดรักษารับรองว่า บุคคลในความควบคุมดูแลของ เรือนจำที่ระยะเวลาตามคำพิพากษาจะสิ้นสุด หรือบุคคลต้องเข้าสู่การควบคุมดูแลของอัยการสูงสุด มาตรา 4246 ระบุว่า ถ้าผู้อำนวยการสถานที่ซึ่งบุคคลได้รับการบำบัดรักษารับรองว่า บุคคลในความ ควบคุมดูแลของเรือนจำที่ระยะเวลาตามคำพิพากษาจะสิ้นสุด หรือบุคคลต้องเข้าสู่การควบคุมดูแล ของอัยการสูงสุดตามมาตราก่อนที่เวลาตาม มาตรา 4241 (d) จะครบกำหนด ผู้อำนวยการ สถานพยาบาลดังกล่าวอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ควบคุมตัวจำเลยไว้ในสถาน บำบัดรักษาเพื่อรักษาอาการทางจิตต่อไป โดยในการนี้ศาลจำต้องนัดพิจารณาว่า จำเลยยังคงมีอาการ วิกลจริตอยู่จริงหรือไม่และอาการวิกลจริตของจำเลยนั้นจะก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย และ ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือไม่⁹⁸ ซึ่งถ้าความปรากฏแก่ศาลว่ามีพยานหลักฐานอันน่าเชื่อได้ว่าจำเลยยังคง

⁹⁷ U.S.Code section 4241 (d)

⁹⁸ U.S.Code section 4246 (a) “If the director of a facility in which a person is hospitalized certifies that a person in the custody of the Bureau of Prisons whose sentence is about to expire, or who has been committed to the custody of the Attorney General pursuant to section 4241(d), or against whom all criminal charges have been dismissed solely for reasons related to the mental condition of the person, is presently suffering from a mental disease or defect as a result of which his release would create a substantial risk of bodily injury to another person or serious damage to property of another, and that suitable arrangements for State custody and care of the person are not available, he shall transmit the certificate to the clerk of the court for the district in which the person is confined. The clerk shall send a copy of the certificate to the person, and to the attorney for the Government, and, if the person was committed pursuant to section 4241(d), to the clerk of the court that ordered the commitment. The court shall order a hearing to determine whether the person is

เมื่อการวิกลจริตอยู่และอาการวิกลจริตนั้นจะก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ควบคุมตัวจำเลยต่อไปในสถานบำบัดรักษาได้ ทั้งนี้ ตาม มาตรา 4246 (d) แห่ง The United States Code⁹⁹

4) สิทธิในการมีทนายและผู้ช่วยเหลือในทางคดี

United States Code ของสหรัฐอเมริกามีการบัญญัติถึงสิทธิในการมีทนายความของจำเลยผู้วิกลจริตไว้ใน มาตรา 4247 (d) โดยวางหลักว่า ในทุกครั้งที่ศาลนัดพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถของจำเลย จำเลยที่ถูกกล่าวอ้างว่ามีสถานะทางจิตผิดปกติจะต้องมีทนายความอยู่ด้วยในระหว่างการพิจารณา หรือถ้าจำเลยไม่มีทนายเพียงพอที่จะว่าจ้างทนายความเพื่อแก้ต่างคดีให้ มาตรา 4247 (d) ก็ให้ยังบัญญัติบังคับให้ศาลจัดหาทนายให้แก่จำเลยตาม มาตรา 3006A อีกด้วย ส่งผลให้จำเลยผู้วิกลจริตในสหรัฐอเมริกามีทนายความให้ความช่วยเหลือในทุกกรณี นอกจากนี้ มาตราดังกล่าวยังได้บัญญัติครอบคลุมไปถึงสิทธิในการต่อสู้คดีในศาลของจำเลยผู้วิกลจริตอีกด้วย โดยกำหนดให้จำเลยต้องได้รับโอกาสในการให้การอ้างพยานหลักฐานของฝ่ายตน หมายถึงพยานบุคคลที่เป็นประโยชน์แก่รูปคดีฝ่ายตนได้และจำเลยจะต้องมีโอกาสเผชิญหน้าต่อพยานและซักค้านพยานที่ปรากฏในระหว่างการพิจารณาได้อีกด้วย¹⁰⁰

presently suffering from a mental disease or defect as a result of which his release would create a substantial risk of bodily injury to another person or serious damage to property of another. A certificate filed under this subsection shall stay the release of the person pending completion of procedures contained in this section.”

⁹⁹ U.S.Code section 4246 (d) “If, after the hearing, the court finds by clear and convincing evidence that the person is presently suffering from a mental disease or defect as a result of which his release would create a substantial risk of bodily injury to another person or serious damage to property of another, the court shall commit the person to the custody of the Attorney General. The Attorney General shall release the person to the appropriate official of the State in which the person is domiciled or was tried if such State will assume responsibility for his custody, care, and treatment. The Attorney General shall make all reasonable efforts to cause such a State to assume such responsibility. If, notwithstanding such efforts, neither such State will assume such responsibility, the Attorney General shall hospitalize the person for treatment in a suitable facility, until—

(1) such a State will assume such responsibility; or

(2) the person’s mental condition is such that his release, or his conditional release under a prescribed regimen of medical, psychiatric, or psychological care or treatment would not create a substantial risk of bodily injury to another person or serious damage to property of another; whichever is earlier. The Attorney General shall continue periodically to exert all reasonable efforts to cause such a State to assume such responsibility for the person’s custody, care, and treatment.”

¹⁰⁰ U.S.Code section 4247 (d)

4.2 อังกฤษ

อังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี หรือคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นประเทศต้นกำเนิดของระบบกฎหมายประเภทนี้ กฎหมายคอมมอนลอว์ เป็นกฎหมายที่วิวัฒนาการมาจากคำพิพากษาของศาลพระมหากษัตริย์หรือศาลหลวง (King's Court) อันเนื่องมาจากการพิจารณาคดีของศาลในแคว้นต่างๆ มีการพิจารณาคดีตามจารีตประเพณีของแคว้นหรือชนเผ่าตนเอง ทำให้เกิดปัญหาเมื่อมีการกระทำความผิดหรือมีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันเกิดขึ้นต่างแคว้นกันศาลในแต่ละแคว้นตัดสินแตกต่างกัน ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่จำเลย ดังนั้นพระเจ้าวิลเลียมจึงจัดตั้งศาลพระมหากษัตริย์หรือศาลหลวง (King's Court) โดยมีการคัดเลือกผู้พิพากษาที่มีความรู้ความสามารถจากส่วนกลางหมุนเวียนออกไปพิจารณาคดีในศาลท้องถิ่นทั่วทุกแคว้น มีการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) แทนการพิจารณาคดีแบบเดิม โดยถือว่าเมื่อศาลหลวงมีคำพิพากษาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอย่างไรแล้ว ศาลอื่นๆ ต้องผูกพันพิพากษาคดีตามศาลหลวง ซึ่งในระยะต้นๆ มีปัญหาขัดแย้งในการพิพากษาคดีมาก เพราะแต่ละแคว้นก็มีจารีตประเพณีเป็นของตนเอง การใช้กฎหมายบังคับจึงต้องใช้กฎหมายจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่น แต่ในระยะต่อมาความขัดแย้งเหล่านี้ค่อยๆ หดไป เกิดเป็นจารีตประเพณีที่ถือเป็นหลักเกณฑ์และข้อบังคับที่มีลักษณะเป็นสามัญ (Common) และใช้กันทั่วไปในศาลทุกแคว้น ด้วยเหตุนี้กฎหมายคอมมอนลอว์จึงเริ่มเกิดขึ้นประเทศอังกฤษนับแต่นั้น เป็นต้นมา

4.2.1 สถานะของจำเลยในการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษ

การเริ่มต้นสถานะของจำเลยในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้นจะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาเรื่องความสามารถของจำเลยในการต่อสู้คดีเป็นประการแรก โดยเริ่มจากเหตุแห่งความสงสัยเกี่ยวกับสภาพจิตของจำเลยในระหว่างพิจารณาคดี เมื่อปรากฏเหตุเช่นว่านี้ขึ้นต่อศาล Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 มาตรา 4 ได้วางหลักว่า ให้ศาลจัดให้มีการพิจารณาประเด็นเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยขึ้นและจะต้องกระทำการด่วน

นอกจากนี้ มาตราดังกล่าวยังกำหนดอีกว่า การพิจารณาเรื่องความสามารถของจำเลยนั้นศาลจำต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานเป็นหนังสือหรือวาจาจากแพทย์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนตาม Medical Act 1983 ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป และหนึ่งในนั้นต้องเป็นแพทย์ที่ได้รับการรับรองว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจรักษาโรคทางจิตเวช¹⁰¹

¹⁰¹ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 Section 4

“(1) This section applies where on the trial of a person the question arises (at the instance of the defence or otherwise) whether the accused is under a disability, that is to say, under any disability such that apart from this Act it would constitute a bar to his being tried.

4.2.2 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษ

การดำเนินคดีอาญาของอังกฤษเป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการเปิดโอกาสให้ทั้งทางรัฐบาลและเอกชนสามารถฟ้องคดีได้ ซึ่งประชาชนถือว่าเป็นเอกชนที่สามารถฟ้องคดีอาญาได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนได้เสียในคดีนั้น แต่การดำเนินคดีอาญาส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐบาล ซึ่งผู้เสียหายต้องไปแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบและพนักงานสอบสวนก็จะทำการดำเนินคดีตามลำดับจนถึงชั้นพนักงานอัยการ ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานหลักของรัฐบาลที่ทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญา โดยคดีอาญาส่วนใหญ่จะถูกฟ้องโดยพนักงานอัยการ (Crown Prosecution Service) ซึ่งพนักงานอัยการนั้นมีสิทธิใช้ดุลพินิจในการยื่นฟ้องคดีได้¹⁰²

ในอังกฤษ สามารถแบ่งประเภทของการดำเนินคดีอาญาโดยจำแนกตามความรุนแรงในการกระทำความผิดได้ออกเป็นความผิดเล็กน้อยและความผิดรุนแรง ในส่วนข้อหาที่เป็นความผิดเพียงเล็กน้อยนั้น ศาลที่จะทำหน้าที่พิจารณาคดีคือศาลแขวงหรือ Magistrate Court การพิจารณาคดีในศาลแขวงจะไม่มีคณะลูกขุนร่วมในการพิจารณาคดีด้วย ส่วนข้อหาที่เป็นความผิดรุนแรงนั้น ศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีคือศาลอาญาหรือเรียกว่า Crown Court ในการพิจารณาคดีในศาลประเภทนี้จะมีคณะลูกขุน (Jury) ร่วมในการพิจารณาคดีด้วย โดยคณะลูกขุนจะทำหน้าที่พิจารณาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดงต่อศาลเพื่อที่จะตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ส่วนผู้พิพากษาจะทำหน้าที่อธิบายข้อกฎหมายให้แก่ลูกขุน ให้คำแนะนำแก่

(2) If, having regard to the nature of the supposed disability, the court are of opinion that it is expedient to do so and in the interests of the accused, they may postpone consideration of the question of fitness to be tried until any time up to the opening of the case for the defence.

(3) If, before the question of fitness to be tried falls to be determined, the jury return a verdict of acquittal on the count or each of the counts on which the accused is being tried, that question shall not be determined.

(4) Subject to subsections (2) and (3) above, the question of fitness to be tried shall be determined as soon as it arises.

(5) The question of fitness to be tried shall be determined by the court without a jury.

(6) The court shall not make a determination under subsection (5) above except on the written or oral evidence of two or more registered medical practitioners at least one of whom is duly approved.

¹⁰²The Code for Crown Prosecutors; 2.3 “It is duty of the Crown Prosecutors to make sure that the right person is prosecuted for the right offence. In doing so, Crown Prosecutors must always act of the interests of justice and not solely for the purpose of obtaining a conviction.”

ลูกขุน และมีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย และหากลูกขุนมีคำชี้ขาดว่า จำเลยมีความผิด ผู้พิพากษาจะมีหน้าที่ในการกำหนดโทษแก่จำเลยด้วย¹⁰³

4.2.3 การวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยของอังกฤษ (Competence to Stand Trial)

หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่วิกลจริตในอังกฤษมีการวางหลักไว้ใน Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 ซึ่งในภายหลังได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมายหลายฉบับ เช่น Criminal Procedure (Insanity and Unfitness to Plead) Act 1991 และ Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 ให้มีความทันสมัยมากขึ้น ภายใต้แนวความคิดที่ว่า บุคคลที่มีสภาพจิตไม่ปกติหรือวิกลจริตนั้นจะต้องไม่ตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงที่จะถูกลงโทษ¹⁰⁴

ซึ่งภายหลังจากที่ได้มีการตั้งประเด็นเรื่องความสามารถของจำเลยขึ้นพิจารณาเนื่องจาก มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยมีสภาพจิตไม่ปกติและไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีนั้น ถ้าคณะลูกขุนพิจารณาได้ความว่า จำเลยเป็นบุคคลวิกลจริตที่สภาพจิตผิดปกติและไม่สามารถทำการต่อสู้คดีต่อไปได้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของอังกฤษได้กำหนดมาตรการพิเศษเพื่อให้ศาลและลูกขุนได้พิจารณาในเบื้องต้นเสียก่อนว่าจำเลยมีความเกี่ยวข้องในคดีหรือไม่ ซึ่งหากจำเลยไม่มีความเกี่ยวข้องในคดี กระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็จะตัดจำเลยผู้วิกลจริตนั้นออกจากสำนวนอันเป็นการป้องกันไม่ให้จำเลยที่เป็นผู้วิกลจริตนั้นต้องถูกเอารัดเอาเปรียบจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งที่ตนเองไม่เข้าใจหรือไม่รับรู้เกี่ยวกับกระบวนการเหล่านั้น โดยมาตรการพิเศษดังกล่าว ถูกกำหนดไว้ใน มาตรา 4A แห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นโดย Criminal Procedure (Insanity and Unfitness to Plead) Act 1991 หลักเกณฑ์ของมาตรการพิเศษดังกล่าวนี้ กำหนดให้คณะลูกขุนสามารถพิจารณาจากพยานหลักฐานที่คู่ความได้แสดงต่อศาลไว้แล้วในระหว่างพิจารณาคดี หรือจากพยานหลักฐานที่อาจถูกอ้างโดยโจทก์หรือโดยบุคคลที่ศาลกำหนดให้เป็นผู้ต่อสู้คดีแทนจำเลยว่า จำเลยที่เป็นผู้วิกลจริตนั้นได้กระทำความผิดหรือกระทำความผิดใดๆ อันเป็นความผิดตามที่ถูกฟ้องร้องหรือไม่ ซึ่งหากไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือกระทำความผิดใดๆ ทำให้เกิดความเสียหายเกิดขึ้น คณะลูกขุนก็จำต้องมีคำชี้ขาดให้ปล่อยตัวจำเลยไป¹⁰⁵

¹⁰³ Jacqueline Martin and Tony Storey. *Unlocking Criminal Law*. 5 ed. Oxon: Routledge, 2015.

¹⁰⁴ Kevin Kerrigan, "Unfitness to Plead, Insanity and the Mental Element in Crime" *Journal of Mental Health Law* Vol. December 2000, (December 2000): p. 122.

¹⁰⁵ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 Section 4A

“(1) This section applies where in accordance with section 4(5) above it is determined by a jury that

หากภายหลังจากการพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ปรากฏแล้ว คณะลูกขุนพบว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือคนเว้นกระทำการใดๆ ทำให้เกิดความเสียหายขึ้นจริง ศาลก็มีอำนาจดำเนินการกับจำเลยต่อไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 มาตรา 24 (1) มาตรการพิเศษที่ให้อำนาจคณะลูกขุนในการพิจารณาความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างจำเลยผู้วิกลจริตกับการกระทำความผิดอาญาตามมาตรา 4A แห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 ดังกล่าวนั้น อาจเรียกได้ว่า “การไต่สวนข้อเท็จจริง หรือ Trial of Fact”¹⁰⁶

กระบวนการลำดับถัดมาภายหลังจากที่ศาลและคณะลูกขุนพิจารณาได้ความว่าจำเลยผู้วิกลจริตนั้น เป็นผู้กระทำความผิดหรือคนเว้นกระทำการใดๆ อันเป็นความผิดตามที่ถูกล่ามหาตาม มาตรา 4A มาตรา 5 แห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 ก็ได้ให้อำนาจแก่ศาลในการออกคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยผู้วิกลจริตไปรักษาในโรงพยาบาล โดยอาจกำหนดเงื่อนไขไว้ในคำสั่งหรือไม่ก็ได้ หรือศาลอาจออกคำสั่งคุมประพฤติจำเลย หรืออาจออกคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยโดยเด็ดขาดก็ได้ แต่ก่อนที่ศาลจะออกคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 5 ดังกล่าวเพื่อประโยชน์แห่ง

the accused is under a disability.

(2) The trial shall not proceed or further proceed but it shall be determined by a jury—

(a) on the evidence (if any) already given in the trial; and

(b) on such evidence as may be adduced or further adduced by the prosecution, or adduced by a person appointed by the court under this section to put the case for the defence, whether they are satisfied, as respects the count or each of the counts on which the accused was to be or was being tried, that he did the act or made the omission charged against him as the offence.

(3) If as respects that count or any of those counts the jury are satisfied as mentioned in subsection

(2) above, they shall make a finding that the accused did the act or made the omission charged against him.

(4) If as respects that count or any of those counts the jury are not so satisfied, they shall return a verdict of acquittal as if on the count in question the trial had proceeded to a conclusion.

(5) A determination under subsection (2) above shall be made—

(a) where the question of disability was determined on the arraignment of the accused, by a jury other than that which determined that question; and

(b) where that question was determined at any later time, by the jury by whom the accused was being tried.”

¹⁰⁶ Phil Fennell, "The Criminal Procedure (Insanity and Unfitness to Plead) Act 1991," *The Modern Law Review* Vol. 55, (July 1992): p. 550.

ความยุติธรรม มาตรา 5A (2) แห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 มาตรา 24 (1) ศาลอาจมีคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปตรวจที่โรงพยาบาลเพื่อขอรายงานผลการตรวจสภาพจิตของจำเลยได้ตามมาตรา 35 แห่ง Mental Health Act 1983 หรือหากจำเลยต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาหรือระหว่างการรอฟังคำพิพากษาของศาล ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปรักษาที่โรงพยาบาลแทนการคุมขัง ตามมาตรา 36 แห่ง Mental Health Act 1983 แต่ในกรณีเช่นนี้ ต้องมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรหรือโดยวาจาจากแพทย์ที่ได้รับการจดทะเบียนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปว่า จำเลยมีอาการผิดปกติทางจิตถึงขั้นสมควรที่จะเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและโรงพยาบาลมีวิธีการรักษาที่เหมาะสมแก่ตัวจำเลย¹⁰⁷

กรณีที่จำเลยไม่พอใจคำสั่งของศาลที่ส่งตัวจำเลยไปรักษา ณ โรงพยาบาล หรือคำสั่งของศาลให้คุมความประพฤติจำเลยตามมาตรา 5 แห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 หรือเห็นว่าคำสั่งดังกล่าวไม่ถูกต้อง จำเลยที่ต้องถูกบังคับตามคำสั่งอาชญากรรมคำสั่งดังกล่าวต่อศาลอุทธรณ์ได้ทันที ทั้งนี้ ตาม Criminal Appeal Act 1968 มาตรา 16A ซึ่งบัญญัติเพิ่มเติมโดย Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 มาตรา 25 แต่การอุทธรณ์ดังกล่าวจะได้รับการพิจารณาโดยศาลอุทธรณ์หรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลอุทธรณ์ว่าจะรับอุทธรณ์ไว้พิจารณาหรือไม่ เนื่องจาก Criminal Appeal Act 1968 มาตรา 16A (2) กำหนดให้การรับอุทธรณ์ไว้พิจารณาเป็นดุลพินิจโดยเฉพาะของศาลอุทธรณ์ เว้นเสียแต่ว่าอุทธรณ์ดังกล่าวจะได้รับการรับรองว่าสมควรได้รับการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์จากผู้พิพากษาในศาลที่พิจารณาคำสั่งดังกล่าว¹⁰⁸

¹⁰⁷ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 Section 5A (2)

“In relation to a case where section 5 above applies but the court have not yet made one of the disposals mentioned in subsection (2) of that section—

(a) section 35 of the 1983 Act (remand to hospital for report on accused’s mental condition) shall have effect with the omission of the words after paragraph (b) in subsection (3);

(b) section 36 of that Act (remand of accused person to hospital for treatment) shall have effect with the omission of the words “ (other than an offence the sentence for which is fixed by law) ” in subsection (2)”

¹⁰⁸ The Criminal Appeal Act 1968 Section 16A

“(1) A person in whose case the Crown Court—

(a) makes a hospital order or interim hospital order by virtue of section 5 or 5A of the Criminal Procedure (Insanity) Act 1964, or

(b) makes a supervision order under section 5 of that Act,

may appeal to the Court of Appeal against the order.

หากภายหลังจากที่จำเลยถูกศาลออกคำสั่งให้ส่งตัวไปรักษาในโรงพยาบาลแล้วปรากฏว่าสภาพจิตของจำเลยดีขึ้น กฎหมายอังกฤษได้กำหนดให้ภายหลังจากการปรึกษาหารือกับจิตแพทย์ผู้ทำการรักษาจำเลยแล้ว ศาลสามารถออกคำสั่งนำตัวจำเลยกลับเข้าสู่การดำเนินคดีต่อไปหรือออกคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยกลับไปคุมขังอยู่ในเรือนจำได้ และในกรณีดังกล่าว เมื่อจำเลยกลับสู่การพิจารณาคดีในศาลหรือกลับเข้าสู่เรือนจำแล้ว ก็ให้ถือว่าคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปรักษาในโรงพยาบาลของศาลนั้นเป็นอันสิ้นสุดผลไปโดยปริยาย ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 5A (4) แห่ง Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 มาตรา 24 (1)¹⁰⁹

จากการพิจารณามาตรการในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้วิกลจริตของอังกฤษ แสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์สำคัญที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1) ในแง่ของการตรวจสอบคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมตัวไว้รักษาในสถานพยาบาลในอังกฤษ มีการบัญญัติมาตรการในการดำเนินการของศาลเพื่อออกคำสั่งใดๆ เกี่ยวกับจำเลยผู้ต้องสงสัยว่าจะมีอาการผิดปกติทางจิตหรือวิกลจริตไว้อย่างค่อนข้างรัดกุมตั้งแต่ในศาลชั้นต้น โดย The Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 มาตรา 4 กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า การพิจารณาพยานหลักฐานที่เป็นความเห็นของแพทย์ซึ่งเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญประกอบการวินิจฉัยเพื่อออกคำสั่งเกี่ยวกับจำเลยผู้วิกลจริตนั้น ต้องประกอบด้วยความเห็นของแพทย์อย่างน้อย 2 คนขึ้นไป และแพทย์หนึ่งในขณะผู้ทำความเห็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตเวชศาสตร์ที่ได้รับการรับรองจากแพทย์สภาของอังกฤษอีกด้วย¹¹⁰ อันเป็นบทบัญญัติที่สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่การออกคำสั่งของศาลได้อย่างดี

(2) An appeal under this section lies only—

(a) with the leave of the Court of Appeal; or

(b) if the judge of the court of trial grants a certificate that the case is fit for appeal

¹⁰⁹ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 Section 5A (4)

“Where—

(a) a person is detained in pursuance of a hospital order which the court had power to make by virtue of section 5(1)(b) above, and

(b) the court also made a restriction order, and that order has not ceased to have effect, the Secretary of State, if satisfied after consultation with the responsible medical officer that the person can properly be tried, may remit the person for trial, either to the court of trial or to a prison. On the person’s arrival at the court or prison, the hospital order and the restriction order shall cease to have effect.”

¹¹⁰ Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 Section 4

นอกจากนี้ อังกฤษยังมีมาตรการในการตรวจสอบคำสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมตัวไว้รักษาในสถานพยาบาลอีกชั้นหนึ่งโดยศาลอุทธรณ์ เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 16A แห่ง Criminal Appeal Act กำหนดให้จำเลยที่ไม่พอใจในคำสั่ง สามารถอุทธรณ์คำสั่งให้ส่งตัวไปควบคุมไว้ในสถานพยาบาลของศาลได้ทันที แม้ใน Criminal Appeal Act 1968 จะกำหนดให้เป็นการอุทธรณ์ในระบบดุลพินิจ คือศาลอุทธรณ์มีอำนาจดุลพินิจที่จะรับหรือไม่รับอุทธรณ์ไว้พิจารณาก็ได้ แต่ก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยผู้ต้องเสียหายจากการออกคำสั่งของศาลได้ใช้สิทธิของตนในการโต้แย้งคำสั่งของศาลที่กระทบต่อสิทธิของตนอย่างชอบธรรมแล้ว¹¹¹

2) สำหรับเรื่องกระบวนการนำตัวจำเลยกลับเข้าสู่การดำเนินคดีภายหลังเข้ารับการรักษาตามคำสั่งของศาล ประเทศอังกฤษมีการกำหนดมาตรการในการดำเนินการดำเนินการภายหลังจากการนำตัวจำเลยผู้วิกลจริตไปรักษาในสถานพยาบาลตามคำสั่งของศาลไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนโดยปรากฏใน Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 มาตรา 5A ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นโดย Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 มาตรา 24 (1)¹¹² ซึ่งกำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจนำจำเลยผู้วิกลจริตออกจากสถานพยาบาลเพื่อนำกลับเข้าสู่การดำเนินคดีต่อ นั่นคือ รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินการเอาไว้อย่างชัดเจนเริ่มจากรัฐมนตรีต้องทำการประเมินอาการทางจิตของจำเลยร่วมกับแพทย์ผู้ทำการรักษาว่า จำเลยมีอาการทางจิตเป็นอย่างไร ดีขึ้นจากเดิมหรือไม่ และสภาพจิตของจำเลยพร้อมที่จะเข้าสู่การดำเนินคดีแล้วหรือยัง หากพบว่าอาการป่วยของจำเลยดีขึ้นและจำเลยมีสภาพจิตที่สมบูรณ์เพียงพอที่จะเข้าสู่การดำเนินคดีต่อไปได้ รัฐมนตรีก็สามารถออกคำสั่งให้ยุติการรักษาและนำตัวจำเลยกลับเข้าสู่การดำเนินคดีต่อไป

3) ในเรื่องระยะเวลาควบคุมตัวจำเลยเพื่อรักษาอาการผิดปกติทางจิตในสถานพยาบาล Mental Health Act 1983 ของอังกฤษได้กำหนดระยะเวลาในการควบคุมตัวจำเลยผู้วิกลจริตไว้รักษาในสถานพยาบาลไว้ในมาตรา 36 (6) โดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ควบคุมตัวจำเลยหรือขยายเวลาในการควบคุมตัวจำเลยเพื่อรักษาในโรงพยาบาลได้ แต่จำเลยจะต้องไม่ถูกควบคุมตัวในโรงพยาบาลครั้งหนึ่งนานเกินกว่า 28 วัน และรวมระยะเวลาในการควบคุมตัวทั้งสิ้นต้องไม่เกิน 12 สัปดาห์ หรือ 84 วัน และในระหว่างควบคุมตัวจำเลยในโรงพยาบาล ศาลมีอำนาจออกคำสั่งยกเลิกการควบคุมตัวได้ถ้าเห็นสมควร¹¹³

¹¹¹ The Criminal Appeal Act 1968 Section 16A

¹¹² Criminal Procedure (Insanity) Act 1964 Section 5A (4)

¹¹³ The Mental Health Act 1983 Section 36 (6) "An accused person shall not be remanded or further remanded under this section for more than 28 days at a time or for more than 12 weeks in all; and the court may

การสั่งยกเลิกการควบคุมตัวจำเลยในโรงพยาบาลนั้น ศาลสามารถสั่งได้เองถ้าศาลเห็นสมควร หรือศาลอาจจะสั่งยกเลิกการควบคุมตัวจำเลยโดยอ้างอิงจากพยานหลักฐานที่จำเลยอ้างต่อศาลได้ ทั้งนี้ ปรากฏตามมาตรา 36 (7) แห่ง Mental Health Act 1983 ซึ่งกำหนดว่า ในระหว่างที่จำเลยถูกควบคุมตัวอยู่ในโรงพยาบาล จำเลยมีสิทธิที่จะขอรายงานการตรวจรักษาสภาพจิตของตนเองจากแพทย์ที่ได้รับการจดทะเบียนรับรองหรือแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานเสนอต่อศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาออกคำสั่งยกเลิกการควบคุมตัวในโรงพยาบาลตามมาตรา 36 (6) แห่ง Mental Health Act 1983 ได้¹¹⁴

ในกรณีที่อาการผิดปกติทางจิตของจำเลยมีความรุนแรง ยากที่จะรักษาให้หายขาดได้ภายในระยะเวลา 12 สัปดาห์ และหากปล่อยตัวจำเลยไปอาจเป็นการไม่ปลอดภัยต่อประชาชน Mental Health Act 1983 วางหลักให้ศาลสามารถกำหนดข้อจำกัดในการปล่อยตัวจำเลยออกจากโรงพยาบาล หรือเรียกว่า Restriction Order ได้ ตามมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยเงื่อนไขที่ศาลจะสามารถใช้อำนาจตามมาตรานี้ได้ คือ ศาลจะต้องได้พิจารณาถึงลักษณะการกระทำ ความผิด การกระทำครั้งก่อนๆ ของจำเลย รวมถึงความเสี่ยงที่จำเลยอาจจะกระทำความผิดอีกในอนาคต ทั้งนี้ศาลจะต้องชั่งน้ำหนักกับความปลอดภัยของประชาชนหากปล่อยตัวจำเลยออกจากโรงพยาบาลด้วย นอกจากนี้ การออก Restriction Order นั้น ศาลจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานจากแพทย์ โดยจะต้องเรียกแพทย์ผู้ได้รับการจดทะเบียนอย่างน้อย 1 คนขึ้นไป มาให้ถ้อยคำแก่ศาลเพื่อประกอบการออกคำสั่งหากมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปหรือจำเลยมีอาการดีขึ้นและไม่เป็นอันตรายต่อประชาชนอีกต่อไป¹¹⁵ ศาลก็มีอำนาจออกคำสั่งยกเลิกข้อจำกัดในการปล่อยตัวดังกล่าวเสียก็ได้

at any time terminate the remand if it appears to the court that it is appropriate to do so.”

¹¹⁴ The Mental Health Act 1983 Section 36 (7) “An accused person remanded to hospital under this section shall be entitled to obtain at his own expense an independent report on his mental condition from a registered medical practitioner or approved clinician] chosen by him and to apply to the court on the basis of it for his remand to be terminated under subsection (6) above.” (2) A restriction order shall not be made in the case of any person unless at least one of the registered medical practitioners whose evidence is taken into account by the court under section 37(2) (a) above has given evidence orally before the court.”

¹¹⁵ The Mental Health Act 1983 Section 41

“(1) Where a hospital order is made in respect of an offender by the Crown Court, and it appears to the court, having regard to the nature of the offence, the antecedents of the offender and the risk of his committing further offences if set at large, that it is necessary for the protection of the public from serious harm so to do, the court may, subject to the provisions of this section, further order that the offender shall be subject to the special restrictions set out in this section; and an order under this section shall be known as “a restriction

รวมถึงรัฐมนตรีที่อาจออกคำสั่งขกเลิกข้อจำกัดในการปล่อยตัวได้เช่นกัน ถ้าปรากฏแก่รัฐมนตรีว่า
 จำเลยไม่มีอันตรายต่อประชาชนอีกต่อไป ทั้งนี้ เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 42 แห่ง Mental
 Health Act 1983¹¹⁶

4) สิทธิในการมีทนายและผู้ช่วยเหลือในทางคดี

อังกฤษไม่ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการมีทนายความหรือผู้ช่วยเหลือทางคดีแก่
 จำเลยที่มีสภาพจิตไม่ปกติ

4.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

4.3.1 ความเบื้องต้น

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่นเดียวกับ
 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส การดำเนินคดีอาญาจึงเป็นระบบการไต่สวนหาความจริงที่ทุกฝ่ายทั้ง
 ศาล อัยการ และทนายของผู้ถูกกล่าวหาต่างมีหน้าที่ร่วมกัน เพื่อให้การกำหนดโทษจำเลยเป็นไป
 อย่างเหมาะสม เพราะศาลจะกำหนดโทษอย่างเหมาะสมได้ก็ต่อเมื่อมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิด
 อย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นประวัติส่วนตัวและภูมิหลัง ประวัติการกระทำผิด ตลอดจนข้อเท็จจริง
 ต่างๆ เกี่ยวกับตัวจำเลยทั้งที่เป็นผลดีและผลร้าย การมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดอย่างสมบูรณ์
 จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาทั้งระบบ ในการที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ตัวผู้กระทำ
 ผิด และสามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดี และสามารถกลับคืน
 สู่สังคมได้

4.3.2 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ระบบการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันในทางรูปแบบแล้วได้แบ่ง
 ออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ประเภทหนึ่งเป็นการลงโทษในทางอาญา (Strafen) ที่บัญญัติไว้ตั้งแต่
 มาตรา 38 เป็นต้นไป อีกประเภทหนึ่งเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย (Massregeln der Besserung
 und Sicherung) ที่บัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 61 เป็นต้นไป ระบบการลงโทษในทางอาญาตามกฎหมาย
 อาญาเยอรมันที่แบ่งออกเป็นสองประเภทดังกล่าวนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1933 (วันที่ 24 พฤศจิกายน

order”

¹¹⁶ The Mental Health Act 1983 Section 42 (1) “If the Secretary of State is satisfied that in the case
 of any patient a restriction order is no longer required for the protection of the public from serious harm, he may
 direct that the patient shall cease to be subject to the special restrictions set out in section 41 (3) above; and
 where the Secretary of State so directs, the restriction order shall cease to have effect, and section 41 (5) above
 shall apply accordingly.”

1933) ที่ได้มีการนำบทบัญญัติว่าด้วยวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา¹¹⁷

โทษทางอาญานั้นจะประกอบไปด้วยโทษทางอาญาหลักและโทษทางอาญาข้างเคียง (Haupt- und Nebenstrafen) โดยโทษทางอาญาหลักจะเป็นโทษทางอาญาที่จะถูกตัดสินไว้ในคำพิพากษาของศาล ในคดีอาญาเท่านั้น อันได้แก่โทษจำคุกและโทษปรับ ในขณะที่โทษทางอาญาข้างเคียงจะถูกตัดสิน โดยรวมอยู่กับโทษทางอาญาหลักเท่านั้น¹¹⁸ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาที่เหลือเพียงประการเดียว คือ การห้ามขับขี่ยานพาหนะ¹¹⁹

4.3.3 การวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้กระทำความผิดในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประมวลกฎหมายอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา 20 บัญญัติให้การกระทำไม่มีความผิด หากในขณะที่กระทำ ผู้กระทำความผิดไม่สามารถรู้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด หรือกระทำทั้งที่รู้ว่าเป็นความผิดแต่กระทำไปด้วยเหตุเนื่องมาจากความผิดปกติทางจิตที่เกิดจากพยาธิสภาพ หรือความผิดปกติของการรับรู้อย่างรุนแรง หรือปัญญาอ่อน หรือเนื่องจากความผิดปกติทางจิตอย่างร้ายแรงอื่นๆ หรือมีความผิดปกติอันเนื่องมาจากระบบประสาทถึงขนาดทำลายความรู้หรือทำให้ไม่สามารถควบคุมการกระทำของตนได้ หรือกำหนดให้เป็นเหตุลดโทษในกรณีที่ความผิดปกติดังกล่าวเพียงทำให้ความรู้หรือความสามารถในการควบคุมการกระทำของตนเองลดลง

การที่บุคคลวิกลจริตมีเจตนาได้นั้น นำมาใช้ในระบบประมวลกฎหมายเยอรมัน บุคคลวิกลจริตจะต้องมีเจตนาธรรมชาติ (Natural intent) หรือตามกฎหมายอิตาลี บุคคลวิกลจริตจะต้องมีเจตนาผิดปกติ (Abnormal will) ซึ่งเจตนาทั้ง 2 อย่างนี้ไม่ทำให้บุคคลวิกลจริตมีความรับผิดชอบอาญา แต่ก็ยังสามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลเหล่านี้ได้ ดังนั้น การใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลเหล่านี้จะต้องครอบคลุมความผิดอาญาทุกประการ ทั้งองค์ประกอบภายนอก รวมถึงองค์ประกอบภายใน อันเป็นเรื่องเจตนา โดยถือ ว่าบุคคลเหล่านี้รู้สึกตนเองที่กำลังทำอะไรอยู่ เช่น รู้ว่าเป็นการทำร้ายผู้อื่น แต่ขาดความเชื่อมโยงของความคิดภายใน (Inner

¹¹⁷ Michael Osterheider and Bernd Dimmek, "Germany," in Placement and Treatment of Mentally Ill Offenders-Legislation and Practice in Eu Member States (Germany: Central Institute of Mental Health, 2005), p. 154.

¹¹⁸ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *เพิ่งอ้าง*, น. 192.

¹¹⁹ Criminal Code (Strafgesetzbuch ,StGB) Section 45 (2), (5)

relationship) ทำให้ตนเองไม่ทราบว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด ผลก็คือ ไม่อาจเป็นเหตุให้ยกเว้นความรับผิดชอบจากการถูกบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้

แนวคิดในทางทฤษฎีที่ว่า การลงโทษทางอาญาของรัฐแก่ผู้กระทำผิดนั้นจะชอบด้วยกฎหมายก็ต่อเมื่อสามารถที่จะตำหนิการกระทำของผู้กระทำผิดนั้นได้ และในขณะเดียวกันโทษทางอาญาก็จะต้องไม่เกินกว่าความน่าตำหนิ (die Schuld des Taeters) ของผู้กระทำผิด ในขณะที่การใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่พิจารณาจากความเป็นอันตรายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากตัวผู้กระทำผิด โดยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความน่าตำหนิของผู้กระทำผิดแต่อย่างใดและการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยของรัฐต่อตัวผู้กระทำผิดเพื่อที่จะป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากผู้กระทำผิดนี้จะต้องอยู่ในกรอบของหลักสัดส่วน (Die Verhaeltnismaessigkeit)¹²⁰

1) การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อต่อสู้ของผู้กระทำผิดที่เป็นคนวิกลจริต

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะมีการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังตลอดจนข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับจำเลยในด้านที่เป็นผลดีและเป็นผลร้าย รวมตลอดถึง ข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุบรรเทาโทษอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยให้มากที่สุด เนื่องจากระบบกฎหมายชีวิตล่อว์เป็นระบบการพิจารณาคดีแบบไม่ต่อสู้หรือเป็นระบบไต่สวนหาความจริง การดำเนินคดีจึงมุ่งค้นหาความจริงเป็นสำคัญเพื่อให้การกำหนดโทษจำเลย เป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งการจะกำหนดโทษให้เกิดความเหมาะสมได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ศาล จะต้องมีการสืบสวนที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องคดี ดังนี้คือ

1. มูลเหตุในการกระทำความผิด เป้าหมายของผู้กระทำผิด
2. ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเห็นได้จากการกระทำผิด และจิตใจที่มีอยู่ในการกระทำความผิด
3. ความร้ายแรงของการกระทำความผิด
4. ลักษณะของการกระทำความผิดและผลที่สะท้อนให้เห็นถึงความชั่วของการกระทำผิด

ผิด

5. ประวัติของผู้กระทำผิด สถานภาพทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด
6. ความประพฤติภายหลังการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะเยียวยาความเสียหายรวมทั้งความพยายามของผู้กระทำผิดที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

นอกจากนั้นแล้ว ข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับจำเลยยังอาจได้มาในระหว่างการพิจารณาคดี โดยศาลจะทำหน้าที่ค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้มีข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยอย่างเพียงพอในการนำมาประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เกิดความเหมาะสม

¹²⁰ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, เพิ่งอ้าง, น. 193.

ถูกต้องกับจำเลย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับจำเลยมีความสมบูรณ์และถูกต้อง เนื่องจากทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่างช่วยกันค้นหาความจริง ไม่เว้นแม้แต่ศาลจึงทำให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ

2) องค์กรที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดที่เป็นคนวิกลจริต

สำหรับกรณีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งถือเป็นประเทศผู้นำทางระบบกฎหมายซีวิลลอว์ นั้น ในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ อัยการ ศาล และทนายจำเลยต่างทำหน้าที่ร่วมกันในการรวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวจำเลย ทั้งในทางที่เป็นประโยชน์และในทางที่เป็นโทษ รวมถึงข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุบรรเทาโทษต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นประวัติส่วนตัวและภูมิหลัง นิสัย ความประพฤติ การศึกษา บุคลิกลักษณะ สุขภาพร่างกาย และภาวะแห่งจิตใจ ตลอดจน ประวัติการกระทำผิดของจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษจำเลยเป็นไปอย่างถูกต้อง

เหตุผลที่ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องทำหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยให้มากที่สุด ก็เพราะประเทศเยอรมันไม่มีการทำรายงานก่อนพิพากษา (Presentence Reports) เสนอต่อศาล เพื่อช่วยในการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำเลยเช่นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ถือปฏิบัติกันอยู่นั่นเอง¹²¹

ดังนั้น ในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยจึงเริ่มต้นจากตำรวจโดยกฎหมายกำหนด ให้ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการในการสอบสวนหาพยานหลักฐาน ทั้งในแง่ที่เป็นผลดีและผลร้ายรวมถึงพยานหลักฐานอันเป็นเหตุบรรเทาโทษต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติงานเช่นเดียวกับฝรั่งเศสที่ตำรวจจะมีผู้บังคับบัญชา 2 ฝ่าย คือ ผู้บังคับบัญชาฝ่ายตำรวจโดยตรงกับอัยการอีกฝ่ายหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ตำรวจผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการจะต้องฟังสั่งของอัยการเป็นอันดับแรก ดังนั้นฐานะของตำรวจในทางคดีจึงเป็นเพียงองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของอัยการ ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าอัยการกับตำรวจในประเทศเยอรมันมีความร่วมมือและประสานงานอันอย่างใกล้ชิด โดยสามารถเชื่อถือและวางใจอันได้อย่างเต็มที่ โดยอัยการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนและฟ้องร้องทั้งหมด แต่ทั้งนี้ไม่ตัดความรับผิดชอบของตำรวจในกรณีที่ตำรวจมีอำนาจดำเนินคดีโดยลำพังตนเอง ซึ่งในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดนั้น อัยการและตำรวจจะทำหน้าที่ร่วมอันในการหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับจำเลยให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงในเรื่องมูลเหตุในการ

¹²¹ เกียรติภูมิ แสงศศิธร, กระบวนการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญา: เปรียบเทียบกับต่างประเทศ, (ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2553), น. 66.

กระทำความผิด เป้าหมายของผู้กระทำความผิด ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเห็นได้จากการกระทำและจิตใจที่มีอยู่ในการกระทำความผิด ความร้ายแรงของการกระทำความผิด ลักษณะของการกระทำความผิด และผลที่สะท้อนให้เห็นถึงความชั่วของการกระทำความผิด ประวัติของผู้กระทำความผิด สถานภาพทาง สังคม ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด และความประพฤติกายหลังการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งความพยายามของผู้กระทำความผิดที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย รวมตลอดถึงข้อเท็จจริงอื่น ๆ เกี่ยวกับตัวจำเลยทั้งในทางที่เป็นคุณและโทษ ทั้งนี้เพื่อนำมาประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนี (Strafgesetzbuch หรือ STGB) แก้ไขเพิ่มเติมปี 1987 มาตรา 46

นอกจากนี้การที่อัยการมีประวัติความเป็นมา โดยแยกตัวออกมาจากอำนาจตุลาการ อัยการจึงมีบทบาทในการรวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวจำเลยมาเสนอต่อศาล และเข้าสู่กระบวนการของศาล โดยจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดทั้งที่เป็นคุณแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (Strafprozessordnung หรือ StPo) ฉบับปี 1965 มาตรา 160 II และ III ได้บัญญัติในเรื่องดังกล่าวไว้ดังนี้

“มาตรา 160 II อัยการมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่เพียงแต่ที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย เพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี และต้องพิจารณาถึงผลเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย

อัยการต้องสอบสวนขยายคลุมไปถึงพฤติเหตุต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการกำหนด โทษของศาล หรือการรอกการลงโทษ โดยวิธีการคุมประพฤติและการมีคำสั่งใด ๆ เพื่อป้องกันและ แก้ไขผู้กระทำความผิดด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าอัยการเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของศาลทำให้เกิดความเสียหายแก่จำเลย เช่น ลงโทษจำเลยหนักเกินไป อัยการก็อาจอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นไปยังศาลสูงในนามของผู้ถูกกล่าวหาได้ ในบทบัญญัติมาตรา 296 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน กำหนดว่า “The prosecution can make use of them even in favor of the accused” จึงเห็นได้ว่าอัยการเป็นผู้ที่เฝ้าดูให้การเป็นไปตามกฎหมาย (Watchman of law) ใน รูปแบบของความเป็นกลางและให้ความเสมอภาคแก่คู่ความ จนกระทั่งอัยการในเยอรมันได้รับ ความภาคภูมิใจว่า “อัยการเยอรมันมีความเป็นภาวะวิสัยมากที่สุดในโลก” (most objective authority in the world) กล่าวคืออัยการมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ในเนื้อหา โดยไม่ผูกมัดอยู่กับคำร้องขอของผู้ใดทั้งสิ้นและการที่อัยการไม่อาจเป็นคู่ความในทางเนื้อหาได้ อัยการจึงมีอำนาจและหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์แก่จำเลย โดยการเสนอพยานหลักฐานทั้งในส่วนที่เป็นคุณและเป็น โทษต่อจำเลยให้ศาล

พิจารณาด้วย

ส่วนศาลเยอรมันเองก็มีบทบาทในการเสาะหาพยานหลักฐานในคดีรวมถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวจำเลยอย่างสูง โดยศาลจะมีบทบาทในการซักถามข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดีในระหว่างพิจารณา รวมทั้งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอาจใช้เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดโทษ ซึ่งผู้พิพากษาจะมีอำนาจในการสอบสวนหาข้อเท็จจริงมากกว่าอัยการและทนายความ กล่าวคือ ศาลสามารถที่จะสอบสวนพยานได้เอง เนื่องจากอำนาจการสอบสวนจะไปอยู่ที่ศาล ซึ่งต่างจากประเทศไทยที่ถือว่าศาลต้องวางตัวเป็นกลาง โดยปล่อยให้เป็นที่ของคู่ความและทนายความในการแสวงหาพยานหลักฐานมาเสนอต่อศาล ดังนั้นศาลเยอรมันจึงมีภาระมากเพราะต้องตรวจสอบพยานหลักฐานทุกประเภทเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้กระทำผิดหรือจำเลย และสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริงนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีระบบการพิจารณาคดีแบบไม่ต่อสู้หรือระบบไต่สวนหาความจริง การดำเนินคดีจึงมุ่งค้นหาความจริงเป็นสำคัญ ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาล หรือผู้เสียหาย ต่างมีหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริงและรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม โดยอัยการเป็นผู้มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนตั้งแต่เบื้องต้น เนื่องจากอัยการเป็นผู้ควบคุมการสอบสวนคดีอาญา¹²² ซึ่งในส่วนของการ รวบรวมพยานหลักฐาน อัยการจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งในส่วนที่เป็นคุณและโทษแก่จำเลย ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นที่ของฝ่ายจำเลยในการหาพยานหลักฐาน เพราะอัยการมีหน้าที่ ค้นหาความจริงและความยุติธรรม ยิ่งไปกว่านั้นพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ที่มีความหมายต่อการที่จะกำหนดโทษก็ชอบที่จะได้รับการสอบสวนด้วย¹²³ และในระหว่างการดำเนินคดีอาญาในศาล อัยการจะต้องเสนอพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายจำเลยด้วย เพื่อให้จำเลยได้รับโทษที่เหมาะสมกับความผิด เพราะอัยการมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรมของจำเลยด้วยในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มิใช่รักษาแต่เฉพาะประโยชน์ของ สาธารณะหรือของผู้เสียหายเท่านั้น เช่น เมื่ออัยการพบพยานหลักฐานที่จะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย หรือมีเหตุที่จำเลยควรได้รับการบรรเทาโทษ อัยการอาจอุทธรณ์เพื่อประโยชน์แก่จำเลยได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 296 ซึ่งบทบาทของอัยการในการดำเนิน คดีอาญา ในส่วนของจำเลยนี้ที่ประชุมนักกฎหมายทั่วโลกเกี่ยวกับกฎหมายอาญา ครั้งที่ 9 ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 24 - 30 สิงหาคม พ.ศ. 2507 มีความเห็นว่า

¹²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 160 วรรคสอง.

¹²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 160 วรรคสาม.

อัยการควรวินิจฉัยความสนใจต่อผู้กระทำผิด ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งต่อศักดิ์ศรีของเขา ในฐานะที่เป็นมนุษย์ และต่อสิทธิและต่อส่วนได้เสียของเขา ด้วยเหตุนี้วิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด จึงต้องให้เหมาะสมแก่แต่ละบุคคล และเพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะปรับปรุงและให้กลับเข้าสู่สังคมได้

ดังนั้น อัยการจึงควรเสนอพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดีและผลร้าย รวมถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวจำเลยต่อศาลให้มากที่สุด ไม่ว่าจะประวัตินิติส่วนตัวและภูมิหลัง ประวัติการกระทำผิด ตลอดจนนิสัยและพฤติกรรมแวดล้อมของจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้การใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำเลยเป็นไปอย่างถูกต้อง

นอกจากนั้น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตยังเป็นประโยชน์ต่อพนักงานอัยการในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตราโทษที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตสมควรได้รับเสนอต่อศาล เพราะข้อเท็จจริงต่าง ๆ เหล่านี้จะมีผลต่อการกำหนดโทษเบื้องต้นของอัยการว่าสมควรจะให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตได้รับโทษสถานใดจึงจะเหมาะสมและความเห็นของอัยการที่เสนอต่อศาลนั้น จะกระทำในรูปของคำแถลงการณ์ปิดคดีภายหลังการสืบพยานเสร็จสิ้น โดยปกติความเห็นของอัยการดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตอย่างมาก เพราะศาลมักจะลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตโดยคำนึงถึงอัตราโทษที่อัยการเสนอมา แต่ความเห็นของอัยการก็ได้เป็นข้อผูกมัดที่ศาลจะต้องถือปฏิบัติตามแต่อย่างใด โดยศาลสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตตามที่เห็นสมควรได้และอัยการเองก็สามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลในเรื่องอัตราโทษได้ หากเห็นว่าศาลลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตหนักเกินไป โดยอัยการอาจอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นไปยังศาลสูงในนามของผู้กล่าวหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 296 ซึ่งการอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลนั้น มิใช่การอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงว่าผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตกระทำผิดจริงหรือไม่ หรือประวัติครอบครัวและภูมิหลังของผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตไม่ถูกต้องแต่อย่างใด เนื่องจากดุลพินิจในการกำหนดโทษเป็นสิ่งที่กฎหมายให้อำนาจศาลไว้ว่าจะลงโทษเท่าไรในกรอบที่ กฎหมายกำหนดเอาไว้ ดังนั้น การกำหนดโทษจึงเป็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าวถือเป็นการตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ดุลพินิจของศาลไปในตัว เพื่อให้เกิดการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต¹²⁴

ส่วนทนายผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตจะเข้ามามีบทบาท ในการเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตในรูปของคำให้การและการแถลงปิดคดี โดยการยื่นคำร้องขอให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตสถานเบาโดยเสนอ

¹²⁴ เกียรติภูมิ แสงศิธร, *เพิ่งอ้าง*, น. 69.

ข้อเท็จจริงต่างๆ อันเป็นผลดีแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต เช่น ผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตได้สำนึกในความผิดและได้พยายามบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายแล้ว เพื่อเป็นหลักประกันว่าจำเลยจะได้รับการพิจารณาโทษอย่างเป็นธรรมและถูกต้องหากศาลจะตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต

ด้วยเหตุที่การดำเนินคดีอาญาในประเทศระบบซีวิลลอว์ มุ่งค้นหาความจริงเป็นสำคัญ จึงทำให้ศาลต้องค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต เพื่อที่จะนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตไม่ว่าจะเป็นประวัติภูมิหลัง การศึกษาความประพฤติ ประวัติการกระทำความผิด รวมถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต ทั้งที่เป็นผลดีและผลร้าย มาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต เพราะศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตอย่างถูกต้องและเป็นธรรมได้ ก็ต่อเมื่อศาลมีข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตอย่างเพียงพอ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต กล่าวคือเมื่อมีการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต (Prinzip der Oeffentlichkeit) ในระหว่างการพิจารณาคดี แล้วหากในเวลาต่อมาศาลพิพากษายกฟ้องผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตอาจได้รับความเสียหายแก่ชื่อเสียง หรืออาจได้รับการดูหมิ่นเกลียดชังจากผู้อื่น ถ้าการเปิดเผยนั้นไม่คำนึงถึงความพอดี เนื่องจากปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหา มีฐานะเป็นประธานในคดี ดังนั้น จึงต้องมีการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย

จากปัญหาดังกล่าวทำให้นักกฎหมายเยอรมันมีแนวคิดที่จะปรับปรุงแก้ไขระบบการดำเนินคดีอาญาของตนโดยแยกขั้นตอนการกำหนดโทษออกจากขั้นตอนการวินิจฉัยความผิด ซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญาแบบทวิภาค (Bifurcatuib) ของคอมมอนลอว์ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต และเพื่อให้มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นักกฎหมายเยอรมันมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาแบบทวิภาคแยกเป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มแรก ฝ่ายที่เห็นว่าควรค่าการดำเนินคดีอาญาแบบทวิภาคมาใช้

Joachim Herrmann เสนอว่า ควรมีการปรับปรุงรูปแบบการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันเสียใหม่ โดยการแยกขั้นตอนการวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษออกจากกัน

กลุ่มที่สอง ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยว่า ควรนำเอาการดำเนินคดีอาญาแบบทวิภาคมาใช้

Hans-Heinrich Jes check นักกฎหมายที่มีชื่อเสียงของเยอรมันเห็นว่าโดยปกติการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตเป็นความมุ่งหมายในการพิพากษาคดี

ของศาลเยอรมันอยู่แล้ว การแยกขั้นตอนการวินิจฉัยออกจากการกำหนดโทษ ไม่ได้ช่วยให้การลงโทษจำเลยเหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

Thomas Wiegand เห็นว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักความเหมาะสม (Desert Principle) การกำหนดโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริต โดยปกติจะพิจารณาจากสภาพพฤติกรรมแห่งคดี (Characteristics of the offense) ดังนั้นการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตจึงไม่จำเป็นที่จะต้อง แยกการพิจารณาคดีออกเป็นสองส่วนเช่นที่ปรากฏอยู่ในคอมมอนลอว์

ในปัจจุบันข้อถกเถียงดังกล่าว ยังไม่เป็นที่ยุติว่าจะคุ้มครองสิทธิผู้กระทำความผิดที่เป็นคนวิกลจริตจากการเปิดเผย ข้อเท็จจริงในระหว่างการพิจารณาคดีอย่างไรจึงจะเหมาะสม ทำให้ประเทศเยอรมันยังคงใช้ระบบ การพิจารณาคดีอาญาเช่นเดิม โดยมีได้ยอมรับเอากระบวนการพิจารณาคดีอาญาแบบทวีภาคของ คอมมอนลอว์มาใช้แต่ประการใด

ตารางที่ 4.1 สรุปสาระสำคัญการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยตามกฎหมายของต่างประเทศเปรียบเทียบกับประเทศไทย

ประเด็น	อเมริกา	อังกฤษ	เยอรมัน	ไทย
1. ความหมายคำว่า คนวิกลจริตตามกฎหมายอาญา	ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่เป็นโรคจิต หรือจิตบกพร่อง ซึ่งถึงขนาดทำให้บุคคลนั้นขาดความสามารถที่สำคัญที่จะควบคุมการกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด ผู้นั้นไม่มีความผิด	ความผิดปกติทางจิต (Mental Disorder) คือ "ความผิดปกติใดๆ (any disorder) หรือพิการทางจิตใจ" (disability of mind)	การกระทำไม่เป็นความผิด หากในขณะที่กระทำ ผู้กระทำไม่สามารถทราบได้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดหรือกระทำสิ่งที่ทราบว่าเป็นความผิดแต่การกระทำนั้นมีเหตุเนื่องมาจากความผิดปกติทางจิต หรือปัญญาอ่อน หรือเนื่องจากความผิดปกติทางจิตอย่าง	ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน

ประเด็น	อเมริกา	อังกฤษ	เยอรมัน	ไทย
			ร้ายแรงอื่นๆ ทำให้ไม่สามารถควบคุมการกระทำของตนได้	
2. ประเภทคน วิกลจริตในทาง การแพทย์ที่สามารถ อ้างข้อต่อผู้เรื่องความ วิกลจริตตาม กฎหมายได้	คำว่าโรคจิต หรือจิต บกพร่องไม่ หมายความว่า รวมถึงความ ผิดปกติทางจิต ที่ผู้กระทำผิด ได้กระทำความ ผิดๆ หรือมี พฤติกรรม ต่อต้านสังคม	1. มีความ เจ็บป่วยทาง จิต (Mental illness) 2. ปัญหา อ่อน (Mental impairment) 3. ปัญหา อ่อนอย่าง รุนแรง (Severe mental impairment) หรือ 4. ความ ผิดปกติทาง จิตแบบ ต่อต้านสังคม (Psychopathi c disorder)	บุคคลที่มีความ ผิดปกติทางจิตที่ เกิด จากพยาธิสภาพ หรือความผิดปกติ ของการรับรู้อย่าง รุนแรง หรือปัญหา อ่อน หรือเนื่องจาก ความผิดปกติทางจิต อย่างร้ายแรงอื่นๆ หรือมีความผิดปกติอัน เนื่องมาจากระบบ ประสาทถึงขนาด ทำลาย ความรับรู้ หรือทำให้ไม่ สามารถควบคุมการ กระทำของตนได้	บุคคลที่มีจิต บกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน
3. หลัก หรือ หลักฐาน ในการพิสูจน์ความผิด ว่าขณะกระทำ ความผิดผู้กระทำมี อาการวิกลจริต หรือไม่	- ข้อกำหนด ทางกฎหมาย เรื่องทฤษฎี หลักการพิสูจน์ ความวิกลจริต แตกต่างกันไป ในแต่ละรัฐ	- ใช้รายงาน ความเห็น ของแพทย์ 2 คน ใช้หลัก M'Naghten พิสูจน์ความ	ดุลพินิจศาล -จิตแพทย์อังกฤษ ตาม DSM-5 กับ ICD10	ดุลพินิจศาล -จิตแพทย์อังกฤษ ตาม DSM-5 กับ ICD10

ประเด็น	อเมริกา	อังกฤษ	เยอรมัน	ไทย
	เช่น M'Naghten, The Irresistible Impulse, Durham , Model Penal Code และบาง รัฐใช้รูปแบบ ผสมกัน เพื่อ พิจารณาว่า บุคคลนั้นขณะ กระทำความผิด วิกลจริต หรือไม่ - จิตแพทย์อิง เกณฑ์ตาม DSM-5 กับ ICD10	วิกลจริต - จิตแพทย์อิง เกณฑ์ตาม DSM-5 กับ ICD10		
4. ภาระการพิสูจน์	บางรัฐเป็น ภาระของรัฐ บางรัฐเป็น ภาระของจำเลย	จำเลย	ตำรวจ อัยการ ศาล หรือผู้เสียหาย มี หน้าที่ร่วมกัน	จำเลย

สรุปได้ว่า หลักความรับผิดชอบทางอาญาของผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น พบว่า หลักทุกหลักล้วนแต่ยังมีข้อบกพร่องทำให้มีการแบ่งความคิดเห็นเป็น 2 แนวทางว่า สมควรที่จะมีกฎหมายยกเว้นความรับผิดชอบทางอาญาของผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตอยู่หรือไม่

แนวทางที่ 1 เห็นว่าไม่สมควรจะมีกฎหมายเรื่องดังกล่าวซึ่งมักจะอ้างว่าการใช้ถ้อยคำความหมายและวิธีในการทดสอบวัดความผิดปกติทางจิตใจที่กฎหมายได้วางหลักไว้นั้นยังไม่เป็นที่ชัดเจน ไม่สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริงและการใช้ถ้อยคำตามกฎหมายที่ยังมี

ความหมายไม่ชัดเจนอยู่นั้นยังมีการนำมาใช้เป็นข้อต่อสู้ในคดีที่มีโทษอย่างร้ายแรงอีกด้วย เป็นผลทำให้มีการอาศัยช่องโหว่เรื่องความไม่ชัดเจนในความหมายดังกล่าวหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ

แนวทางที่ 2 เห็นควรมีหลักกฎหมายยกเว้นความรับผิดทางอาญาของผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตและยอมรับกับหลักกฎหมายดังกล่าวนั้นเพราะเห็นว่าถ้ากฎหมายไม่เปิดโอกาสให้มีการยกเรื่องความผิดปกติทางจิตขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้ของจำเลยแล้ว ก็จะเป็นผลทำให้กฎหมายไม่มีการแยกส่วนของความชั่วร้าย และความเจ็บป่วยออกมาจากกัน ซึ่งจะเป็นการลงโทษแก่ผู้ที่สมควรจะได้รับการรักษา และไม่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด เนื่องจาก การที่จำเลยมีความผิดปกติทางจิตนั้นกรณีนี้ตามหลักเรื่องการลงโทษจะไม่ถือว่าจำเลยเป็นผู้ที่สมควรจะได้รับการตำหนิจากสังคมแต่อย่างใด โดยแนวความคิดดังกล่าวนี้มีหลายประเทศ เช่น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ได้มีการนำหลักเรื่องการยกเว้นความรับผิดแก่จำเลยที่มีความผิดปกติทางจิตมาใช้เป็นข้อต่อสู้ของจำเลยในคดีอาญาเช่นกัน

บทที่ 5

แนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อความสามารถในการต่อสู้คดี ของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสรุปถึงปัญหาการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีอาการทางจิต แต่อาการผิดปกติทางจิตนั้นไม่สามารถพิจารณาได้จากอาการภายนอก ต้องให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นเป็นผู้ตรวจอาการจึงจะสามารถพบเห็นความผิดปกติได้ โดยความผิดปกติทางจิตหรือวิกลจริตนั้นเพิ่งปรากฏขึ้นในระหว่างชั้นพิจารณาคดีซึ่งส่งผลให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้เป็นจำเลยนั้นไม่สมบูรณ์ เพราะเมื่อความสามารถในการต่อสู้คดีเป็นไปได้อย่างเต็มที่แล้วย่อมพิจารณาและกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หากในทางปฏิบัติศาลไม่อาจรู้ได้ถึงสภาพการเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการพิจารณาคดี กล่าวคือ จำเลยกลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายและไม่สามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้นั้น ในทางปฏิบัติควรต้องกำหนดกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาของจำเลยนั้นอย่างไรให้เป็นไปอย่างยุติธรรมและไม่ละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้ ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นจะต้องศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในระหว่างการพิจารณาคดี ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายและการพิจารณาคำหนดโทษทางอาญานั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองความยุติธรรมและให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนมิให้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ตลอดจนไม่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพของประเทศไทยโดยรวม โดยขอเสนอแนะตามลำดับแต่ละประเด็น ดังนี้คือ 1) ปัญหาสิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 2) ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยจะได้นำเสนอในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

5.1 แนวทางการแก้ไขสิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยอันเป็นมาตรฐานสากลนี้ได้รับรองถึงสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่จะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจะมีการพิสูจน์ว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามกฎหมาย หรือได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดอีกประการหนึ่ง ยังได้กำหนดรับรองให้การดำเนินคดีอาญาจะต้องกระทำการพิจารณาภายในระยะเวลาอันสมควร ไม่เป็นการชักช้าให้กระทบถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ยังรับรองด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคืบหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา หรือการพิจารณาจนถึงขั้นลงโทษตามสมควรก่อนพิพากษาลงโทษ แต่เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนตามที่กำหนดไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีด้วย ซึ่งได้มีกำหนดไว้ใน ข้อ 227 และตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญานั้น พนักงานสอบสวนจะเริ่มดำเนินการสอบสวนเมื่อทราบถึงการกระทำความผิดไม่ว่าโดยการร้องทุกข์ กล่าวโทษ หรือโดยวิธีอื่นใด พนักงานสอบสวนจะตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหาและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา เมื่อได้ความเป็นที่แน่ชัดแล้วพนักงานสอบสวนจึงจะใช้มาตรการบังคับโดยการเรียก การจับ การควบคุม หรือการกักขัง เพื่อเอาตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐเพื่อการสอบสวนหรือการสอบสวนเพิ่มเติมในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด และในระหว่างดำเนินการสอบสวนนั้นทราบหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาไม่มีความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้

เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้นก็มีได้บัญญัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพราะมาตรา 14 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมนั้นสั่งให้แพทย์มาทำการตรวจจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นรายกรณี คือ เฉพาะในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้จะต้องเป็นกรณีที่มีการร้องขอจากจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา หรือญาติและ/หรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร้องขอ และมีเหตุทำให้พนักงานสอบสวนหรือศาลเชื่อได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติเท่านั้น โดยพฤติการณ์ย่อมไม่อาจเกิดกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลนั้นสามารถรู้หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้อย่างอื่นนอกเหนือจากคำร้องขอจากจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา หรือญาติและ/หรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเลย ดังนั้น หากเป็นกรณีที่จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติไม่รู้อาการของตนในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณา และญาติผู้ใกล้ชิดหรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถรู้ถึงอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติได้ ย่อมทำให้จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา

เสียสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเป็นธรรม และก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นไม่สามารถเปิดช่องให้กระทำได้โดยสิ้นเชิง นอกจากนั้นแล้วยังทำให้จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่เสียโอกาสที่จะใช้สิทธิขั้นพื้นฐานตามที่ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการที่จะร้องขอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลนั้นงดการพิจารณาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต คือมีอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติไว้ได้ ซึ่งปัญหาความบกพร่องของความสามารถของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีอาญานั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญทางกฎหมายในการพิจารณาความพร้อมในการต่อสู้คดีของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาลิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ไปอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม รวมทั้งมีความเป็นสากลและไม่เลือกปฏิบัติ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญา โดยจะต้องมิให้มีการเลือกปฏิบัติขึ้นมาตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในแต่ละคดี โดยทำให้กระบวนการในการตรวจสอบเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีอาญานั้นเป็นกระบวนการหลักที่สำคัญที่จะต้องดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มต้นการดำเนินคดีอาญาทุกคดี ทั้งนี้ เพื่อทำให้เกิดความผิดพลาดหรือช่องว่างของการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องของการขาดบทบัญญัติที่กำหนดให้มีการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลย และหากสามารถแก้ไขปัญหากฎหมายในส่วนนี้ได้แล้วย่อมทำให้ปฏิบัติได้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานให้แก่จำเลยในคดีอาญาของประเทศไทย

ประการต่อมา หากพิจารณาถึงกระบวนการพิจารณาในชั้นของพนักงานอัยการ จะพบว่ากระบวนการทางกฎหมายของพนักงานอัยการนั้นมีความแตกต่างจากหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาของประเทศอื่นๆ กล่าวคือ ในการดำเนินกระบวนการในชั้นพิจารณาของประเทศไทยนั้นพนักงานอัยการไม่ได้ร่วมดำเนินการสอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวนมาตั้งแต่ต้นเหมือนกับประเทศอื่นๆ ในต่างประเทศ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีตั้งแต่เริ่มแรกแต่ผู้เดียว จนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วจึงจะเสนอความเห็นต่ออัยการ เช่น ควรงดการสอบสวน ควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ฯลฯ โดยอัยการจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณากลับกรองสำนวนการสอบสวนจากตำรวจ และมีอำนาจสอบสวนโดยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือซักถามพยานเองก็ได้ ตามมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ดังนั้น ในทางปฏิบัติจะพบว่าระยะเวลาที่ผู้ต้องหาจะได้พบกับพนักงานอัยการนั้นมีเวลาดสั้นและน้อยกว่าในชั้นของพนักงานสอบสวน โดยพนักงานอัยการมีโอกาสดำเนินการพบตัวผู้ต้องหา

เพียงไม่นานเท่านั้น ซึ่งวัตถุประสงค์ของการที่พนักงานอัยการได้พบตัวผู้ต้องหา นั้นเป็นไปเพื่อพิจารณาหลักฐานในสำนวนเพื่อกำหนดการส่งตัวผู้ต้องหาไปยังศาลเพื่อกำหนดการฟ้องร้องคดีตามลำดับต่อไปเท่านั้น ดังนั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่าการพิจารณาในชั้นอัยการนี้ย่อมทำให้เกิดความผิดพลาดในการฟ้องร้องผู้ต้องหาที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติได้โดยง่าย เนื่องจากการดำเนินการสอบสวนพิจารณาในชั้นพนักงานอัยการนั้น ไม่จำเป็นต้องพบตัวจำเลยเป็นหลักเนื่องจากการดำเนินการทางด้านเอกสารเป็นสำคัญ อีกทั้ง เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้ว ขั้นตอนการเริ่มดำเนินการในชั้นของพนักงานอัยการนี้ก็ทำได้เริ่มต้นด้วยการตรวจสอบถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยด้วยเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ หากแม้พนักงานสอบสวนจะได้ตรวจสอบและทราบถึงความวิกลจริตหรือผิดปกติทางจิตของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามที่ได้นำเสนอมาข้างต้นแล้ว แม้มายังชั้นของพนักงานอัยการ กระบวนการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยย่อมถูกมองข้ามไปเช่นเดียวกัน ดังนั้น หากประเทศไทยจำเป็นต้องแก้ไขมาตรการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในชั้นของพนักงานสอบสวนแล้ว ย่อมจะต้องพิจารณาความเป็นไปได้ในการทำให้เกิดกระบวนการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในชั้นของพนักงานอัยการด้วย เป็นต้นว่า กำหนดให้พนักงานอัยการจะต้องตรวจสอบสำนวนการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน โดยก่อนที่จะเริ่มกระบวนการตรวจสอบในด้านอื่น ควรกำหนดให้พนักงานอัยการเริ่มต้นการดำเนินงานในชั้นของพนักงานอัยการ โดยการเริ่มต้นตรวจสอบเสียก่อนว่า พนักงานสอบสวนได้ดำเนินการตรวจสอบถึงความสามารถของของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีอาญามาแล้วหรือไม่ หากพบว่า พนักงานสอบสวนยังมิได้ดำเนินการตรวจสอบเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ให้ยื่นสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้นกลับไปให้พนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาให้เรียบร้อยเสียก่อน และเมื่อได้พยานหลักฐานในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา เช่น รายงานผลการตรวจสอบของแพทย์แล้ว ให้พนักงานสอบสวนนำส่งหลักฐานรายงานผลการตรวจสอบของแพทย์นั้นเข้ามาเป็นเอกสารประกอบในสำนวน ซึ่งกรณีเหล่านี้ควรจะต้องกำหนดเป็นพื้นฐานให้ต้องเพิ่มเติมกระบวนการตรวจสอบถึงความสามารถของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีอาญานั้นเป็นการทั่วไป คือ ให้เพิ่มเติมเข้าไปในการดำเนินการสอบสวนพิจารณาทางอาญาเพื่อให้ปฏิบัติสำหรับทุกคดี

ประการต่อไปเกี่ยวกับการที่จำเลยกลายเป็นคนวิกลจริตในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลนั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในการดำเนินการสอบสวนพิจารณาคดีในชั้นศาลของประเทศ

ไทยในปัจจุบันนั้น ศาลยังมีแนวทางเดียวกันกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นของพนักงานสอบสวน กล่าวคือ โดยปกติศาลจะไม่ใช่ผู้ตรวจสอบเพื่อทราบหรือหาเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลย หรือผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาครบถ้วนบริบูรณ์หรือไม่ ซึ่งหากพิจารณาถึงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า กฎหมายมิได้บังคับหรือกำหนดหน้าที่ให้ศาลจะต้องดำเนินการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในทุกคดี กฎหมายเพียงแต่บัญญัติรับรองถึงกรณีที่ศาลเชื่อหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาโดยสมบูรณ์ ดังนั้น ในทางปฏิบัติหากไม่มีการร้องขอของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา หรือญาติใกล้ชิดหรือ ทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร้องขอแล้ว ศาลย่อมไม่อาจยกเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลย เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติและไม่สามารถต่อสู้ดำเนินคดีขึ้นมาพิจารณาได้ หรือแม้ว่าจำเลย ญาติผู้ใกล้ชิดหรือทนายความของจำเลยได้ยกเรื่องความวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติของจำเลยขึ้น เพื่อให้ศาลพิจารณาแล้ว แต่เนื่องจากในบางกรณีพฤติกรรมของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิต ผิดปกตินั้นจะมีลักษณะคล้ายบุคคลปกติธรรมดาทั่วไปมากจนไม่อาจรู้ได้เลยว่าจำเลยนั้นวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกติ ซึ่งในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยมีอาการวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติแต่อาการ วิกลจริตนั้นไม่ได้ถูกแสดงออกมาในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจนกระทั่งทำให้ไม่อาจทราบ ถึงความวิกลจริตนั้นได้เช่นนี้จึงย่อมไม่เข้าข่ายความหมายแห่งคำนิยามของคำว่า “วิกลจริต” ตามที่ กำหนดไว้ในหลักแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะตามนิยามของคำว่า “วิกลจริต” ที่ สามารถอนุมานได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะอาการ ผิดปกติทางจิตหรือวิกลจริตจนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ กรณีเช่นนี้ศาลจึงจะสามารถออก คำสั่งให้บุคคลวิกลจริตนั้นเป็น “คนไร้ความสามารถ” และร้องขอให้แต่งตั้ง “ผู้อนุบาล” สำหรับ ดูแลคนไร้ความสามารถที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ อีกทั้งยังพฤติการณ์ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่แสดงอาการวิกลจริตจนกระทั่งมีลักษณะคล้าย บุคคลปกติธรรมดาทั่วไปมากนั้นหากพิจารณาตามสาระแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 แล้ว จะเห็นได้ว่า ไม่เข้าข่ายว่ามีอาการวิกลจริตตามมาตรานี้ด้วยเช่นเดียวกัน เพราะในระหว่างพิจารณา คดีหากไม่มีอาการป่วยที่แสดงออกมาให้เห็นถึงลักษณะของความไม่รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถ บังคับตนเองได้เพราะมีอาการผิดปกติทางจิตแล้วย่อมไม่สามารถทำให้ศาลนั้นมีเล็งเห็นหรือมีเหตุ อันควรทราบได้ว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลวิกลจริต ดังนั้น ศาลจึงดำเนินกระบวนการ พิจารณาต่อไปจนกระทั่งมีคำพิพากษาคัดสินคดีได้แม้ว่าจำเลย หรือญาติใกล้ชิด หรือแม้กระทั่ง ทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะได้อื่นคำร้องขอต่อศาลแล้วก็ตาม ซึ่งการดำเนินการใน ลักษณะเช่นนี้ของศาลไทยนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นทางปฏิบัติที่มีมาช้านานตั้งแต่ในสมัยที่ประเทศ

ไทยใช้กฎหมายลักษณะพะยาน ร.ศ. 113 ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 118 ซึ่งกำหนดห้ามมิให้รับฟัง พยานในกรณีที่พยานนั้นเป็นผู้ไม่สามารถจะเข้าใจคำถาม หรือไม่สามารถจะให้การตอบคำถามได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้จะไม่ถูกห้ามเด็ดขาดไม่ให้เป็นพยาน เพียงแต่ศาลจะต้องใช้ความระมัดระวังพิเคราะห์ คุให้ตระหนักเสียก่อนว่าเป็นผู้ที่สามารถจะเข้าใจคำถามหรือตอบคำถามได้หรือไม่ ซึ่งได้แก่ “คนมี โรคภายในหรือภายนอกเจ็บปวดสาหัสจนสิ้นสติ” ซึ่งคนประเภทนี้ ตามมาตรา 4 ของกฎหมาย ลักษณะพะยาน ร.ศ. 113 ได้ให้นิยามไว้ว่าหมายถึง คนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนซึ่งไม่สามารถจะ เข้าใจความหรือจดจำอะไรได้แน่นอน แต่ความวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนนั้นถ้าเป็นชั่วคราวชั่วคราว หรือมีเวลาปกติได้บ้างแล้ว ในระยะนั้นถ้าสามารถจดจำหรือระลึกถึงเหตุการณ์ที่จะให้การได้อย่าง สามัญชนแล้วก็ควรเป็นพยานได้ ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้จึงได้มีการสืบทอดมาตั้งแต่ในครั้งอดีต ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในทางปฏิบัตินั้นย่อมไม่มีกรณีที่ศาลสามารถเล็งเห็นหรือทราบถึงอาการแห่ง ความวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาอันได้เองเป็นแน่แท้ และในกรณีที่จำเลย หรือญาติใกล้ชิด หรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาอันจะได้อื่นคำร้องขอต่อศาลแล้ว หาก ศาลพิจารณาตามคำร้องขอแล้วเห็นหรือทราบถึงลักษณะอาการของคนวิกลจริตได้ ศาลย่อมจะต้อง ส่งตัวจำเลยผู้มีจิตผิดปกติหรือวิกลจริตนั้นให้แก่แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อวินิจฉัย เกี่ยวกับอาการหรือโรคทางจิตนั้นเสียก่อน โดยจะต้องพักการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางกฎหมาย ไว้แม้ว่าในขณะที่จำเลยกระทำความผิดนั้นจำเลยจะได้กระทำในขณะที่ยังปกติอยู่ก็ตาม ทั้งนี้เพราะ หากการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจำเลยนั้นจะเป็นคนวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกติย่อมเป็นการละเมิดต่อสิทธิของบุคคลในคดีอาญาตามที่ได้บัญญัติรับรองไว้ใน กฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เพราะเป็นการละเมิดต่อสิทธิที่จำเลยจะไม่ ถูกบังคับให้ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอย่างแน่แท้เพราะในขณะที่ดำเนินกระบวนการพิจารณา ทางกฎหมาย จำเลยผู้วิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้นย่อมไม่อาจควบคุมสภาวะของตนเองได้อย่าง ปกติในเวลาใดเวลาหนึ่งซึ่งบุคคลธรรมดาทั่วไปย่อมไม่อาจทราบหรือคาดหมายได้ ดังนั้น การ ดำเนินกระบวนการพิจารณาทางคดีสำหรับจำเลยที่กลายเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติจำเป็นจะต้อง ระวังไว้ชั่วคราวก่อนจนกว่าแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญจะได้วินิจฉัยอาการป่วยทางจิตและรักษาอาการ ทางจิตเหล่านี้ให้สมบูรณ์เสียก่อนแล้วจึงจะนำตัวจำเลยที่กลายเป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติ นั้น มาดำเนินคดีต่อไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อคดีมาถึงกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลแล้ว แม้ว่าจะปรากฏ ข้อเท็จจริงต่อศาลในระหว่างการพิจารณาคดีว่าจำเลยได้กระทำความผิดลงไปในขณะที่เป็นปกติ แล้ว แต่ข้อเท็จจริงกลับมามีปรากฏภายหลังว่าจำเลยยังไม่หายจากอาการวิกลจริตหรือจิตผิดปกติใน ระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ดังนั้น ศาลไทยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องชำระไว้ซึ่ง

การรักษาสิทธิและเสรีภาพของจำเลยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยศาลจะคำนึงถึงหรือประเมินด้วยตนเองแต่เพียงว่าในระหว่างการกระทำความผิดจำเลยนั้นเป็นปกติดี ปราศจากอาการป่วย แล้วดำเนินกระบวนการพิจารณาไปอย่างบุคคลธรรมดาหาได้ไม่

แม้กฎหมายของไทยใช้ระบบกล่าวหาทำให้ศาลมีบทบาทในการพิจารณาคดีค่อนข้างจำกัด โดยถือเป็นคนกลางและให้คู่ความดำเนินคดีไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ไม่มีอำนาจสืบพยานเอง ซึ่งคู่ความในระบบกล่าวหาจะมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้คดี ให้มีการนำเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง มีหลักเกณฑ์การนำเสนอข้อเท็จจริงให้อยู่ในบังคับกฎหมายอย่างเคร่งครัด หากบกพร่องหรือผิดพลาดไป ศาลจะไม่เชื่อและยกประโยชน์ให้จำเลยไป ทำให้จำเลยในคดีมีความสำคัญมากขึ้น เพราะถือว่าจำเลยมีฐานะเป็นประธานในคดี ไม่ใช่วัตถุหรือสิ่งของที่อาจตกเป็นกรรมแห่งคดี กลายเป็นผู้ร่วมในการเสนอข้อเท็จจริง ช่วยในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณา จำเลยจึงได้รับสิทธิต่างๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในสิทธิของจำเลยตามกฎหมาย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ยังให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้แจงนำพยานหลักฐาน ทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษ จนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำผิดนั้น ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่าระบบกฎหมายไทยยังเห็นความสำคัญของจำเลยโดยถือว่าจำเลยมีฐานะเป็นประธานในคดีด้วย ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการในการพิจารณาเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีอาญานั้นกลายเป็นเรื่องสำคัญพื้นฐานที่รัฐควรให้ความสนใจในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมต่อจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมมากขึ้น รัฐจึงควรนำหลักเกณฑ์ของกฎหมายต่างประเทศมาปรับใช้โดยการผสมผสานกันของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศอังกฤษ โดยกำหนดให้กระบวนการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยนั้นเป็นรากฐานในการถ่วงดุลจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในทุกๆ คดีโดยไม่จำกัดว่าเป็นคดีอาญาประเภทใดทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทยนั้นเป็นไปอย่างยุติธรรม เท่าเทียม และไม่เลือกปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่ในชั้นของพนักงานสอบสวน ทั้งนี้หากพบว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติจะได้ส่งตัวจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาไปให้แพทย์ดำเนินการตรวจและรักษาให้หายเป็นปกติเสียก่อนแล้วจึงนำตัวจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาขึ้นมาดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาต่อซึ่งจะเป็นไปตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่หากเป็นกรณีที่มีความวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้นกลับมาปรากฏในชั้นพิจารณาซึ่งสามารถพิจารณาได้ตั้งแต่ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องไปจนกระทั่งก่อนสิ้นสุดกระบวนการพิจารณาคดี หากจำเลยหรือผู้ถูก

กล่าวหา หรือญาติใกล้ชิด หรือทนายความของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้นร้องขอต่อศาลเพื่อให้พิจารณาถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยในระหว่างกระบวนการพิจารณา ศาลไทยควรจะต้องส่งตัวจำเลยให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นผู้ทำการตรวจสอบและให้ความเห็นประกอบการพิจารณาของศาลในทุกกรณี ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ หากผลของการตรวจสอบออกมาแล้วและแพทย์ลงความเห็น ว่า จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้นเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตบกพร่อง ศาลจะต้องส่งตัวจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา ที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตบกพร่องนั้นไปทำการรักษาตัวให้หายเป็นปกติก่อนในทุกกรณี และเมื่อรักษาหายเป็นปกติแล้วจึงค่อยนำตัวจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้นกลับมาดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไป

ควรปรับปรุงแก้ไขหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 ให้เป็นไปในลักษณะที่เป็นการทำไปและไม่เลือกปฏิบัติเพื่อให้มั่นใจได้ว่า ในกรณีที่จำเลยกลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลแล้ว ศาลจะสามารถตรวจสอบหรือลงเห็นและสามารถนำตัวจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นไปรักษาตัวให้หายเป็นปกติก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา เพื่อให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตนั้นสามารถใช้สิทธิของตนเองในการต่อสู้คดีอาญา ตามกฎหมายได้อย่างสมบูรณ์ ถูกต้อง และเป็นธรรมต่อจำเลยนั้นอย่างแท้จริง

5.2 แนวทางการแก้ไขการให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

การให้ความเห็นของแพทย์ในฐานะผู้เชี่ยวชาญยังมีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ ตามกฎหมายแล้วพยานผู้เชี่ยวชาญจะต้องมาเบิกความที่ศาลด้วยตนเอง แม้เป็นผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้งซึ่งกฎหมายอนุญาตให้ทำความเห็นเป็นหนังสือได้ก็ยังคงต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้นการที่แพทย์ต้องมาศาลด้วยตนเองในทุกกรณีเช่นนี้ ทำให้แพทย์บางท่านซึ่งมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบผู้ถูกกล่าวหาหรือหลายรายต่างคดีกันไม่สามารถปฏิบัติงานที่สถานพยาบาลซึ่งเป็นงานประจำได้ เนื่องจากต้องเดินทางมาเบิกความเป็นพยานที่ศาลเกือบทุกวันทั้งที่บางกรณีไม่มีความจำเป็นต้องให้แพทย์มาศาลด้วยตนเอง เช่น กรณีที่ให้แพทย์มาศาลเพื่อเบิกความ¹²⁵

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้เชี่ยวชาญอาจทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้แต่ต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวให้ศาล และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบและต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือคู่ความไม่ตั้งใจซักถามผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลจะให้รับฟังความเห็นเป็นหนังสือดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบก็ได้ความรับรองผลการตรวจ” และในบางครั้งเมื่อแพทย์มาศาลแล้วแต่ไม่ได้ขึ้นเบิกความ

¹²⁵ ชำรง ทศมานุชลี, “จิตแพทย์-นักกฎหมาย: ปัญหาทางปฏิบัติบางประการ,” วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 18, ฉบับที่ 2, น. 87-88 (2531).

เนื่องจากการรับสารภาพหรือมีกรณีติดขัดต้องเลื่อนการพิจารณาออกไป บางคดีเรื่องที่สอบถาม มีรายละเอียดปลีกย่อยหลายประการต้องอาศัยการค้นคว้าหาข้อมูลจึงจะสามารถให้คำตอบได้อย่าง ถูกต้องชัดเจน การที่กำหนดให้แพทย์ต้องมาเบิกความด้วยวาจาเช่นนี้ อาจทำให้ศาลได้ข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการวินิจฉัยคดีที่ไม่ละเอียดเพียงพอและส่งผลถึงการพิจารณาพิพากษาคดีได้ในส่วนของการเบิกความเป็นพยานในศาล แพทย์ในฐานะผู้เชี่ยวชาญมักถูกถามให้เบิกความวินิจฉัยในประเด็นทางด้านกฎหมาย ทั้งที่แพทย์ไม่ได้มีความสามารถที่จะวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวขึ้นเป็นเรื่องทางศีลธรรมมากกว่า และหากแพทย์ได้วินิจฉัยลงไปแล้วเท่ากับว่าความเห็นทางศีลธรรมของคนๆหนึ่ง จะมีผลเหนือคนอื่นๆ ในสังคม ในการดำเนินคดีอาญากับคนวิกลจริต สิ่งสำคัญที่สุดนักกฎหมายต้องการทราบจากแพทย์ คือ สภาพจิตใจของผู้ถูกกล่าวหาในเวลาที่กระทำความผิดเป็นอย่างไร ศาลในคดี Carter V. (1975) ได้กล่าวไว้ว่า “หน้าที่ของจิตแพทย์ในฐานะพยานที่สำคัญที่สุดคือการอธิบายเกี่ยวกับโรคและอาการของมัน ได้แก่ สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไร มีพัฒนาการอย่างไร และส่งผลถึงจิตใจและอารมณ์ของผู้ถูกกล่าวหาอย่างไร ส่วนการลงความเห็นสุดท้ายว่าการกระทำของผู้ถูกกล่าวหากับโรคดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่ เป็นหน้าที่ของศาล”¹²⁶ นอกจากนี้เรื่องดังกล่าวแล้ว คำตอบแทนของแพทย์ที่มาเบิกความเป็นพยานในศาลก็มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้ประจำ อีกทั้งยังไม่มีความเห็นที่ชัดเจนแน่นอนในการจ่ายจริงอยู่ว่าเป็นหน้าที่ของแพทย์ผู้ตรวจอาการผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องมาเบิกความเป็นพยานในศาล แต่แพทย์ก็ควรจะได้รับคำตอบแทนที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของตนด้วย ในต่างประเทศการสืบพยานแพทย์ในฐานะผู้เชี่ยวชาญ โดยปกติ จะใช้เวลาอย่างเอะ 2-3 ชั่วโมง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการเกี่ยวกับอาการป่วยของผู้ถูกกล่าวหาสำหรับใช้ในการดำเนินคดี โดยคำตอบแทนของแพทย์จะให้เป็นชั่วโมงตามอัตราที่แพทย์คิดในการวินิจฉัย คนไข้ตามปกติ จำนวนเงินที่ได้ นับว่าต่างกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก การที่กฎหมายกำหนดให้แพทย์ต้องมาศาลเพื่อ เบิกความด้วยตนเอง วัตถุประสงค์สำคัญก็เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสสอบถามเรื่องต่างๆ จากแพทย์ได้ โดยตรงแต่จากความยุ่งยากในทางปฏิบัติกลับทำให้แพทย์ที่ไม่ได้เป็นผู้ตรวจอาการมาเบิกความที่ศาลแทนทำให้ข้อมูลที่ศาลได้อาจไม่ครบถ้วนหรือคาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสอง วางหลักไว้ว่า “...ผู้เชี่ยวชาญอาจทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้แต่ต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบ และต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือคู่ความไม่ใส่ใจซักถามผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลจะให้รับฟังความเห็นเป็นหนังสือดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบก็ได้...” จะเห็นได้ว่า หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยนั้นกลายเป็นคนวิกลจริตใน

¹²⁶ ANDREW. WATSON, “The Harvard Law Review Association,” (May 1970). p. 305.

ระหว่างการพิจารณาของศาล ทำให้การที่ศาลจะวินิจฉัยว่าจำเลยนั้นเป็นคนวิกลจริตและต้อง
จำหน่ายคดีชั่วคราวเพื่อนำตัวจำเลยนั้นไปรักษาจนกว่าจะหายเป็นปกตินั้นถือได้ว่าเป็นการกระทบ
สิทธิของผู้เสียหายหรือคู่ความในคดี ดังนั้น การที่จะวินิจฉัยถึงความสามารถที่บกพร่องหรือไม่
สมบูรณ์ของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลนั้นจึงเป็น
สิ่งที่เป็นสาระสำคัญแห่งคดี ดังนั้น กระบวนการในการพิจารณาวินิจฉัยนั้นศาลควรต้องรับฟังจาก
แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเองเพื่อประกอบการวินิจฉัย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการผดุงความยุติธรรมให้แก่
จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือจิตผิดปกติและคู่ความทุกฝ่าย

นอกจากนั้น เพื่อให้การให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญตามหลักในกระบวนการพิจารณา
คดีอาญาของประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานอย่างเป็นธรรมจึงสมควรนำ
หลักปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศอังกฤษมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขด้วย โดย
สมควรกำหนดให้พยานผู้เชี่ยวชาญนั้นควรต้องเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางและควรให้ความ
ความเห็นจากแพทย์ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการในการตรวจและรักษานั้นจะ
เป็นไปอย่างถูกต้อง แม่นยำ และสามารถพิทักษ์สิทธิของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนวิกลจริต
หรือมีจิตผิดปกตินั้น ได้อย่างเต็มที่ นั่นเอง

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับกรณีที่จำเลยเป็นคนวิกลจริตในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณา ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในชั้นของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือในชั้นศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่จำเลยกลายเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ซึ่งหากใช้ดุลพินิจของศาลซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ทางจิตเวชในการวิเคราะห์ว่าจำเลยเป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่ และในขณะที่กระทำความผิดจำเลยไม่รู้สำนึก หรือควบคุมการกระทำของตนไม่ได้จริงหรือไม่ อาจทำให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริตไม่ได้รับความยุติธรรม และอาจถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต ดังนั้น จึงสรุปรายละเอียดแห่งประเด็นปัญหาและการวิเคราะห์ห้บทบัญญัติแห่งกฎหมายในแต่ละปัญหาได้ดังนี้

6.1 บทสรุป

จากที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาในการวินิจฉัยความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริต ตลอดจนหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย รวมทั้งแนวความคิดและทฤษฎีและหลักกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแม้ว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้บัญญัติรับรองสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตไว้แล้วก็ตาม แต่ยังคงพบช่องว่างของกฎหมายที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ โดยพบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพิจารณาเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตอย่างเพียงพอ รัฐยังขาดกลไกหรือกระบวนการในการคัดกรองหรือพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตมาตั้งแต่เริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ ในชั้นเจ้าพนักงานสอบสวนกลับพบว่าเจ้าหน้าที่ไม่ได้ให้ความสนใจในการสอบถามหรือตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ถูกกล่าวหาหากเท่าที่ควร คงทำหน้าที่เพียงตรวจสอบเบื้องต้นเกี่ยวกับการตอบคำถามหรือ ได้ตอบของผู้ถูกกล่าวหา การตรวจสอบสารเสพติดในตัวของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งกระบวนการตรวจสอบเหล่านั้นไม่ได้เป็นไปตามหลักวิชาการและไม่อาจบ่งบอกได้ถึงปัญหาความบกพร่องเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตแต่อย่างใด

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนแล้วทำสำนวนส่งยังชั้นของพนักงานอัยการเพื่อทำการฟ้องร้องคดีต่อไป ก็ปรากฏว่าพนักงานอัยการนั้นก็ยังทำหน้าที่เพียงตรวจสำนวนการสอบสวนและรวบรวมหลักฐานเพื่อนำตัวจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาขึ้นมาฟ้องเพื่อให้ศาลลงโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำไป โดยไม่ได้มีมาตรการหรือกระบวนการในการพิจารณาตรวจสอบถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยเช่นเดียวกัน นั่นย่อมหมายความว่า หากผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมีความประสงค์ที่จะใช้สิทธิในการโต้แย้งเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะต้องเกิดจากการร้องขอของบุคคลผู้เป็นจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาหรือญาติของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น รัฐไม่มีกระบวนการในการพิจารณาตรวจสอบสภาพความพร้อมทางจิตใจ หรือสภาพจิตของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่เริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันเป็นเหตุให้เกิดการละเมิดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลย ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของต่างประเทศแล้ว จะพบว่ากฎหมายของต่างประเทศนั้นมีความทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันมากกว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยบัญญัติมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วยังไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยตามสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเรื่องบทบัญญัติหรือหลักเกณฑ์ทางกฎหมายอันเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลย หรือกระบวนการในการกำหนดหรือตรวจสอบสภาพความพร้อมทางจิตใจของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยน้อยมาก อีกทั้งสถานการณ์ต่างๆ ของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นพบว่า ประชาชนไทยนั้นมีปริมาณความเครียดมากขึ้น มีจำนวนคนที่วิตกกังวลหรือมีจิตผิดปกติในรูปแบบต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่กฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาทางอาญาหรือการพิจารณาความสามารถของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีอาญานั้นมีน้อยมาก ทำให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาและแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับพฤติกรรมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยควรที่จะปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมมาตรการในการตรวจสอบความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่เริ่มต้นของการดำเนินกระบวนการพิจารณา ทั้งนี้ เพื่อที่ว่าหากเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาพบว่า จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่มีความบกพร่องหรือไม่สามารถต่อสู้คดีอาญาได้อย่างแน่แท้ จะได้นำตัวจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาไปรักษาตัวให้หายเสียก่อนแล้วจึงค่อยนำตัวจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาขึ้นมาพิจารณาลงโทษตามลักษณะของความผิดที่บุคคลเหล่านั้นได้กระทำลงไป รวมทั้ง ในกรณีที่เกิดการตรวจสอบพบในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ย่อมเป็นที่แน่ใจได้ว่าศาลจะต้องดำเนินการส่งตัวจำเลยนั้นไป

รักษาตัวที่โรงพยาบาลให้หายป่วยเสียก่อน โดยที่ศาลจะไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไป ในขณะที่จำเลยนั้นยังเป็นคนวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกติอันเป็นการละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยได้ โดยศาลจะสามารถพิจารณาลงโทษจำเลยผู้วิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติได้เฉพาะในกรณีที่จำเลยนั้นได้รักษาตัวจนกระทั่งหายป่วยเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้จำเลยเข้าใจถึงความผิดทางอาญาที่ได้กระทำลงไปและสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเมื่อนั้นหากพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยจะต้องรับโทษทางกฎหมาย ศาลย่อมจะสามารถลงโทษจำเลยได้ตามโทษที่ศาลกำหนด โดยในการพิจารณาลงโทษของศาลนั้น ศาลย่อมนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 มาพิจารณาลงโทษจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติได้ตามที่ศาลเห็นสมควร หรือหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า จำเลยได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน ศาลจะพิจารณาพิพากษาให้จำเลยที่เป็นคนวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกตินั้น ไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้นก็ได้ หรือหากศาลพิจารณาแล้วมีความเห็นว่า จำเลยยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ศาลจะพิจารณาลงโทษจำเลยสำหรับความผิดนั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

สำหรับแนวทางในการพิจารณาถึงสภาพความเป็นคนวิกลจริต หรือมีจิตผิดปกตินั้น โดยทั่วไป แพทย์มักให้ความสำคัญกับโรค การวินิจฉัยโรค และการวินิจฉัยโรคทางจิตใจมากกว่าอาการทางจิต โดยการวินิจฉัยโรคทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้แพทย์สามารถพยากรณ์โรค วางแผนการรักษาและประมาณการณ์ผลการรักษาได้ การระบุเกณฑ์วินิจฉัยโรค (Diagnostic criteria) ของแต่ละโรคอย่างชัดเจนและทำให้การวินิจฉัย และการจำแนกโรคทางจิตเวชมีความแม่นยำมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงจะเห็นได้ว่าการพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ป่วยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติหรือไม่นั้นย่อมเป็นเรื่องที่ควรต้องให้แพทย์เฉพาะทางผู้มีความชำนาญในการวินิจฉัยโรคเป็นผู้ตรวจและให้ความเห็น ทั้งนี้เพราะแต่ละประเภทของโรค หรืออาการทางจิตเวชย่อมมีรายละเอียดในการวินิจฉัยอย่างชัดเจนในหลักทางการแพทย์ ถ้าพนักงานกฎหมายย่อมไม่สามารถพิจารณาได้เอง ประกอบกับผู้ป่วยบางกลุ่มอาการหรือโรคจะแสดงอาการแค่บางช่วง ซึ่งบุคลากรที่ไม่มีความรู้ในศาสตร์ทางจิตเวชจะไม่สามารถแยกได้ จำเลยบางคนเป็นผู้ที่มีอาการทางจิตเวชแล้ว หรือจำเลยบางคนเป็นคนปกติดังเช่นพนักงานกฎหมายทั่วไปย่อมไม่อาจแยกแยะได้ จำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญมาตรวจสอบโดยวิธีทางนิติจิตเวช

นอกจากนั้น ในการจำหน่ายผู้ป่วยออกจากความเป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกตินั้น จะต้องคำนึงถึงสภาพของโรค มาตรการความปลอดภัยทั้งต่อผู้ป่วยเองต่อบุคลากรทางการแพทย์ ต่อสถานพยาบาลและต่อสังคม โดยผู้ป่วยทางจิตเวชหรือบุคคลวิกลจริต จำเป็นต้องมีการประเมิน

อย่างยิ่งเพื่อให้ทราบว่า มีสภาพของโรคเพียงใด เพื่อที่จะสามารถทราบว่า จะดำเนินการอย่างไรกับผู้ป่วยเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องตามมาตรฐานทางการแพทย์ โดยเฉพาะการที่จะจำหน่ายผู้ป่วยทางจิตเวชนั้นจะออกจากโรงพยาบาล แพทย์จะต้องทำการประเมินผู้ป่วยให้ถูกต้องตามมาตรฐานอย่างแท้จริง เพราะการที่มีได้มีการจัดทำกรประเมินผู้ป่วยที่ดีเพียงพอ หากผู้ป่วยทางจิตเวชที่ถูกจำหน่ายออกไปไปกระทำความผิดอันเป็นผลจากโรคทางจิตเวช ผู้ที่เป็นแพทย์อาจเข้าข่ายในความผิดทางอาญาและทางแพ่งตามมาได้ด้วยเช่นเดียวกัน

6.2 ข้อเสนอแนะ

ตามที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา ประกอบกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศแล้ว ในบทนี้จึงขอเสนอแนวทางในการพิจารณาแก้ไขปัญหาทางกฎหมายในประเด็นต่างๆ โดยพิจารณาจำแนกทีละประเด็น ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยขอให้แก้ไขเป็นดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ข้อความทุกข้อที่ได้มา

และให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาให้พนักงานแพทย์ตรวจว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตผิดปกติ หรือมีอาการป่วยทางจิตหรือไม่ หากพนักงานแพทย์ตรวจแล้วปรากฏว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวนและให้มีอำนาจส่งตัวผู้ต้องหาไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัด หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร โดยให้พนักงานสอบสวนทำคำร้องรายงานให้ศาลทราบโดยไม่ชักช้า”

6.2 ข้อเสนอแนะต่อปัญหาการให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เห็นสมควรเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสอง เป็นดังนี้

“ในการนำพยานผู้เชี่ยวชาญตามวรรคหนึ่งมาเป็นพยานในเรื่องเกี่ยวกับการตรวจร่างกายหรือจิตของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนวิกลจริตหรือมีจิตผิดปกติ ศาลจะต้องรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งหนึ่งในนั้นต้องเป็นแพทย์ที่ได้รับการรับรองว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจรักษาโรคทางจิตเวชด้วย”

และอีกประการหนึ่ง สมควรแก้ไข โดยให้เพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้เพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 243/1 เป็นดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243/1 “กรณีตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายนี้ หากปรากฏข้อเท็จจริงในชั้นพิจารณาคดีของศาลว่าจำเลยเป็นคนวิกลจริตแล้ว ห้ามมิให้ศาลนำบทบัญญัติแห่งมาตรา 243 วรรคสองมาใช้ ให้ผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความประกอบการพิจารณาของศาลเท่านั้น โดยให้ศาลกำหนดค่าป่วยการตามสมควรให้แก่ผู้เชี่ยวชาญ”

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กุลพล พลวัน. พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขและเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538.

กอบกุล จันทวโร. “ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา และการพิจารณาตัดสินคดีโดยลูกขุนเปรียบเทียบกับศาลไทย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

เกษม คมสัจย์ธรรม. “การยกเลิกการพิจารณาที่มีขอของศาลในคดีอาญา.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

เกียรติภูมิ แสงศศิข.ร. “กระบวนการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญา: เปรียบเทียบกับต่างประเทศ.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

ขุนหลวงพระยาไกรสี (เทียม). หลักกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ, ม.ป.ป.

คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, .

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย: การสร้างความเสมอ

ภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

จำเนียร ช่างโชติ. จิตวิทยาการรับรู้และการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

ชิงชัย ศรีประสิทธิ์. “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับรักษาผู้ป่วยทางจิต.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ชวลิต โสภณวัต. “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ.”

คูลพาห. ฉบับที่ 28. เล่มที่ 6. น. 39 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2542).

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:

วิญญูชน, ม.ป.ป.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน,

2556.

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. “รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา.” ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2540

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. “โครงการจัดทำฐานความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศในการส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา.” กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2556.

ถาวร พานิชพันธ์. วิธีการเพื่อความปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร: นิพนธ์การพิมพ์, 2520.

ธำรง ทศนาถุชลี. “จิตแพทย์-นักกฎหมาย: ปัญหาทางปฏิบัติบางประการ.”

วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 18. เล่มที่ 2 . น. 87-88 (2531).

นิรันดร์ เสียมทอง. “การแจ้งข้อหาในคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวน.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

นพนิธิ สุริยะ. สิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2537.

ประทีป อ่าววิจิตรกุล. คนวิกลจริต. กรุงเทพมหานคร: กรุงสยาม พับลิชชิ่ง, 2556.

ประทีป ทองสิมา. “ระบบลูกขุนสำหรับกฎหมายไทย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

มานิตย์ จุมปา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

สรุวุฒิ เกษมสุข. “ความผิดปกติทางจิตในกฎหมายอาญา : ศึกษาเฉพาะคำศัพท์ นิยาม และการตีความทางกฎหมาย.” วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข 5. ฉบับที่ 1. น.41-55 (มกราคม-มิถุนายน 2562).

สิทธิพันธ์ กี่สุขพันธ์. “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

ผู้วิกลจริต.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

สัญญาลักษณ์ ปัญวัฒน์ลิขิต. “การพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และ กษมา เดชรักษา. “รายงานการวิจัย เรื่อง กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิขั้นพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.” กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. หลักกฎหมายอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ, 2542.

หยุด แสงอุทัย. คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา รศ.127. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2537.

แอล คูปลาตร์ และนายวิจิตร ลุสิตานนท์. กฎหมายลักษณะพะยานและจิตตวิทยา. คำสอนชั้น

ปริญญาตรี พุทธศักราช 2477. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน,

2561.

อมรวดี จำปาศรี. “ความสามารถในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหา: ศึกษากรณีผู้มีความ

บกพร่องทางกายและจิต.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2553.

อรกนก ทับทิมทอง. “การตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูก

กล่าวหา: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ถูกกล่าวหาการเป็นบุคคลวิกลจริต.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์

มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558.

ภาษาต่างประเทศ

ANDREW. WATSON. The Harvard Law Review Association. (May 1970).

Universal Declaration of Human Rights 1948 Article 10 and 11.

United States Code. Federal Rules of Criminal procedure. Title 18. St.Paul Minn: West Publishing, 1975.

John H. Langbein. Comparative Criminal Procedure, 1977.

Kevin Jon Heller and Markus D. Dubbert. The handbook of comparative Criminal Law.

California: Stanford University Press.

Curt R. Bartol and Anne M. Bartol, Psychology and Law (Theory, Research, and Application).

Jacqueline Martin and Tony Storey. Unlocking Criminal Law.

Kevin Kerrigan. “Unfitness to Plead. Insanity and the Mental Element in Crime.” Journal of

Mental Health Law Vol. December 2000.

Phil Fennell. “The Criminal Procedure (Insanity and Unfitness to Plead) Act 1991.” The Modern

Law Review Vol. 55, (July 1992).

Michael Osterheider and Bernd Dimmek, "Germany," in *Placement and Treatment of Mentally Ill Offenders-Legislation and Practice in Eu Member States* (Germany: Central Institute of Mental Health, 2005).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

จักรกฤษณ์ แจ่มศรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2554 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

กรรมการบริษัท บริษัทรับเหมาก่อสร้าง

